

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ

Кафедра архітектурного проектування

«на правах рукопису»

Студента II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти

Павлов Данііл Владиславович

**«ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ»**

Кваліфікаційне наукове дослідження
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Спеціальності 191 – Архітектура та містобудування

ОНП «Архітектура будівель і споруд»

Розглянуто й узгоджено на засіданні
кафедри архітектурного проектування

” __ “ _____ 20__ р., (протокол № __)

Науковий керівник: Антонюк Д.І.,

кандидат архітектури, доцент.

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Павлов Данііл Владиславович. **ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове дослідження на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 191 «Архітектура і містобудування», 19 «Архітектура та будівництво». – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2026.

Кваліфікаційна наукова праця присвячена дослідженню особливостей архітектурно-просторової організації національних центрів у контексті сучасних глобалізаційних викликів, активних міграційних процесів та потреби збереження культурної ідентичності. Робота розкриває комплексні підходи до організації національних центрів, що поєднує функціонально-планувальні, естетичні, символічні та репрезентативні аспекти проектування. У дослідженні розглянуто теоретичні основи архітектурно-просторової організації, узагальнено сучасний світовий та вітчизняний досвід проектування, а також простежено історичну еволюцію національних просторів та архітектури. На основі проведеного аналізу розроблено концепцію Українського культурного центру у місті Каунас в Литві, як репрезентативного та консолідуючого осередку української культури в країнах Балтії, що інтегрується в історичний, містобудівний та природний контекст міста. Запропоновані прийоми архітектурно-просторової організації базуються на принципах поліфункціональності, відкритості, інклюзивності, сталого розвитку та врахування дуалістичної системи сприйняття.

У **вступі** розглянуто загальну характеристику дослідження: висвітлено актуальність теми зумовлену потребою в архітектурній інфраструктурі для репрезентації української культури за кордоном; визначено мету, завдання,

об'єкт, предмет та методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну та практичне значення дослідження.

У першому розділі «Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-просторового організації національних центрів» пояснюється теоретичний фундамент дослідження та досвід проектування. Проаналізовано історичну складову виникнення разом з соціально-культурним та практичною діалектикою значення. Проаналізовано концептуальні засади формування національних центрів, розглянуто наукові праці з просторового синтаксису, наративної архітектури та семантики громадських просторів як теоретичну основу для організації просторів. Висвітлено зарубіжний досвід проектування національних центрів, зокрема мережеві інститути та дипломатичні об'єкти, а також визначено їх ключові типологічні моделі.

У другому розділі «Причина та явища формування національних центрів та просторів» досліджується феномен національної ідентичності простору в міжкультурному вимірі. Розглянуто соціальні та культурні передумови виникнення національних центрів, еволюцію архітектури як інструменту політики, а також архітектурно-типологічні та просторові конфігурації, включаючи принципи просторового синтезу та диференціації.

У третьому розділі «Прийоми архітектурно-просторової організації Української культурного центру в місті Каунас, Литва» розглядаються концептуальні основи проектування з точки зору контексту та історії країни-приймача та країни репрезента, містобудівну ситуації та сучасні вимоги до створення подібних об'єктів. Вивчаються функціонально-планувальні рішення, структура простору та символічний вплив на створення Українського культурного центру.

Ключові слова: Архітектурно-просторова організація, національний культурний центр, національний центр, культурний центр, просторовий синтаксис, наративна архітектура, репрезентація.

ABSTRACT

Daniil Vladislavovich Pavlov. FEATURES OF THE ARCHITECTURAL AND SPATIAL ORGANIZATION OF NATIONAL CENTERS. – Qualification research paper in manuscript form.

Scientific research for the second (master's) level of higher education in the specialty 191 “Architecture and Urban Planning,” 19 “Architecture and Construction.” – National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2026.

This thesis is devoted to the study of the characteristics of the architectural and spatial organization of national centers in the context of contemporary globalization challenges, active migration processes, and the need to preserve cultural identity. The work reveals comprehensive approaches to the organization of national centers, combining functional-planning, aesthetic, symbolic, and representative aspects of design. The study examines the theoretical foundations of architectural and spatial organization, summarizes contemporary global and domestic design experience, and traces the historical evolution of national spaces and architecture. Based on the analysis, a concept for the Ukrainian Cultural Center in Kaunas, Lithuania, has been developed as a representative and unifying hub of Ukrainian culture in the Baltic states, integrated into the city's historical, urban planning, and natural context. The proposed approaches to architectural and spatial organization are based on the principles of multifunctionality, openness, inclusivity, sustainable development, and consideration of the dualistic system of perception.

The introduction provides an overview of the study: it highlights the relevance of the topic, which stems from the need for architectural infrastructure to represent Ukrainian culture abroad; it defines the purpose, objectives, object,

subject, and methods of the study; and it justifies the scientific novelty and practical significance of the research.

The first chapter, “Contemporary Trends and Practical Experience in the Architectural and Spatial Organization of National Centers” explains the theoretical foundation of the study and design experience. The historical context of their emergence is analyzed alongside the socio-cultural and practical dialectics of their significance. The conceptual foundations for the formation of national centers are analyzed, and scholarly works on spatial syntax, narrative architecture, and the semantics of public spaces are examined as a theoretical basis for spatial organization. Foreign experience in designing national centers, particularly networked institutions and diplomatic facilities, is highlighted, and their key typological models are identified.

In the second chapter, “Causes and Phenomena of the Formation of National Centers and Spaces” the phenomenon of national spatial identity in an intercultural dimension is examined. It examines the social and cultural preconditions for the emergence of national centers, the evolution of architecture as a political tool, as well as architectural-typological and spatial configurations, including the principles of spatial synthesis and differentiation.

The third chapter, “Approaches to the Architectural and Spatial Organization of the Ukrainian Cultural Center in Kaunas, Lithuania,” examines the conceptual foundations of the design from the perspective of the context and history of both the host country and the country being represented, the urban planning situation, and contemporary requirements for the creation of such facilities. It examines functional and planning solutions, spatial structure, and the symbolic impact on the creation of the Ukrainian Cultural Center.

Keywords: Architectural and spatial organization, national cultural center, national center, cultural center, spatial syntax, narrative architecture, representation.

ЗМІСТ

ВСТУП

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКИЙ СЛОВНИК ВЛАСНИХ НАЗВ

РОЗДІЛ 1. «Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-просторового формування національних центрів»

1.1. Формування концепції архітектурно-просторової організації національних центрів.

1.2. Аналіз існуючих досліджень, нормативних документів та літератури, присвячених архітектурно-просторовому формуванню культурних центрів.

1.3. Досвід зарубіжної практики проектування національних центрів.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

РОЗДІЛ 2. «Причина та явища формування національних центрів та просторів»

2.1. Національна ідентичність простору в міжкультурному вимірі: репрезентація, сприйняття та соціальні передумови виникнення

2.2. Еволюція архітектури як інструменту політики та простір культурної пам'яті

2.3. Архітектурно-типологічні та просторові конфігурації національних центрів

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

РОЗДІЛ 3. «Прийоми архітектурно-просторової організації Українського культурного центру в місті Каунас, Литва»

3.1. Історичний та регіональний контекст Литви.

3.1. Містобудівний контекст та історичні особливості міста Каунас.

3.3. Концептуальні підходи до архітектурно-просторової організації центру.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Архітектурна репрезентація - вираження національних, культурних або політичних цінностей засобами архітектурної форми, матеріалів, символів та просторових сценаріїв.

Дуалістична система сприйняття - особливість функціонування національного центру за кордоном, коли один об'єкт одночасно сприймається як «свій» (країною-репрезентантом) та як «інший» (країною-приймачем).

Інтерпретація в архітектурі - механізм адаптації архітектурних образів, символів або стильових елементів однієї культури для сприйняття в контексті іншої культури.

Іншокраїнний - (син. іноземний, закордонний) термін, що позначає простір, спільноту або явище, яке походить з іншої країни або перебуває в іншому національному середовищі.

Країна-приймач - держава, на території якої розташовується об'єкт репрезентації, що представляє країну-репрезентанта.

Країна-репрезентант - держава, чию культуру, історію та цінності представляє об'єкт репрезентації.

Наративна архітектура - це підхід до проектування, при якому об'єкт проектується як інструмент для розповіді історії, передачі сенсів або культурного досвіду.

Національна ідентичність в архітектурі - сукупність архітектурних ознак, образів та просторових рішень, що відображають культурні, історичні та соціальні особливості певної нації.

Національні спільноти (меншини) - групи населення, що мають спільне етнічне походження, мову, культуру та історію, які відрізняються від домінуючої спільноти в країні перебування.

Національний культурний центр - багатофункціональний архітектурний комплекс, що поєднує репрезентативні, культурні, освітні, консолідуючі та дипломатичні функції.

Просторова диференціація - метод організації простору, що передбачає чергуванні, розподіл та поєднання об'єктів та просторів у певному просторі.

Просторовий синтаксис (space syntax) - це архітектурна теорія що використовуються для аналізу конфігурацій простору, що впливає на поведінку людей, соціальну взаємодію та соціально-економічні процеси.

Репрезентант - суб'єкт, що презентує певну культуру, історію або цінності в іншому культурному середовищі.

Репрезентація - процес презентації культурних, історичних або мистецьких явищ у просторі.

Транскультурні явища - процеси та явища, що виникають на перетині різних культур в умовах глобалізації.

УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКИЙ СЛОВНИК ВЛАСНИХ НАЗВ

Aleksotas (укр. Алексотас) - район міста Каунас, знаходиться на правому березі річки Німан.

Hermann ir Oscar Minkowskich gatvė (укр. вулиця Германа та Оскара Мінковських) - прибережна вулиця на березі річки Німан, район Алексотас

Nemunas (укр. Німан) - Литовська назва річка Німан, проходить через місто Каунас.

Neris (укр. Няріс) - Литовська назва річка Неріс, зливається з річкою Німан в місті Каунас.

Nemuno sala (укр. Острів Німану) - Острів на річці Німан в місті Каунас.

ВСТУП

Актуальність дослідження архітектурно-просторової організації національних центрів зумовлена низкою сучасних викликів. У контексті глобалізації існує суттєва суперечність між уніфікованими тенденціями в архітектурі публічних споруд та вираженням унікальності в, ідентифікаційному простору, здатного відображати культурну, історичну та національну самобутність.

Для українського контексту це набуває особливого значення через міграційні процеси, які спричинені війною. Українська культура поширилася світом, створивши нагальну потребу в її збереженні, репрезентації та популяризації за кордоном. У цих умовах національний центр постає як ключовий осередок не лише соціального життя, але й як інструмент культурної дипломатії. Він має уособлювати національні цінності та забезпечувати доступне поширення знань про українську мову, культуру та мистецтво, сприяючи міжнародному співпраці та міжкультурному діалогу.

Архітектурне рішення таких центрів має індивідуально відображати сучасну національну архітектурну думку, володіючи культурним і освітнім потенціалом, водночас ефективно відповідати на соціальні, громадські та ідентифікаційні виклики. Таким чином, дослідження особливостей архітектурно-просторової організації стає теоретичною та практичною основою для створення таких комплексів в Україні та закордоном.

Завданнями дослідження є визначення сутності та змісту поняття «національний центр», у сучасному архітектурному та соціокультурному контексті, визначити його ключові функції, типологічні та формоутворюючі особливості. За допомогою аналізу прикладів та теоретичних матеріалів визначити архітектурно-просторові засоби що використовуються для відображення національної ідентичності та ідей в сучасній архітектурі громадських центрів, і від цього сформулювати особливості

архітектурно-просторової організації, що спрямовані на виконання ними репрезентативної, культурної та консолідуючої функції.

Дослідити вплив сучасних соціокультурних чинників на формування національних центрів в Україні та за кордоном, висвітлити їх розвиток та прояви в міжнародному контексті.

Метою дослідження є виявити, систематизувати та проаналізувати специфіку архітектурно-просторової організації національних центрів, що обумовлені комплексом історико-культурних, соціальних та політичних чинників, для формування сучасної моделі їх проектування та реалізації.

Об'єкт дослідження – Національні центри.

Предмет дослідження – Особливості архітектурно-просторової організації національних центрів.

Методи дослідження ґрунтуються на комплексному підході, що поєднує загальнонаукові методи, зокрема структурний, типологічний та порівняльний аналіз. Застосування цих методів дозволило виявити як загальні, так і периферійні особливості досліджуваної теми, а також визначити її залежність від соціокультурних явищ та контекстуальних чинників.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні особливостей архітектурно-просторової організації національних центрів. Уточнено зміст поняття національного центру, як архітектурної типології, що функціонує в дуалістичній системі сприйняття (країна-репрезентант / країна-приймач). Систематизовано причини попиту на такі центри, класифіковано їх типи та основні архітектурно-просторові моделі. Наведено особливості проектування об'єктів національної репрезентації за кордоном з урахуванням історичних паралелей та транскультурного діалогу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути безпосередньо використані в архітектурному проектуванні національних центрів як у межах країни-репрезентанта, так і у іншокраїнному просторі.

При цьому сфера застосування дослідження не обмежується виключно українським контекстом, а може бути поширена на створення національних центрів різних культур. Оскільки, дослідження розкриває особливості архітектурно-просторової інтерпретації та репрезентації в системі відносин між країною-репрезентантом та країною-приймачем, це дозволяє архітекторам створювати об'єкти які органічно інтегруються в культурне та контекстуальне середовище. Розроблена в роботі класифікація функціональних конфігурацій національних центрів дає змогу обирати оптимальну типологічну модель залежно від конкретних соціально-культурних умов та потреб. Крім того, отримані результати можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях архітектурно-просторової організації культурних та репрезентативних об'єктів.

Структура магістерської роботи складається із анотації, термінологічного словнику, українсько-литовського словнику власних назв, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, які складаються з ілюстрацій, рисунків, таблиць та документів щодо впровадження отриманих результатів.

РОЗДІЛ 1. «Сучасні тенденції та практичний досвід архітектурно-просторового формування національних центрів».

1.1. Формування концепції архітектурно-просторової організації національних центрів.

Сучасна архітектура громадських споруд розвивається у діалектичній напрузі між глобалізаційними тенденціями, що сприяють уніфікації архітектурної мови, та формалізацією конструктивних рішень та матеріалів, з посиленням суспільного запиту на архітектуру, здатну до вираження унікальної ідентичності, заснованої на культурних, історичних та соціальних особливостях. Цей феномен можна інтерпретувати як прагнення до «нової автентичності» - умовної тенденції, зумовленої переосмисленням матеріальних цінностей в епоху цифровізації. На тлі надлишку та доступності інформації виникає потреба у відчутті достовірності, що знаходить вихід у об'єктному споживанні, включно з архітектурою.

Культурні центри, зокрема національні, є матеріальним втіленням певної культури та її цінностей. Форми культурних цінностей, або пам'яті, потребує конкретних ознак та об'єктності у просторі для архітектурного сприйняття. Це спричиняє пошук підходів що нададуть можливість обґрунтовано виявити образ та символічний вимір архітектурі, який поєднував б часові та інформаційні виміри. Подібне завдання існує у створенні музейних просторів, яке передбачає побудову експозиційного музейного простору як системи, яка розкривається через функціональне та мистецько-культурне наповнення, архітектурні образи, символи та просторові сценарії.

Виникнення та поширення концепцій національних центрів як громадських об'єктів зумовлене комплексом суспільних потреб, серед яких ключову роль відіграє функціональна спеціалізація та національна приналежність, що у свою чергу відповідає конкретному природному та містобудівному контексту, суспільству та культурі. Архітектура, що набуває

статусу національного об'єкта, може мати декілька трактувань залежно від контексту її сприйняття та функціонування. По-перше, це будівлі та споруди, які справили значний вплив у культурному та історичному контексті свого середовища, ставши невід'ємною частиною історичної пам'яті та ідентичності місця. Вони можуть бути як визначними пам'ятками минулого, так і сучасними об'єктами, що через свою архітектурну виразність чи символічність набувають значення національних об'єктів. По-друге, національними можуть вважатися будівлі чи споруди, що уособлюють та консолідує певну спільноту навколо спільних культурних та історичних цінностей, виступаючи простором зустрічі, пам'яті та ідентифікації. У будь-якому з цих трактувань завдання архітектора полягає в тому, щоб створити об'єкт, який відповідає потребам, для задоволення яких він призначений, та органічно інтегрується в середовище свого функціонування. Громадська споруда мусить відповідати сучасним нормативним вимогам та забезпечувати повний спектр послуг, що визначають її функціональне призначення. Водночас вона покликана втілювати актуальні тенденції архітектурної думки, перебуваючи в діалозі з міжнародним архітектурним контекстом, але не втрачаючи зв'язку з локальною традицією та ідентичністю.

Основною особливістю концептуального формування національних центрів є ідентифікація об'єкта культурного дослідження через призму дипломатичного виміру. У цьому контексті можна виокремити дві основні моделі:

- Національні центри, розташовані в країні репрезентації, що виконують функцію консолідації та репрезентації власної культури у її автентичному середовищі.
- Національні центри, що функціонують в іншокраїнному просторі, виступаючи інструментом культурної дипломатії, діаспорного та міжкультурного діалогу.

Ця відмінність визначає архітектурно-планувальні рішення й

концептуальні засади проектування, де перший тип орієнтований на внутрішню культурну ідентифікацію, тоді як другий актуалізує завдання зовнішньої культурної політики та консолідації.

Зовнішній архітектурний образ будівлі виконує ключову репрезентативну функцію, реалізуючись через синтез пластичних рішень, матеріальності та символів, де надмірна мімікрія або прямолінійне запозичення архітектурних образів може спричинити спотворення сприйняття. Паралельно, використання інноваційних матеріалів та експериментальні конструктивно-інженерні рішення здатні створити унікальний архітектурний вираз, однак, він потребує балансу між технологічним прогресом та історичною пам'яттю, для уникнення хронологічного відчуження. Водночас, існує й протилежний метод, - уніфікації архітектурної форми, що поширюється на загальний архітектурний образ, але надає можливість підкреслення серйозності і значущості повідомлення, або утворенню певної єдиної символічної системи повідомлення, що не залежить від архітектурного вигляду споруди, і концентрується на внутрішній функції чи оточенні.

Просторово-типологічна структура та композиційна цілісність визначають сприйняття об'єкта та досвід у його використанні, доповнюючі архітектурний образ та відповідаючи на функціональні завдання проекту. Формування національних центрів як соціокультурного феномену слід розглядати як поліфункціональний об'єкт, що поєднує завдання просторової організації культурного життя з функцією консолідації національних спільнот та актуалізації колективної пам'яті та історії. Цей підхід знаходить своє втілення в меморіальній архітектурі, яку пов'язують з вшанування пам'яті особистостях чи подіях. Яскравим прикладом слугує *Національний експансійний меморіал імені Джефферсона або «Ворота Заходу» у Сент-Луїсі* (The Gateway Arch, 1965, Ееро Саарінен) - архітектурний комплекс, що семіотизує історичну роль міста як "воріт на Захід" під час

колонізації Північної Америки. Його просторова організація демонструє поєднання символічного, функціонального та меморіального виміру: монументальна арка як символом і єдиний об'єкт архітектурної візуально-об'ємною композиції; інженерно-транспортна система, що забезпечує доступ до оглядового майданчику на вершині арки; підземний музейно-виставковий простір; супутня інфраструктура інтегрована в реконструйоване паркове середовище [1] (CityArchRiver project, 2018).

Важливо зауважити, що варіантів інтерпретації поняття «національний центр» пропорційна кількості культур різних націй. Відповідь на питання, що саме має втілювати такий центр, є складною і варіативною, та залежить від геополітичного та історичного контексту.

Історично, роль національних центрів у міжнародному контексті часто виконували релігійні споруди, зокрема християнські, які слугували втіленням культурної ідентичності та виконували соціально-інтеграційну функцію в різних суспільствах. Ці архітектурні об'єкти ставали каталізаторами формування унікальних синтезів, як в архітектурі - поєднання автентичних будівельних традицій з місцевими архітектурними прийомами та матеріалами, так і соціально-культурній сфері, - взаємопроникнення різних культурних та мистецьких практик чи трансформація громадських функцій відповідно до локальних суспільних особливостей. Подібні архітектурні утворення функціонували не лише як сакральні простори, але й як центри культурного обміну, що сприяли формуванню нових ідентичностей на стику цивілізацій. Показовим прикладом є адаптація християнських споруд на території сучасної Індії та Пакистану, які мали функціонувати в соціальному просторі організованому за кастовою системою та співіснувати з індуїстськими храмами (мандирами) й мусульманськими мечетями.

Питання формування архітектурної концепції національного центру ґрунтується на загальних соціокультурній потребах, які є критичними для України в сучасних умовах. Складне соціально-політичне становище та

міграційні процеси зумовлені війною, виявили системну недостатність архітектурної інфраструктури, здатної репрезентувати українську культуру. У цьому питанні важливо виділяти дві точки зору на репрезентацію та поширення культури: внутрішній запит (український) що виконують українці в межах України і за кордоном; Іноземний запит, що виконують громадяни іншокраїного походження чи національності, у зацікавленості українською культурою та мовою. Існуючі об'єкти мають стихійний або тимчасовий характер, не відповідаючи ані сучасним вимогам, ані актуальному образу України. Більшість центрів виконують консолідуєчу та гуманітарну функцію, уникаючи виміру що можливо охарактеризувати як іноземний запит. Ця проблема поширюється як на національні центри в Україні, так і репрезентативні установи за кордоном.

Культурна та соціальна взаємодія між двома державами реалізуються через дипломатичні установи, зокрема посольства, які виконують функції, аналогічні громадським центрам. Це включає надання юридичних та гуманітарних послуг, а також ініціювання та сприяння міжкультурному діалогу та зв'язків. Яскравими прикладами такої діяльності є створення національних скверів у Києві, наприклад: Литовський сквер, Латвійський сквер, Азербайджанський сквер та парк Кіото, які стали символами культурного обміну та статусу дипломатичних відносин. З архітектурної точки зору, дипломатичні споруди поєднують у собі репрезентативні функції з елементами національної ідентичності, інтегрованими в міський простір. Вони слугують не лише офіційними представництвами, але й центрами культурної дипломатії, де відбуваються виставки, лекції, зустрічі та інші заходи, спрямовані на забезпечення культурних запитів. Дипломатичні установи є важливими інструментами формування культурного діалогу, що сприяє співпраці та поширення культури в сучасному світі.

Уособлення архітектурної ідентичності пов'язане як з історичною архітектурною спадщиною та традиціями, так із сучасною архітектурою

думкою як методологічної основи. Актуальність такого підходу зумовлена необхідністю конструювання цілісного архітектурного образу, що формується двома взаємопов'язаними шляхами: внутрішніми архітектурними процесами та міжнародною репрезентацією через національні павільйони, виставки та діяльність культурних інституцій. Цей підхід розвивається через існуючу систему репрезентації української мистецької думки, яка функціонує як у сфері міжнародного культурного обміну, так і в комерційному вимірі ринку. Міжнародна комунікація відіграють ключову роль не лише у демонстрації архітектурних рішень з точки зору їх мистецької інноваційності, належності до архітектурної школи та контекстуальної значущості, але й активізують процеси їх розвитку. Взаємодія з міжнародним середовищем стає каталізатором трансформацій, що виникають у відповідь на виклики, контекст та набутий досвід.

1.2. Аналіз існуючих досліджень, нормативних документів та літератури, присвячених архітектурно-просторовому формуванню національних центрів.

Тема національних центрів тісно пов'язана з поняттям культурного та національного простору, яке має різне значення в різних наукових дисциплінах. Визначення цього поняття та його особливостей безпосередньо залежить від обраного наукового підходу. Такі дисципліни, як філософія, культурологія, соціологія, мистецтвознавство та антропологія, пропонують різні трактування простору як національного феномена, так і саме культурних чи національних просторів, що ускладнює формування єдиного універсального підходу.

Аналіз наявної наукової літератури та нормативної бази свідчить про те, що дослідження архітектурно-просторової організації національних центрів розвинуте частково в окремих вузьконаправлених працях. Відсутність сформованого теоретичного підходу пояснюється відносною сучасністю цього явища як самостійної архітектурної типології, що поєднує в собі риси

громадського, культурного, освітнього та репрезентативного центру, та має функціонувати як центр самоіндефікованої спільноти. Наукових досліджень з національних центрів є невелика кількість, котрі концентруються на важливості збереження національної культури, чи підкреслення важливості її поширення, що зумовлене соціально-політичними кризами суспільств і значною кількістю викликів з якими стикаються ті чи інші нації, діаспори чи спільноти.

Існує значна кількість наукових досліджень з архітектурно-просторової організації культурних центрів, як у сфері сучасності, так і історії. Культурні центри, як архітектурний об'єкт, є добре дослідженими й підтвердженими чисельними прикладами. Функціонально-типологічна організація культурних центрів демонструє структурну подібність із національними центрами, а ключовою відмінністю виступає спеціалізація, яка може охоплювати один або декілька профілів. Такі функціональні модулі, як культурно-просвітницький центр, освітній комплекс, музейно-виставкова та видовищна споруда, можуть виступати як самостійними видами національного центру, так і її складовими елементами.

Тема національних центрів тісно переплітається з політологічним дискурсом, що знаходить своє відображення в освітніх та дослідницьких програмах, зокрема на кафедрі політичних наук Київського національного університету будівництва та архітектури. Серед ключових дисциплін варто виокремити курс *«Політична символізація в архітектурі»*, яка знаходиться на перетині політичної науки, соціології та архітектури, і спрямована на вивчення взаємозв'язків між архітектурними об'єктами та соціально-політичними процесами в суспільстві [2]; та *«Символізація в архітектурі»* що передбачає розуміння механізмів зв'язку між архітектурними об'єктами та архітектурними просторами, з одного боку, та соціально-політичними процесами суспільства - з іншого, а також відповідальності за соціально-політичні наслідки проектувальної діяльності.

[3]. Ці програми були введені кандидатом політичних наук та доцентом кафедри Надією Анатоліївною Гербут й доктором політичних наук, професором та завідувачем кафедри Євгеном Вікторовичем Перегуда, що й до сьогодні сприяють розвитку наукових досліджень, спрямованих на усвідомлення символічної природи архітектурного простору та її ролі у політології.

Окремий інтерес у контексті дослідження національних центрів становлять теоретико-методологічні розробки в галузі музеєзнавства та кураторства, які формують концептуальну основу для репрезентації культурних, історичних та мистецьких феноменів. Хоч більшість цих праць ґрунтуються на досвіді музейного та виставкового простору, вони пропонують фундаментальні принципи комунікації в культурному середовищі, висвітлюючи проблематику взаємодії експозиційного простору з глядачем через такі категорії як час, контекст, способи вираження та особливості простору експозиції. З архітектурної перспективи, ці дослідження знайшли своє втілення в концепції наративної архітектури, де ключовою працею виступає *"Архітектура та наратив: формування простору та культурного значення"* (Architecture and Narrative: The Formation of Space and Cultural Meaning) Софії Псарри (Sophia Psarra). У своєму дослідженні Псарра аналізує як музейні простори, так і «архітектурні ікони», від Людвіга Міса ван дер Роя до пам'яток давньої Греції, розкриваючи механізми формування архітектури під впливом культурно-історичних чинників. Особливе значення для формування національних культурних центрів має її аналіз експозиційних просторів, де досліджується взаємозв'язок типологічної структури будівлі з станом та розвитком суспільств, включаючи наукові відкриття і історію мистецтв [4].

Цей методологічний підхід безпосередньо пов'язаний з питаннями ідентичності та національної репрезентації, де теорія наративної архітектури постає як інструмент для створення просторів, здатних вести діалог з міським

контекстом та наповнювати архітектуру глибоким семантичним змістом. Ця методологія акцентує увагу на внутрішній організації простору, яка виявляється значно виразнішою за зовнішні об'ємно-пластичні рішення. Альтернативне трактування цього підходу як просторово синтаксичного аналізу розкриває соціальний вимір архітектури, де термін «синтаксис» втілює логіку взаємодії відвідувача з простором: від сценаріїв переміщення та сприйняття до інтерпретації візуально-символічних систем, що формують унікальний культурний досвід.

Вітчизняні дослідження просторового синтаксису, зокрема дослідження професорки Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Олійник Олени Павлівни, значно розширює методологічну основу для вивчення архітектурно-просторової організації національних культурних центрів. У праці *«Просторовий синтаксис як інструмент дослідження структури та конфігурації громадського простору»* висвітлюється концепцію просторового синтаксису в руслі постструктуралізму, трактуючи архітектуру як текст, а просторові конфігурації як засіб вираження соціально-культурного змісту та генерації соціальної взаємодії. Цей підхід надає аналітичний інструментарій для моделювання просторових рішень, що відображають соціальні та культурні закономірності [5].

У роботі *«Семантика громадських просторів як відображення їх конфігураційної структури»* досліджується символічний вимір архітектури, інтерпретуючи просторові конфігурації як медіатори історичної пам'яті та ідентичності. Особливу увагу приділено аналізу «абстрактних артефактів» – нематеріальних цінностей, які знаходять своє втілення в архітектурному просторі. Цей процес розглядається в часовій перспективі, що поєднує історичний контекст місця, сучасний досвід відвідувача та майбутнє метафізичне наповнення простору. Авторка концептуалізує національну ідентичність у рамках теорії просторового синтаксису, визначаючи історичне середовище, культурний ландшафт міста та його спадщину як нарративи, що

підтримують більший наратив національної ідентичності [6].

Дослідження *«Особливості просторового та синтаксичного аналізу музейно-культурних комплексів»* застосовує метод просторового синтаксису до аналізу музейно-освітніх установ, розкриваючи взаємозв'язок між просторово-топологічною структурою, соціальними викликами та функціональними вимогами. Ця методологія дозволяє проаналізувати, як архітектурні рішення відображають культурний зміст та сприяють соціальній взаємодії, що є особливо актуальним для проектування національних культурних центрів, які покликані поєднувати функціональність з репрезентацією ідентичності [7].

У контексті дослідження сучасних культурних та музейних інституцій інтерес представляє праця Ореста Гірного та Лариси Скорик, - *«Сучасні тенденції трансформації художніх музеїв у провідні соціально-культурні центри національного значення»*. Автори аналізують еволюцію музейних просторів у сучасну епоху, зумовлену впливом глобалізаційних процесів та розвитком інноваційних технологій відображення та трансляції інформації, зокрема віртуальної та доповненої реальності (VR/AR). Дослідження констатує суттєву зміну функціональної парадигми музеїв, які переорієнтовуються з пасивного зберігання на активний досвід. Як зазначають автори, сучасний музейний простір *«комплексно впливає на формування особистісної та колективної ідентичності на ґрунті відчуття соціумної спільноти»* [8, с. 70], що свідчить про його трансформацію у важливий інструмент соціальної консолідації.

Іншим явищем, яке можливо пов'язати з появою національних центрів у сучасному контексті, є теорія постколоніалізму. Вона досліджує формування національної ідентичності в умовах подолання тривалого колоніального досвіду та аналізує складні процеси культурної саморефлексії колишніх метрополій. У західній науковій думці ці ідеї знайшли широке втілення в дослідженнях колоніальної спадщини держав як Велика Британія,

Нідерланди, Португалія, Франція та США, що переосмислюють свою історичну роль у відносинах з колишніми колоніями. У цьому контексті національні культурні центри постають як інструменти перебудови культурних нарративів, стаючи майданчиками для критичного діалогу з минулим, деконструкції стереотипів та формування нової інклюзивної ідентичності. Для колишніх метрополій такі центри є способом переосмислити власну культурну спадщину в політичному контексті, тоді як для країн, що перебували під колоніальним впливом - засобом утвердження власної культурної автономії та відродження національної самосвідомості.

Академічні дослідження постколоніалізму розпочалися у 1960-х роках, коли вчені з раніше колонізованих країн почали публікувати праці про зтяжні наслідки колоніалізму, розвиваючи аналіз історії, культури та літератури. Як напрям, що досліджує реакцію на колоніалізм, або відхід від нього, постколоніалізм поширився на сучасну культуру і згодом став тісно пов'язаним з глобалізацією та її процесами.

У сучасному мистецтва та архітектури постколоніалізм реалізується через створення просторів, що проблематизують межі, ієрархії та механізми закладені колоніальною системою. Яскравим прикладом такого мистецького висловлювання є архітектурно-просторова інсталяція «Shibboleth II» (2007) колумбійської художниці Доріс Сальседо, представлена в галереї Tate Modern (Лондон). Робота являє собою довгу тріщину в бетонній підлозі, що поступово розширюється та заглиблюється, перетинаючи весь простір виставкової зали. Сама художниця зазначає: “Вона символізує кордони, досвід іммігрантів, досвід сегрегації, досвід расової ненависті. Це досвід людини з Третього світу, яка приїжджає в серце Європи. Наприклад, простір, який займають нелегальні іммігранти, є негативним простором. І тому ця робота є негативним простором.” [9].

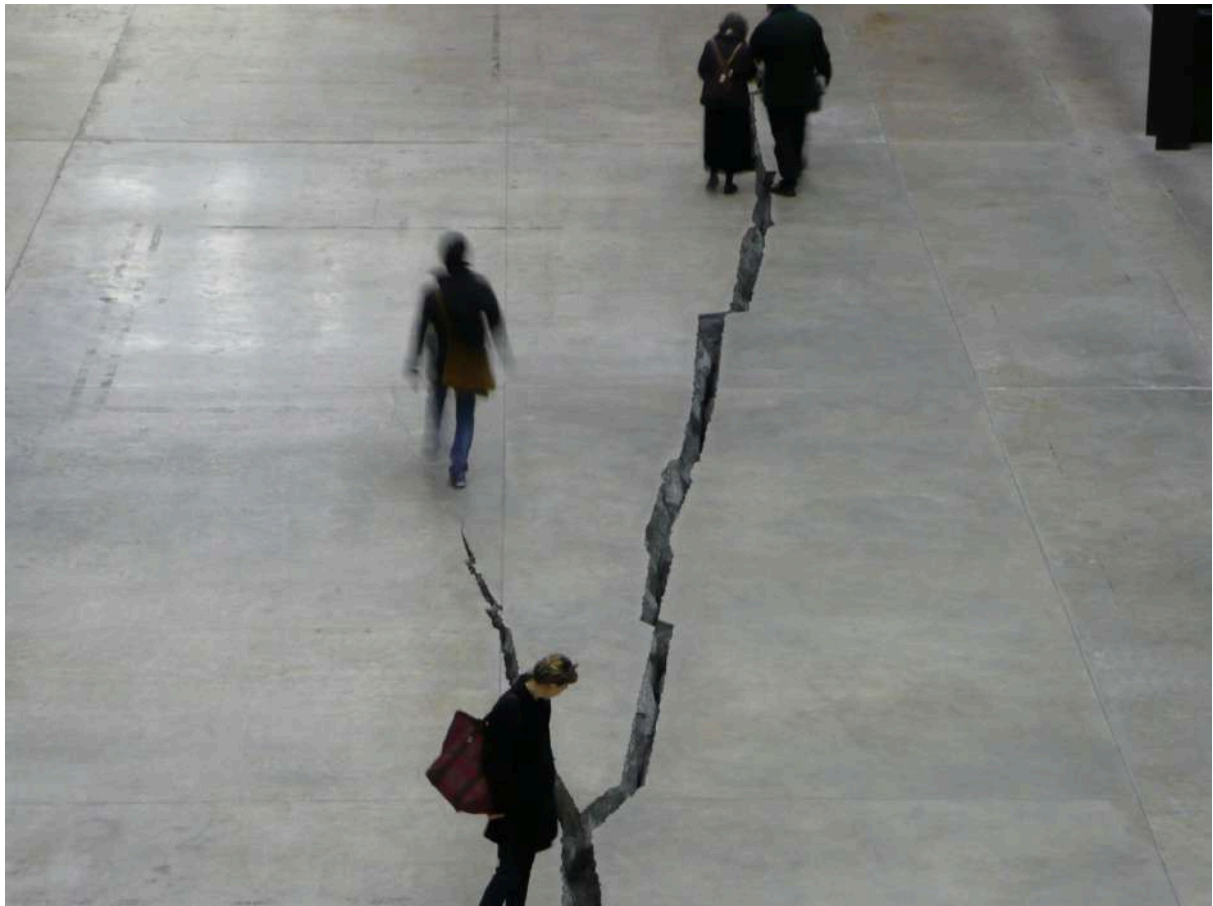

Рис. 2 Shibboleth II', Doris Salcedo, 2007, Tate Modern, London.

1.3. Досвід зарубіжної практики проектування національних центрів.

Аналіз світової практики дає змогу виявити ключові архітектурні моделі та прийоми, що застосовуються при створенні національних центрів. Узагальнення досвіду проектування не лише національних центрів, але й консолідуючих культурних просторів, становить важливу теоретичну основу для розуміння можливих завдань та викликів, що постають перед архітектором при створенні об'єктів такого типу. Слід зазначити, будівлі які однозначно ідентифіковані як "національні центри" або "національні культурні центри", не є поширеними, більшість архітектурних об'єктів що відповідають категорії національних центрів реалізуються через культурні чи мистецькі центри, присвячені репрезентації та об'єднанню різноманітних проявів національної культури. Окремо слід виділити статус -

«національний», як простір що втілює культурні, спортивні чи наукові досягнення у певній галузі, прикладами можливо вважати - театри, музеї, академії, університети. Проте існують випадки, коли спеціалізовані видовищні чи освітні комплекси, такі як спортивні комплекси, наукові кластери, театральні заклади чи музейні інституції, набувають статусу національних центрів через їхнє значення у розвитку національної чи регіональної ідентичності, незважаючи на вузькоспеціалізовану функціональну структуру.

У контексті проектування національних центрів досвід створення культурних центрів становить методологічну основу, оскільки визначає ключові параметри: масштаб, типологічні особливості, нормативні вимоги, функціональне наповнення та об'ємно-просторову композицію. У Таблиці 1 наведено основні типи центрів, які можуть слугувати базою для формування функціональної структури національного центру. Важливо зазначити, що поняття “тип” у даному випадку не є жорсткою класифікаційною одиницею, а вказує на окремо взяті або об'єднанні групи функцій, або просторів, які стають складовими функціонального наповнення таких центрів залежно від їх спеціалізації та мети.

Якщо розглядати національні центри як окремий архітектурний консолідуєчий об'єкт, відмінний від культурних центрів, то можливо виокремити декілька основних типів, що залежать від консолідуєчої мети та національного контексту. У Таблиці 2 наведено основні типи консолідуєчих центрів, які так чи інакше пов'язані з певною ідентичністю або консолідуєють певні верстви суспільства. Важливо зауважити, що ці типи не є взаємовиключними; і у наведених прикладах часто спостерігається їхнє поєднання або накладання, коли один центр може виконувати одночасно кілька консолідуєчих функцій.

Тип	Функції та простори
Культурно репрезентативний	Виставкові та експозиційні простори Лекційні простори, простори для зібрань Бібліотека та інформаційний чи досліджуваний центр
Освітньо-просвітницький	Навчальні приміщення (Мовні та освітні) Можливість приймати конференції/збори/заходи Освітні та культурні програми (резиденція)
Музейно-виставковий	Постійні та тимчасові експозиції Висвітлення національної історії чи історії зв'язків з країною приймачем Збереження та експонування культурних артефактів
Мистецько-виконавський	Виконавчі мистецтва Мультимедійні проєкти
Дипломатичний або Громадський	Соціально-інтеграційні простори та заходи Простори для громадських об'єднань та міжнародних зустрічей

Таблиця. Системи функціонального наповнення національних культурних центрів

Розділ 1.3.

Досвід

зарубіжної

практики

проекування

національних

центрів.

Таблиця 1. Системи функціонального наповнення національних культурних центрів

Тип	Формат	Функція (мета)	Приклад
Національні центри	В рамках дипломатичної місії В рамках діаспори	Консолідація спільноти, поширення культури, репрезентація національних інтересів за досягнень.	Культурний центр Мігеля Анхеля Астуріаса
Мовні культурні центри	Мережеві інститути	Об'єднання мовних спільнот, вивчення мови, популяризація культури через мову	National Hispanic Cultural Center Albuquerque Інститут Гете Французький інститут
Інтернаціональні центри	Центри інтернаціональної молоді Центри різних народів	Консолідація різних культур, сприяння міжкультурному обміну, розвиток толерантності та взаєморозуміння	Oscar Niemeyer International Cultural Centre
Дипломатичні об'єкти	Посольства, консульства, амбасади, асамблеї, культурні представництва	Дипломатична місія, захист інтересів громадян, розвиток міжнародних зв'язків, культурна дипломатія	Посольства, генеральні консульства, культурні відділи при дипломатичних

Таблиця. Типи національних культурних центрів.

Розділ 1.3.

Досвід

зарубіжної

практики

проекування

національних

центрів.

Таблиця 2. Типи національних культурних центрів

Активне створення національних центрів особливо поширене в країнах Сходу (Близький Схід, Азія, Індонезія). Що пов'язують з однією з найвпливовіших архітектурною тенденцією у сучасному світі, з створення культурних центрів виразною параметричною формою. Такі об'єкти, як *Heydar Aliyev Center у Баку, Азербайджан* (2012, Zaha Hadid Architects, арх. Заха Хадід), *Futian Civic Culture Centre в Шеньчжень, Китай* (2018. Mecanoo Architects), *Cultural Center of Sheikh Jaber Al-Ahmad в Кувейті, Tjibaou Cultural Centre в Новій Каледонії*, стають новими архітектурними символами націй, демонструючи прагнення країни до інновацій та технологічного прогресу. Ця тенденція пропонує відповідь на питання про сучасне визначення національної ідентичності, яка виражена не через прямі історичні цитати чи традиційні форми, а через складну динамічну геометрію, що символізує спрямованість у майбутнє та нової історії. Водночас параметрична архітектура відкриває нові можливості для переосмислення традиційних національних архітектурних особливостей, наприклад природні особливості ландшафту чи характерні архітектурні стилі. Особливо показовим є приклад архітектури країн Близького Сходу, де параметричні форми дозволяють по-новому інтерпретувати традиційні ісламські орнаменти та геометричні патерни, збагачені релігійними та культурними значенням, трансформуючи їх у сучасну архітектурну мову.

Прикладом національного центру є *культурний центр Мігеля Анхеля Астуриаса* (1978, Гватемала-Сіті, Гватемала. Арх. Марко Вінісіо Астуриасу та Ефраїн Ресінос) що є визначною спробою втілити виразно гватемальську архітектуру в той час, коли місцеві архітектори були стурбовані взірцями з Європи та США. Архітектори виступали за розробку репрезентативної архітектурної ідентичності для своєї батьківщини, частково заснованої на її багатій історії як центру цивілізації майя та інтеграції ландшафту та іконографії майя в сучасну архітектуру. До складу національного центру також входить Національний гватемальський театр.

Окрему категорію становлять мережеві культурні інститути, серед яких найбільш авторитетними є *Інститут Гете (Німеччина)* та *Альянс Франсез (Франція)*. Їхня архітектурна політика часто пов'язана з історичним та міським контекстом, використовуючи існуючу міську забудову для своїх комплексів. Головна мета таких інститутів - популяризація культури за кордоном та підтримка міжнародної культурної співпраці. Але існують окремі центри, які виконують консолідуючу функцію на основі мови та тісно пов'язані з історико-політичним контекстом, наприклад *Національний центр іспанської культури в Альбукерке (National Hispanic Cultural Center Albuquerque)*, (2004. Нью-Мексико, США. арх. Антуан Предок та Педро Маркес). Нові будівлі та ландшафти є сучасними інтерпретаціями різноманітних стилів, пов'язаних із південним заходом США, Латинською Америкою та Іберійським півостровом. Центр має три театри, художній музей, бібліотека, генеалогічний центр, іспаномовний ресурсний центр та два ресторани. Своім функціональним наповненням центр забезпечує розвиток музики, театру, танців, образотворчого мистецтва, кулінарії, кіно, історії, літератури та культурно значущих звичаїв що присвячена латино американській культурі.

Окремо варто виділити інтернаціональні та міжнародні організації, що сприяють культурному обміну, поширенню досвіду та об'єднанню спільнот. Важливу роль у цьому процесі відіграє *Міжнародна рада культурних центрів (International Council for Cultural Centers, або ICCC)*, яка є глобальною мережею громадських культурних центрів, що представляє та підтримує їх діяльність. Організація захищає інтереси культурних центрів у всьому світі, розвиває їх потенціал за допомогою навчальних програм та обміну ресурсами, а також сприяє соціальним змінам через культурні заходи. Місія цієї організації полягає у сприянні розумінню мистецтва та місцевої спадщини як ключових елементів для покращення якості життя [10]. В Україні до мережі організацій належить *Міжнародний центр культури та*

мистецтва (МЦКМ) у Києві.

Прикладом архітектурної реалізації інтернаціональних культурних центрів є *Міжнародний культурний центр імені Оскара Німейєра (Oscar Niemeyer International Cultural Centre, 2008, Авілес, Іспанія)*, відомого бразильського архітектора Оскара Німейєра. Футуристичний комплекс центру втілює ідеї відкритості, динамічності та інтернаціонального простору, водночас є візуально-просторової відокремленою одиницею від структури міста. До складу комплексу входять: вежа-оглядовий майданчик, виставкові зали, конгрес-центр, кінотеатр, ресторан та прогулянкові простори. Центр став каталізатором урбаністичної джентрифікації колишньої промислової зони, перетворивши її на сучасний культурний осередок міжнародного значення. Центр призначений для проведення виставок, концертів, конференцій та інших заходів, що спрямовані на активний міжкультурний діалог та соціальну взаємодію [11].

Наньцзінський міжнародний молодіжний культурний центр (Nanjing International Youth Cultural Centre, 2018, Нанкін, Цзянсу, Китай, арх. Zaha Hadid Architects) є багатофункціональним комплексом на берегах річки Янцзи що є частиною масштабного містобудівного проекту нової міської громадської зони Нанкіна. Комплекс складається з двох веж: вежі молодіжного громадського центру та готельної вежі, об'єднаних спільною стилістичною частиною, де розміщені виставкові та конференц-простори. Архітектурне рішення комплексу виконане в характерному для цього бюро стилі, проекти якого відомі та реалізовані в багатьох країнах світу. Центр орієнтований на студентів, молодих науковців, митців та підприємців, а його основними функціями є проведення освітніх заходів, культурних фестивалів, конференцій та виставок, що сприяють міжнародному обміну та розвитку молодіжного потенціалу [12].

Основою відмінностей національних центрів є чітко визначений

національний контекст та його репрезентативна функція. У цьому ключі важливим є політична складова архітектурної форми та її символічного виміру, оскільки архітектура стає не лише носієм художніх якостей, але й інструментом трансляції ідей та цінностей. На відміну від національних центрів, дипломатична архітектура, у вигляді посольств виконує інше функціональне завдання, що зумовлює відмінні підходи до її просторової організації та формоутворення, але важливим залишається взаємодія з оточенням, як міським так і природним.

Проект 1992 року *посольство Франції в Токіо, Японія*, а саме «*Сади французького посольства*», є яскравим прикладом екологічного та сталого підходу в дипломатичній архітектурі. Сади являють собою вертикальний сад, що поєднує традиції японських мохових садів з формальною структурою французьких садів, створюючи унікальне середовище, де ландшафтне мистецтво двох країн вступає в діалог. Ці сади є закритими для вільного відвідування та функціонують як приватна зелена зона, доступна лише під час офіційних прийомів або спеціальних культурних заходів [13].

Іншим прикладом є *посольство Нідерландів в Ефіопії (арх. Месапоо, Аддіс-Абеба, Ефіопія)*, дах будівлі посольства виконано у вигляді басейну, що поєднує голландські традиції управління водними ресурсами з природним скелястим ландшафтом Ефіопії. Будівля відкривається у видимих ракурсах з різних точок, але коли ландшафт поступово піднімається вгору, вона тимчасово зникає з поля зору, перетворюючись на басейн, розташований серед евкаліптових дерев [14].

Що стосується українського контексту, то сучасні національні центри за кордоном часто функціонують у межах дипломатичних установ або через діяльність державної установи - Українського інституту (Ukrainian Institute). Однак брак спеціалізованих архітектурних об'єктів, які б репрезентували українську культуру, обумовлює необхідність розробки нових архітектурних рішень, здатних ефективно поєднувати функціональність, сучасність та

національну ідентичність.

Водночас важливою формою збереження національної ідентичності є діаспорні осередки. Такі країни, як Канада, США та Польща, мають одні з найбільших українських діаспор у світі, саме з їхньою діяльністю пов'язане виникнення перших національних культурних та наукових інституцій. Серед найбільш відомих: *Наукове товариство імені Шевченка в Канаді (Торонто, 1949)*, *Український науковий інститут Гарвардського університету (Кембридж, Массачусетс, 1973)*, *Український вільний університет (Мюнхен, Німеччина)*, *Український культурний центр у Тель-Авіві (Ізраїль)* та *Український інститут Америки (Нью-Йорк, США)*.

ВИСНОВКИ ДО 1-ГО РОЗДІЛУ

У першому розділі дослідження було розглянуто теоретичні засади та практичний досвід архітектурно-просторової організації національних центрів, що дозволило сформувавши концептуальну базу для подальшого аналізу та проектуванню. Встановлено, що національні центри є складною типологією, яка поєднує риси громадського, культурного, освітнього та репрезентативного центру. Організація таких центрів ґрунтується на соціокультурних явищах та політичних мотивах, а сама архітектура розвивається в діалектичній напрузі між глобалізаційними тенденціями, що ведуть до уніфікації архітектурної мови, та суспільними запитами на вираження унікальної культурної ідентичності.

Аналіз наукової літератури засвідчив фрагментарність досліджень з архітектурно-просторової організації національних центрів. Водночас виявлено низку суміжних наукових напрямів, які можуть слугувати основою для формування теоретичної бази з цієї теми, зокрема: архітектура культурних центрів, музеєзнавство, кураторство, просторовий синтаксис та наративна архітектура. Також встановлено, що тема національних центрів тісно переплітається з політологічним дискурсом та теорією

постколоніалізму, що дозволяє розглядати архітектуру не лише як носія художніх якостей, але й як інструмент трансляції ідей, цінностей та суспільних наративів.

Аналіз світової практики проєктування дозволив виявити ключові архітектурні моделі та тенденції у сфері консолідуючих центрів та об'єктів. Було здійснено аналіз функціонального наповнення національних центрів та виокремлено основні типи консолідуючих центрів залежно від їхньої мети та цілі.

Окрему увагу приділено українському контексту, як соціокультурному, так і архітектурному, зокрема проявам та організації національних просторів. Встановлено, що брак спеціалізованих архітектурних об'єктів обумовлює необхідність розробки нових архітектурних рішень, здатних ефективно поєднувати функціональність, сучасність та національну ідентичність у архітектурі.

РОЗДІЛ 2. «Причина та явища формування національних центрів та просторів».

2.1. Національна ідентичність простору в міжкультурному вимірі: репрезентація, сприйняття та соціальні передумови виникнення.

Феномен національного центру як прояв національної ідентичності в архітектурі порушує питання про природу простору репрезентації: чи переноситься простір країни-репрезентанта в іншокраїнний середовище, чи іншокраїнний простір стає водночас простором репрезентації, або ж створюється певний вимір «між», - спільний простір, що ґрунтується на історичному досвіді та закладає основи майбутнього міжкультурного діалогу? Це питання визначає методологічну рамку для розуміння того, як архітектура може оперувати категоріями національного та транскультурного простору.

Для розуміння мети та завдання репрезентації національної ідентичності в архітектурному вимірі, а також обґрунтування доцільності використання самого терміну «репрезентація», показовою є аналогія з образотворчим мистецтвом. Коли загально визнаний український митець створює серію робіт, яка експонується у вигляді виставки в межах країни його походження, головним завданням є презентація самого твору та його художньої цінності. Однак, коли цю саму серію робіт, або окремих твір, мають намір експонувати в закордонному просторі, завдання суттєво ускладнюється: необхідно не лише представити роботу, але й донести контекст її створення, культурне підґрунтя та постать автора. Саме в такому випадку доцільно використовувати термін «репрезентація», який позначає презентаційний вимір у іншокраїнному просторі за умови збереження зв'язків з оригінальним контекстом, водночас інтегруючи об'єкт репрезентації в нове культурне середовище.

Завдання ішнокраїного репрезентанта в середовищі країни-приймача

полягає у висвітленні спільної історії та історичних паралелей, уникаючи синтезу задля збереження індивідуальності кожного з суб'єктів. У цьому контексті постає дуалістична система сприйняття: об'єкт проєктування одночасно перебуває у двох позиціях культурного сприйняття, - для країни-приймача він виступає провідником зв'язків з країною-репрезентантом, тоді як для країни-репрезентанта є особистим культурним центром в іншокраїнному середовищі. Для розуміння складових архітектурного образу в системі міжнародних комунікацій доцільно виокремити кілька вимірів сприйняття національної архітектури та її проявів.

- Зовнішній образ архітектури - образ що сприймається зовнішнім суб'єктом.
- Внутрішній образ архітектури - образ що сприймається суб'єктом у межах власної культури.
- Історичний (місцевий) образ архітектури - образ що формується на основі досвіду минулих епох, історичних пам'яток, міської тканини, а також більш фундаментальних чинників як ландшафт, клімат та інші природні умови, що задають первинні параметри архітектурного формотворення.

На основі аналізу матеріалів про національні центри можливо визначити теоретичну основу для формування підходів до їх архітектурно-просторової організації. Ключовими параметрами виступають **уособленість** (країна-приймач та країна-репрезентант) та **локалізація** (країна-репрезентант - країна-репрезентант; країна-приймач – країна-репрезентант).

За визначеннями що наведені в Таблицях 1 та 2 першого розділу, можливо визначити основні характеристики національних центрів через ті культурні об'єднувальні елементи, які виступають каталізаторами або першопричинами його формування. Серед таких соціокультурних чинників слід виокремити: мову (діяльності Інституту Гете, Французького інституту та інших мовно-орієнтованих інституцій); історію (як спільну історію країн,

постколоніальну політику); національні меншини (громади, іноземні студенти та інші спільноти); історичні події (що увічнюються в меморіальних комплексах); а також пам'ять про окремих особистостей (громадських, мистецьких чи спортивних діячів) чия діяльність набуває символічного значення для консолідації спільноти.

Хоча класифікація, наведена в таблиці 3, виходить за межі суто міжкраїнного дискурсу, вона актуалізує тему транскультурних явищ, що є характерним проявом глобалізованого світу. У цьому контексті національний центр постає не лише як репрезентант певної держави, але як простір, де різноманітні культурні ідентичності вступають у діалог, перетинаються та взаємо збагачуються.

Об'єкт національної репрезентації може функціонувати як у межах загальної системи національних спільнот, так і відокремлюватись на менші соціально-культурні суб'єкти, - діаспори, національні меншини, регіональні осередки. За ідентифікаційною структурою такі суб'єкти розраховані на внутрішнє сприйняття, розвиток та дослідження, однак водночас звернені до інших національних меншиств та суспільства загалом, пропонуючи їм значно вищий культурний та мистецький потенціал у втіленому культурному просторі.

Причина консолідації, каталізатор	Група, спільнота	Функціональне наповнення / послуги	Мета
Соціальні кризи, політичний захист, військові конфлікти, природні катастрофи	Люди у скрутні, політичні в'язні, військові біженці, вимушені переселенці	Соціальне житло, гуманітарна допомога, консультаційні центри, тимчасовий прихисток	Надання безпеки, фізичного та психологічного прихистку, забезпечення базових потреб
Філологічний та міжкультурний інтерес, академічна мобільність	Іноземні студенти, запрошені митці, дослідники, учасники культурних обмінів	Резиденції, освітні програми, мовні курси, мистецькі майстерні, фонди, архіви	Міжкультурний обмін, активізація міжкультурної комунікації, розвиток мистецтва, контекстуальні дослідження
Збереження зв'язків з історичною батьківщиною, підтримка культурної ідентичності в іншомовному середовищі	Люди іноземного походження, інтегровані в інше суспільство, емігранти, діаспора	Національні культурні центри, інтернаціональні центри, мовні школи, культурні події, бібліотеки, архіви, релігійні осередки	Збереження та розвиток зв'язку з культурою походження, трансляція культурної спадщини наступним поколінням, репрезентація культури в іншоукраїнному просторі
Представництво держави та захист прав громадян за кордоном	Громадяни країни, які тимчасово або постійно проживають за кордоном; мандрівники; особи, які потребують консульської підтримки.	Консульські послуги, юридична допомога, інформаційна підтримка, допомога в надзвичайних ситуаціях.	Забезпечення правового та політичного зв'язку з батьківщиною, захист інтересів громадян, легітимне представництво держави.
Активізм та рекреаційні об'єднання	Молодіжні організації, студентські спілки, волонтерські об'єднання.	Клуби, гуртки, молодіжні центри, хаби для волонтерських ініціатив, літні табори та фестивалі активності	Розвиток та підтримка окремих культурних, соціальних та громадських ініціатив
Меморіали та центри пам'яті	Нашадки жертв трагічних подій, дослідники, освітні групи, представники громадськості.	Меморіальні комплекси, музеї, дослідницькі центри, архіви, місця для вшанування пам'яті.	Увічнення пам'яті про події, збереження історичної правди, формування колективної пам'яті, освітня функція, консолідація спільноти навколо спільної історії.

Таблиця. Чинники формування національних центрів: об'єкти консолідації, функціональне наповнення та мета.

Розділ 2.1. Національна ідентичність простору в міжкультурному вимірі: репрезентація, сприйняття та соціальні передумови виникнення.

Таблиця 3. Чинники формування національних центрів: об'єкти консолідації, функціональне наповнення та мети.

Відокремленим є вплив діаспори та самоврядних громад, за межами країни, як просторово так і у культурному середовищі, що реалізується через діяльність відповідних організацій і товариств. У цьому контексті формуються значні спільноти з певно країним походженням, які власне й генерують закордонний культурний запит. Показовим прикладом для українського контексту є місто Прудентополіс у бразильському штаті Парана, де до 75% населення має українське походження. Це поселення демонструє збереження та трансляції національної ідентичності в іспаномовному культурному середовищі через розгалужену інфраструктуру: українську школу, радіостанцію та *Музей тисячоліття* (1995 рік, арх. Мирослав Німців, інж. Жонел Юрк.), який висвітлює не лише історію України, але й історію української імміграції, стаючи важливим осередком культурної пам'яті та міжгенераційного зв'язку [15].

Окремий випадок становлять об'єкти, створені з гуманітарних цілей під егідою міжнародних організацій, коли країна-приймач задовольняє гостру соціальну потребу іншокраїного суспільства, створюючи чітко визначений простір. Такі утворення мають соціальний та тимчасовий характер, сприяють міжнародній підтримці, однак зазвичай не наділені культурною чи національною цінністю в репрезентативному сенсі.

Однак у сучасних умовах, особливо в українському контексті масової вимушеної міграції, ця ситуація набуває нових вимірів. Через інформаційні, комунікаційні та інфраструктурні бар'єри, а також у постковідному світі, що ознаменував остаточну цифровізацію більшості сфер життя, вплив діаспори та громад на формування національного простору розширюється у віртуальний вимір. Цей простір, хоча й позбавлений архітектурної матеріальності, виконує важливу консолідуючу функцію, здатну ініціювати утворення неформальних культурних осередків та заходів, що належать до

сфери самоврядної діяльності громад. Віртуальний простір стає катализатором нових форм присутності та репрезентації національної культури, де цифрові платформи, соціальні мережі та онлайн-спільноти створюють можливості для підтримання зв'язку з батьківщиною, організації культурних подій та надання гуманітарної чи соціальної допомоги в умовах культурних чи мовних бар'єрів. Це особливо актуально для українських біженців, які, опинившись в тимчасових прихистках, через віртуальні зв'язки знаходяться у певному культурному просторі та ініціюють нові форми культурної активності, що з часом можуть трансформуватися у фізичні простори.

У випадку розташування національного центру в закордонному середовищі першочергового значення набуває ініціативна передумова, питання про те, з якого боку породжується запит на його створення. Ця ініціатива може мати двояку природу. По-перше, вона може виникати як внутрішній закордонний запит, тобто виходити від самих представників діаспори - постійних або тимчасових резидентів, осіб відповідного походження, що відчують потребу в консолідованому просторі для збереження культурної ідентичності. По-друге, ініціатива може надходити з боку країни-репрезентанта - від громадських організацій або державних інституцій, які прагнуть акумулювати та консолідувати вищенаведені групи з метою посилення культурного впливу та поглиблення взаємодії з приймаючою країною. У цьому контексті критично важливим стає не лише завдання збереження культурних зв'язків з батьківщиною, але й глибоке розуміння загальних настроїв та потреб з боку країни-приймача.

Сприйняття ініціативи може суттєво варіюватися залежно від конкретних історичних, політичних та соціокультурних обставин. У сприятливому сценарії вона може бути зустрінута із зацікавленістю культурою, історією та досягненнями країни-репрезентанта, стаючи основою для плідного міжкультурного діалогу. Однак за певних політичних чи

історичних причин така ініціатива може бути прийнята негативно, як інструмент політичного впливу, пропаганди, агітації або навіть як спроба створення центру з ворожими намірами.

Важливо також зазначити, що національний простір може набувати негативного характеру, пов'язаної з насильницькою, окупаційною або загарбницькою політикою. Історичними прикладами такого використання простору є гетто і резервації, що становлять антитезу концепції національному центру як простору культурного діалогу.

2.2. Архітектура як інструмент політики та простір культурної пам'яті: від тоталітаризму до постколоніальних трансформацій.

З попередніх розділів можливо виокремити тезу про те, що формування національного центру має виконувати консолідуючі та культурні функції. Однак, проаналізувавши типологію та приклади національних центрів, важливо звернути не лише до соціальних чинників їх появи, але й на політичний вимір цього явища. Як вже зазначалося, архітектура національних центрів виступає носієм нематеріальних цінностей, що втілюються в архітектурному образі. Однак, крім репрезентативної функції, вона здатна транслювати певні ідеї, цілі або ідеології, стаючи інструментом комунікації між владою та суспільством. Перші прояви архітектури, що уособлювали не лише культурні чи традиційні архітектурні цінності, а використовувались як спосіб ідеологічного впливу на сприймача, можливо простежити з початку ХХ століття, пов'язуючи їх зі становленням тоталітарної архітектури комуністичних (сталінський ампір, архітектура маоїзму) та націонал-соціалістичних режимів (архітектура нацистської Німеччини та Італії). Ці режими демонстрували подібні риси в архітектурній думці того часу: відмову або повну заборону модернізму як панівного напрямку того періоду, на користь монументальних форм, агітаційну спрямованість та прагнення висвітлювати ідеологічні й політичні цілі через архітектурні засоби. Архітектура перетворювалася на інструмент пропаганди, де масштаб,

симетрія та ієрархічність простору мали формувати відчуття могутності держави та підпорядкованості індивіда [16].

Яскравим прикладом використання архітектури, як інструменту ідеологічного впливу, є проекти Третього Рейху, зокрема грандіозний план перебудови Берліна на "Столицю Світу" (нім. Welthauptstadt), розроблений Альбертом Шпеєром. Центральним елементом цього проекту мала стати Велика зала (нім. die Große Halle), також відома як Народна зала (нім. die Halle des Volkes) - масштабна споруда, розрахована на 180 тисяч осіб, призначена для проведення політичних з'їздів та інших масових заходів. Проєкт не був реалізований через початок другої світової війни, проте, підготовчі роботи з знесення існуючих житлових кварталів були здійсненні, а більшість зведених споруд були зруйновані внаслідок бойових дій. Серед основних рис архітектури того періоду є гігантоманія, симетрія та створення простору, покликаний применшити індивіда перед величчю держави [17].

Архітектура перетворювалась на інструмент психологічного впливу, де людина має відчувати себе частиною величезного цілого, підпорядкованого єдиній волі. Особливого значення в цьому контексті набуває концепція "теорії цінності руїн" (нім. Ruinenwert). Відповідно до цієї теорії, сучасна архітектура повинна проєктуватись з урахуванням її майбутньої руйнації, задля збереження естетичного враження та ефекту історичної спадщини, подібного до пам'яток античних імперій.

В Італії, на той час, нові фашистські ідеї були тісно пов'язані з історією Римської імперії, і багато тодішніх проєктів були пов'язані з історичними запозиченнями, як квартал *Esposizione Universale Roma* (або EUR, з іт. Всесвітня виставка в Римі) у Римі, задуманий як всесвітня виставка 1942 року, з його геометричною строгістю та мармуровими фасадами, що мали уособлювати "вічність" нового режиму. Найбільш відомим є приклад *Палаццо Браскі*, де була розташована політична штаб-квартира Беніто Муссоліні та прикрашена гігантською скульптурою обличчя диктатора,

оточеною словом «SI» (з італ. «так»). На сьогоднішній день у будівлі діє “Музей Риму” або Римський музей [16].

Особливим випадком є спадщина радянського модернізму на територіях колишнього СРСР. У різних пострадянських республіках формується різне ставлення до цієї спадщини, - від повного заперечення, до спроб її критичного переосмислення та адаптації. Після 1955 року, коли архітектуру сталінського ампіру було відкинуто, відновилися модерністські принципи, що також відомі як пізній модернізм, що був провідною течією до кінця існування СРСР. Економічна криза та дефіцит ресурсів позначилися на архітектурному виробництві, але водночас архітектори експериментували з концепціями інтернаціональної архітектури та зверталися до спадщини радянського авангарду 1920-х років, що призвело до швидкого розвитку самобутньої мови радянського пізнього модернізму. Важливою рисою для даного дослідження є поява національних варіацій у різних республіках, що виникали внаслідок пошуку архітекторами та митцями регіональної або національної ідентичності в межах ідеологічних настанов. Цей пошук призвів до розквіту монументального мистецтва, зокрема мозаїк, від визнаних республіканських майстрів та місцевих художників, інтегруючи національні орнаменти, сюжети та символи в архітектурне рішення. Особливе значення мали експериментальні проєкти того періоду, архітектори зверталися до місцевого ландшафту, кліматичних особливостей, історичної забудови, намагаючись створити архітектуру, що органічно вписувалася в середовище.

У пострадянський період різні колишні республіки демонструють неоднакове ставлення до цієї спадщини, що тісно пов'язане з політичним контекстом їхнього входження до складу СРСР та обставинами здобуття незалежності. У країнах Балтії, де радянська окупація сприймається як травматичний досвід перерваної державності, ставлення до радянської архітектури є складним, - вона часто асоціюється з окупаційним минулим,

водночас ці будівлі є значною частиною структури міст, або були створені під час радянського періоду (наприклад, м. Вісагінса, Литва та м. Славутич, Україна). Ці явища досі досліджуються та відбуваються, зокрема питання їх цінності, або захисту найкращих зразків модерністської архітектури. Усвідомлення цінності модерністської архітектури того періоду, як частини багат шарової історії міст, супроводжується критичним переосмисленням радянської спадщини, пошуком шляхів її реновації та інтеграції у сучасний простір.

Паралельно з розвитком та занепадом тоталітарних режимів у Європі в ХХ-му столітті відбувався розпад більшості колоніальних імперій, що породило різноманітні моделі ставлення до архітектурної спадщини колоніального періоду. Характер сприйняття цієї спадщини суттєво варіювався залежно від обставин здобуття незалежності - у країнах, де деколонізація супроводжувалася збройною боротьбою, колоніальна архітектура часто сприймається як символ пригнічення, тоді як у випадках мирного переходу вона могла стати основою для формування нової ідентичності.

Показовим прикладом складної долі колоніальної архітектурної спадщини є Алжир, де французьке панування (1830-1962) залишило по собі цілі квартали європейської забудови з характерними бульварами та будівлями в стилі боз-ар (Beaux-Arts). Після війни за незалежність (1954-1962) це архітектурне надбання опинилося в центрі складних суспільних дискусій. Особливо показовим у цьому контексті є *Національний музей образотворчих мистецтв Алжиру* (фр. Musée national des Beaux-Arts d'Alger), спроектований архітектором Полем Гійомом (фр. Paul Guion, 1883-1972). Це чотири поверхова будівля в стилі ар-деко, зведена за часів Французького Алжиру, являє собою унікальний синтез різноманітних архітектурних впливів, зокрема декоративні елементи середньовічного мусульманського мистецтва разом з середземноморським мистецтвом поєднуються під впливом течій

1930-х років. Музей зберігає значну колекцію робіт видатних французьких митців - Ван Гойена, Моне, Матісса, Делакруа, Гогена та Піссарро, водночас експонуючі твори алжирських художників, таких як Байя, Башир Єллес Шауш та М. Расім. Багато французьких митців XIX та початку XX століття працювали на території сучасного Алжиру, і чії праці формували уявлення Європи про Північну Африку. Однак, перед здобуттям незалежності, та в перші роки після неї, значна частина робіт була вивезена до Лувру, Париж, Франція. Реакцією, вже незалежного Алжиру, стала активна політика поповнення колекції пожертвами та придбання нових робіт, що дозволило інтегрувати до музейного простору значну кількість творів сучасних алжирських митців та археологічних знахідок. Це призвело до трансформування музею колоніальної інституції, орієнтованої на репрезентацію французького мистецтва в колонії, на національний культурний центр, що поєднує різні культурні періоди, - від античності до сучасності, від традицій до європейських впливів [18] [19].

Колоніальна архітектура суттєво підвищила культурний та технічний рівень будівництва в колоніях, запроваджуючи європейські будівельні традиції, техніки роботи з матеріалами та архітектурні типи будівель та споруд, що інтегрувалися з місцевими ремеслами. Окрім архітектурних форм, колонізатори впроваджували містобудівні акти, що регулювали планування нових міст, зокрема із чіткою сіткою вулиць, центральною площею та розміщенням головних адміністративних і релігійних об'єктів. Ця містобудівна система була основою для становлення таких міст, як Мехіко, Ліма, Богота, Каракас та інших, чия містобудівна структурна організація збереглася до сьогодні.

У сучасний період існує значна кількість прикладів синтезу традиційної архітектури та мистецтва з новими архітектурними стилями. Яскравим прикладом є *Центральна бібліотека Національного автономного університету Мексики (UNAM)* у Мехіко, зведена у стилі пізнього

модернізму. Завдяки художньому оформленню будівля набула виразної національної ідентичності, - її фасади вкрито монументальною мозаїкою «*Історичне зображення культури*», створеною мексиканським архітектором та художником Хуаном О'Горманом. У 2007 році Центральна бібліотека разом із Центральним кампусом Університетського міста була внесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Іншим цікавим прикладом синтезу різних культурних впливів в архітектурі є *Будинок Холлігока (Hollyhock House, арх. Френк Ллойд Райт, у 1919–1921)* в Лос-Анджелесі. Зведений для спадкоємиці Алін Барнсдалл, розташований у художньому парку Барнсдалл, отримав свою назву завдяки декоративним мотивам, натхненним квіткою мальви (англ. hollyhock), які Райт активно використовував в оздобленні. Стиль, у якому працював архітектор, він охарактеризував як «*Каліфорнійська романтика*» (California Romance), запозичивши музичний термін, що означає «свободу створювати власну форму». Ця споруда стала яскравим прикладом плюралістичного підходу до формування архітектурного образу. Дослідники відзначають в ній впливи азіатських, ацтекських, єгипетських та майяських архітектурних традицій. Видання Dezeen називає його однією з перших споруд епохи майя (Maya Revival), тоді як Los Angeles Times вказує на поєднання рис інкської архітектури, культури корінних американців та іспанської колоніальної спадщини. Сьогодні будівля функціонує як музей і є визначною пам'яткою американської архітектури [20].

Традиційна архітектура як невід'ємний елемент національної ідентичності та культурної репрезентації формує зв'язок між минулим і сучасністю. Вона є безпосереднім виразником ідентичності, однак для збереження своєї актуальності потребує осучаснення та інтеграції в теперішній контекст. Минулі ідеї та концепції не можуть існувати в незмінному вигляді в умовах мінливої сучасності та технологічного розвитку, за винятком релігійних споруд та реставраційних проєктів, що мають на меті

консервацію історичної тканини. Коли об'єкт знаходиться в межах країни-репрезентанта, ключовим завданням стає пошук точок культурної та семантичної опори, що не обов'язково мають бути локально-історично обґрунтованими. Яскравим прикладом є *Національний музей народної архітектури та побуту України*, також відомий як *Музей просто неба в Пирогові*. Цей унікальний комплекс уособлює традиційну архітектурну спадщину українського зодчества, а його розташування поєднує інфраструктурну доступність (в межах столиці України) з природно-ландшафтним різноманіттям, що гармонійно відтворює автентичніше середовище. Завдяки об'єктам репрезентації, зібраним з різних регіонів, музей створює цілісні образи просторів, які формують загальне уявлення о традиційній архітектурі України, не зосереджуючись на лише одному конкретному відображенні фізичного простору географічного місця. Водночас, навіть у такому просторовому масштабі, що охоплює цілу країну, локалізоване середовище репрезентації підкріплює достовірність та запобігає створенню симулякру. Саме присутність автентичних об'єктів, переміщених з їх оригінального середовища, але збережених у своїй матеріальності, створює необхідний зв'язок із реальністю, що дозволяє музею функціонувати як культурному просторі пам'яті.

Водночас існує класифікація цього саме як архітектурних об'єктів, що несуть у собі символічний та політичний вимір. Як зазначають Перегуда Євген Вікторович та Гербут Надія Анатоліївна у роботі *«Візуалізація політичних відносин засобами архітектури»*, - “Сучасні тенденції суспільно-політичного розвитку ведуть до зростання ролі символічної політики. Одним з найефективніших її механізмів є візуалізація політичних відносин, а одним з інструментів останньої - архітектура. Проте архітектура не лише віддзеркалює реалії суспільно-політичного розвитку. Вона сама перетворюється на політичну дійсність і здатна впливати на формування суспільно-політичних відносин.” Це твердження підкреслює активну роль

архітектури у формуванні суспільних процесів, а не лише її пасивне відображення існуючих політичних реалій. Як приклад впливу архітектурної форми на соціально-політичні відносини автори наводять приклад площі Згоди в Парижі. Заснована у 1760-х роках зі статуєю Людовика XV у центрі, під час Французької революції вона була перейменована на площу Революції, де встановили статую Свободи та гільйотину. Після революційних потрясінь, на зламі 1820–1830-х років, постало питання про новий композиційний центр: монархісти пропонували Людовика XV або Людовика XVI, республіканці були проти, бонапартисти - Наполеона. Компромісом став «політично нейтральний» Луксорський обеліск, а площу перейменували на площу Згоди - назву, що символізує примирення політичних таборів. Автори також звертають увагу на те, що архітектор не є абсолютно вільним у творенні символічних форм, оскільки вони вкорінені в існуючі суспільні архетипи та традиції сприйняття. Прикладом є пам'ятники Тарасу Шевченку: радянські монументи 1930–1970-х років зображали поета старим, згорбленим, що мало «гасити протестну активність населення». Натомість пам'ятники, зведені в діаспорі (Варшава, Прага, Вашингтон), а згодом і в незалежній Україні, зображають Шевченка молодим, енергійним, що символізує різне бачення національної ідеї - зростаючої молоді нації чи нації з глибоким історичним корінням [21].

Окрему категорію в системі національної культурної архітектурної спадщини становлять масштабні архітектурні проекти, які через свою виразність та символічне значення перетворюються на знакові образи націй та формуючи ідентичність цілих міст. Такі об'єкти, як *Ейфелева вежа в Парижі*, *Статуя Свободи в Нью-Йорку*, *Сіднейський оперний театр* чи *Бранденбурзькі ворота в Берліні*, репрезентують не лише архітектурні досягнення своєї епохи, але й уособлюють історичну пам'ять, національні ідеали та культурні орієнтири. Вони стають своєрідними візитівками міст-мільйонників, визначальними туристичними об'єктами та невід'ємними

елементами масової культури, що відтворюються в сувенірній продукції та медіа. З іншого боку, наведенні проєкти перегукуються з великими історичними пам'ятками людства - *Китайською стіною, Афінським Парфеноном, пірамідами Майя або Єгипетськими пірамідами*, за своїм внеском у загальну культуру та здатністю формувати уявлення про цілі цивілізації. Якщо стародавні об'єкти створювалися з сакральною або оборонною функцією, то сучасні поєднують функціональність із прагненням до створення нового символу, що маркуватиме місто чи країну в глобальному просторі. Вони стають точками тяжіння, що концентрують навколо себе економічне, культурне та туристичне життя. У сучасній архітектурній практиці це явище отримало назву «ефект Більбао» або «Більбаоїзм» (bilbaoism), що походить від успіху *Музею Гуггенхайма в Більбао* (арх. Френк Гері, 1997), як демонстрація можливостей архітектури на каталізацію економічного та культурного відродження цілого міста.

2.3. Архітектурно-типологічні та просторові конфігурації національних центрів.

За дослідженням С. Псарри просторова конфігурація музейного (експозиційного простору) ґрунтується на двох просторово синтаксичних методах. Перший передбачає досвід у просторі та побудову музейно-експозиційної композиції в межах певної структури, що є підтверджена науковим підтекстом. Наприклад, історичні в межах часового розвитку, а наукові в межах від простого до складного. Цей метод характеризується як просвітницький, або той що підлягає до визначення переміщення в просторі від певних експозиційних наративів. Другим, є більш комплексним, що формується на певній зацікавленості в певних видах робіт чи просторах, що більше підпадає під категорію експозиції витворів мистецтва та характеризується доволі вільною інтерпретацією просторової конфігурації, і замість ідеї о формування просторової конфігурації на основі наративу експозиційних об'єктів, він пропонує будувати конфігурацію на

основі людської поведінки та особливих соціальних аспектах, що не визначає конфігурацію простору від наративу (оповіду/контексту), а детермінує у певну структуру що залежить від експозиційних матеріалів та об'єктів.

Застосовуючи цей типологічний розподіл до семіотичних підходів у формуванні національних центрів, можна вивести дві моделі просторової організації:

- Перша модель - за аналогією з просвітницьким методом, передбачає чітко структурований наратив, що веде відвідувача через послідовність просторових сценаріїв, розкриваючи історичні, культурні чи освітні теми в заданій логіці.
- Друга модель - за аналогією з комплексним методом, пропонує більш відкриту асоціативну просторову структуру, де відвідувач самостійно обирає маршрути та інтерпретації, а архітектура стає ємністю для вільного культурного досвіду.

Як уже зазначалося, концепції національних центрів, на відміну від культурних центрів загальної типології, завжди існують у дуалістичних системах сприйняття (між країною-репрезентантом та країною-приймачем), хоча, центри розташовані в самій країні-репрезентанті, є менш залежними від цієї дуальності. Культурні центри як типологічна категорія мають за мету створення платформи для певних видів дозвілля, освіти та культурної діяльності, зосереджуючись на активній чи пасивній взаємодії з об'єктами культури. Натомість національні центри ставлять перед собою ширше завдання узагальнення комплексу нематеріальних надбань культури та історії, створити платформу для їх достовірного збереження та відображення. Ця місія реалізується як через архітектурне рішення, що виступає носієм символічного змісту, так і через наповнення, культурними об'єктами, сценаріями, або їх сукупністю.

Це особливо важливо в контексті діаспоральних культурних центрів, де

архітектура має знайти баланс між репрезентацією ідентичності та інтеграцією в нове середовище, не вдаючись до прямого копіювання, але й не втрачаючи зв'язку з автентичним джерелом. Формування репрезентативного виміру архітектурного об'єкту через символічні системи та образи вимагає глибокого розуміння їх інтерпретованості. Будь-яка спроба відтворення стильових чи фізичних об'єктів неминуче супроводжується смисловими втратами, насамперед контекстуальними. У системі міжкультурного діалогу важливою стає побудова комунікації саме з середовищем та контекстом. Інтерпретація як механізм зв'язку між країною-репрезентантом та країною-приймачем функціонує за схемою: об'єкт, що інтерпретується - архітектор як інтерпретатор - об'єкт репрезентації. Важливо зазначити що у масштабі нації чи країни формуванням архітектурних проявів національної ідентичності виконує не тільки архітектор, у різні часи цю роль виконувала церква, громади, держава чи лідери. У контексті міжнаціональних культурних взаємодій такий методологічний підхід може втілюватися в архітектурній інтерпретації історичних паралелей та взаємних історій, що конкретизуються не лише на рівні держав, але й на рівні окремих соціальних груп чи особистостей.

Концептуально, такий простір може розвиватися за двома стратегіями:

- Принцип палімпсесту, що накладає шари спільної історії, створюючи багатовимірний простір пам'яті.
- Просторова диференціація, що зберігає чіткі межі ідентифікаційного уособлення кожної культури, виокремлюючи зону їхнього історичного перетину в автономний просторовий елемент.

Такий підхід дозволяє одночасно утвердити унікальність кожної з культур та матерізувати простір діалогу. Це передбачає виявлення, документування та архівування всіх проявів і подій минулого, що дозволяє обґрунтувати доцільність розташування об'єкта, від масштабу континенту до конкретної вулиці. Такий аналіз забезпечує глибоку інтеграцію центру в

існуючу тканину міста, створюючи простір, що резонує з історією місця.

Архітектура подібних споруд справляє значний вплив як на відвідувача, так і на міське середовище, в яке вона інтегрується. Показовим є феномен міських кварталів із концентрацією амбасад та посольств, де присутність дипломатичних установ суттєво трансформує характер території. Це виражається передусім у посиленні безпекових заходів: технологічних (відеоспостереження, охоронні системи) та просторових (огорожі, захисні споруди, мінімізація відкритих просторів навколо будівель). Така ситуація створює певне напруження між представницькою функцією та доступністю середовища. Репрезентативний характер таких споруд зазвичай підкреслюється національною символікою - державними прапорами, герби, тощо; В архітектурному вимірі через характерні архітектурні прийоми у елементах декору чи художніх рішеннях, що виражають досягнення національних стилів.

Розташування національних культурних центрів пов'язано з зонами та територіями які вони охоплюють, або мають консолідувати, і це залежить від густоти населення та інфраструктурної доступності. Однак, важливим фактором є також етнічний склад населення та його кількісне співвідношення. Моноетнічні міста або країни можуть не відчувати потреби у створенні національних центрів інших культур, оскільки задовольняють цей запит самостійно. Натомість багатоетнічні міста, відомі концентрацією діаспор у певних кварталах чи районах, формують своєрідні «національні простори» в межах міської структури. Ці осередки вирізняються розвиненим культурним та комерційним наповненням, пропонуючи національні кухні, розваги та громадські заклади, орієнтовані передусім на внутрішнє, діаспорне споживання. Водночас вони виконують функцію торговельних осередків, реалізуючи товари національного походження або місцевого виробництва, що зберігають традиційні технології. Ці простори, що сформовані історико-міграційними процесами, можна розглядати як неформальні

національні культурні простори, що функціонують без спеціально сформованої просторової системи, але з високим рівнем автентичності та соціальної активності.

Створення національного впливає на імідж та статус міста. Існує відома традиція міст-побратимів між якими встановлюється формальний зв'язок, як в межах країни так і міжкраїнний, задля культурної взаємодії та міської і соціальної взаємодопомоги. Центр виступає в подібному політичному вимірі, але реалізує це на різних площинах, втілюючи співпрацю та дружбу між країнами, що концентруються в повному обсязі в визначеному просторі. Водночас, створення подібного об'єкта за межами країни-репрезентанта, без соціально-культурного чи історичного підґрунтя, ризикує породити ефект відчуження або втрати суб'єкта зчитування. Глядач, який не має безпосереднього знайомства з оригінальним контекстом, зчитує лише наявність культури, але не розкриває її сутності. Тому важливою є здатність архітектури виступати медіатором, що пояснюватиме та запрошуватиме до діалогу, створювати умови для поступового занурення в культурний контекст.

Основою конфігурації архітектурно-просторової організації національного центру є його функція, яка стає головним об'єктом запрошення чи інтересу, формуючи певну ієрархію функціональних просторів із головними та допоміжними функціями. Відповідно, можна виокремити кілька основних функціональних конфігурацій утворення національних центрів:

- Спеціалізований (вузьконаправлений) центр.

Для цього типу характерна одна функціональна мета, що характерно для спортивно-глядацьких, музейних чи виконавських центрів. Сучасні спортивно-глядацькі зали можуть використовуватися для майже всіх видів спорту, а сучасні центри виконавських мистецтв трансформуватися під різні заходи, цілі чи кількість відвідувачів. Найчастіше допоміжні функціональні елементи таких центрів є

побічними та підпорядкованими виконанню основного призначення.

- Багатофункціональний центр.

Цей тип центру не обмежується однією галуззю та може використовуватися з різними функціональними цілями одночасно. Такі центри поєднують виставкові, освітні, театральні, концертні, конференц-простори та інші функції, створюючи простір для різних видів діяльностей, розкриваючи їх у контексті національного культурного виміру.

- Адаптивний центр.

Цей тип не має чітко визначеної функціональної конфігурації, та існує експлуатуючись сезонно, або не постійно. Функціональне наповнення таких центрів є гнучким і може бути задіяне для будь-яких потреб. Такі центри більш подібні до павільйонів, однак вони пропонують максимальну свободу для експерименту та адаптації до потреб спільноти.

Запропоновані конфігурації в будь-якому випадку повинні бути функціонально та просторово інтегровані з оточенням, пропонуючи не лише внутрішнє функціональне наповнення, але й створюючи нові форми взаємодії з міським середовищем. Це означає, що архітектурне рішення має передбачати відкриті громадські простори, зв'язок з пішохідними та транспортними маршрутами, можливість використання прилеглих територій для проведення заходів, а також візуальну та функціональну зрозумілість, що заохочує діалог між внутрішнім і зовнішнім простором, між центром і містом.

При формуванні типологічної концепції культурних просторів, таких як експозиційні, виконавські чи освітні комплекси, кожен із цих просторів має бути структурований на основі візуальних зв'язків та змістовно обґрунтований. Маючи визначений зміст та усвідомлюючи ким цей простір буде експлуатуватися, або на кого він орієнтований, необхідно формувати

певні сценарії використання. Формування таких сценаріїв можливе на основі концептуально-просторової структури, що створюється з урахуванням оточення, внутрішнього змісту та візуально-просторових зв'язків. Спираючись на попереднє дослідження світових прикладів національних центрів та визначення їх основних спеціалізацій, як культурних об'єктів, ми можемо проаналізувати ці аспекти з точки зору синтаксичного просторового аналізу, та залежності дипломатичних та громадських функцій, особливостей міжкультурного історичного зв'язку, а також сучасних архітектурних методів. При огляді підходів архітектурної організації центру, застосовуються такі моделі:

- Культурні центри як типологічна основа. Вона спирається на типологічні та функціональні системи культурних центрів, що поєднують пошук сучасної архітектурної мови та її репрезентацію за кордоном.
- Модель за методом просторового синтаксису. Пропонує досліджувати способи створення культурних просторів через аналіз символів, наративів та сценаріїв використання.
- Унікальні контекстуальні категорії. Виникає при міжкультурних або транскультурних трансформаціях і може бути задіяний як певний синтез або гібридизація просторів. Цей підхід передбачає визначення такого простору, який одночасно має культурне значення, формує певне ставлення та виробляє власні підходи до формування й експлуатації, враховуючи історію та дуалістичну природу сприйняття між країною-репрезентантом та країною-приймачем.

ВИСНОВКИ ДО 2-ГО РОЗДІЛУ

У другому розділі дослідження було розглянуто причини та явища формування національних центрів, їх типологію, соціальні передумови виникнення, еволюцію архітектури як інструменту політики, а також архітектурно-типологічні та просторові конфігурації. Це дозволило сформулювати комплексне розуміння факторів, що впливають на

архітектурно-просторову організацію національних центрів.

Доведено складність ідентифікації простору репрезентації національного центру в іншокраїнному середовищі, що порушує питання про природу цього явища. Репрезентація в закордонному просторі передбачає не перенесення об'єкта, а його адаптацію та переосмислення з урахуванням контексту країни-приймача. Виокремлено три виміри сприйняття національної архітектури: зовнішній образ (сприйняття іноземним спостерігачем), внутрішній образ (самоідентифікація в межах власної культури) та історичний (місцевий) образ, що формується на основі досвіду минулих епох, історичних пам'яток, міської тканини та природних чинників.

На основі аналізу соціокультурних чинників визначено каталізатори формування національних центрів, а також їх прояви та функції виникнення. Особливу увагу приділено соціальним та культурним аспектам, причинам виникнення консолідуючих просторів, функціональному наповненню та меті таких центрів. Актуалізовано тему транскультурних явищ, як характерного прояву глобалізованого світу, де національний центр постає простором діалогу різних культурних одиниць. Розглянуто феномен неформальних національних просторів, що формуються в багатоетнічних містах через концентрацію діаспор та їх діяльність.

Досліджено національні центри з точки зору історії архітектури та як інструмент політики. Встановлено, що архітектура національних центрів виступає носієм нематеріальних цінностей та здатна транслювати ідеї, цілі або ідеології, стаючи інструментом комунікації між владою та суспільством. Особливу увагу приділено постколоніальним трансформаціям архітектурної спадщини, проаналізовано різні моделі ставлення до колоніальної архітектури залежно від обставин здобуття незалежності.

На основі дослідження С. Псарри визначено два підходи до просторової організації експозиційних просторів: просвітницький (структурований

нарратив, що веде відвідувача через послідовність сценаріїв) та комплексний (вільна інтерпретація просторової конфігурації на основі поведінки та соціальних аспектів). Розглянуто дві стратегії розвитку простору в контексті дуалістичної системи сприйняття: принцип палімпсесту (накладання шарів спільної історії) та просторову диференціацію (збереження чітких меж ідентифікації кожної культури). Визначено основні функціональні конфігурації національних центрів: спеціалізований, багатофункціональний та адаптивний. Виокремлено три моделі типологічного формування: культурні центри як типологічна основа, метод просторового синтаксису та унікальні контекстуальні категорії.

РОЗДІЛ 3. «Прийоми архітектурно-просторового організації Українського культурного центру в місті Каунас, Литва».

3.1. Історичний та регіональний контекст Литви.

Литва є однією з трьох країн Балтії, наряду з Латвією та Естонією, розташованою у північно-східній частині Європейського континенту. Держава входить до складу Європейського Союзу, НАТО та Шенгенської зони, що забезпечує їй активну участь у європейських інтеграційних процесах та вільний рух капіталу, товарів і людей через її територію.

Географічно Литва знаходиться на перетині транспортних коридорів між Скандинавським півостровом (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія) та центральною Європою (Польща, Німеччина, Чехія, Словаччина, Угорщина). Із західної сторони країна має прямий вихід до Балтійського моря.

Транспортний коридор Балтійський шлях (Via Baltica), або автомагістраль Е67, є найважливішим сухопутним транспортним маршрутом регіону, що з'єднує центральну Європу з країнами Балтії, яка простягається від Варшави (Польща) через територію Литви до Риги (Латвія) та далі до Таллінна (Естонія), Таллін має поромне сполучення з містом Гельсінкі (Фінляндія). Саме місто Каунас, друге за величиною місто Литви, є ключовим транзитним вузлом на цьому шляху. Через Каунас проходять основні автомобільні та залізничні магістралі, що з'єднують Польщу з Латвією та Естонією.

У країнах Балтії головними українськими осередками є Український центр у Вільнюсі (Ukrainos centras, 2022) на базі університету VDU, Український дім у Ризі (Ukrainas māja Latvijā, 2023) та Український культурний центр у Таллінні (Ukraina Kultuurikeskus, 2002). На відміну від естонського центру, який був створений раніше, литовський та латвійський центри засновані після початку повномасштабного вторгнення за підтримки українських посольств у цих країнах. Основною метою діяльності цих

центрів є надання гуманітарної допомоги українцям, сприяння їх соціальної інтеграції в суспільства, а також збереження зв'язку з рідною культурою.

Україна та Литва входять до регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) і мають спільну історію, що простежується як у регіональному вимірі так і в конкретних міждержавних взаємодіях, що формувались між двома народами протягом багатьох століть. Цей історичний факт є важливим чинником для обґрунтування доцільності розміщення Українського культурного центру в Каунасі, оскільки затверджує спільний зв'язок, на якому може будуватися міжкультурний діалог. Можливо виділити такі основні історичні періоди:

- Період Великого Князівства Литовського (XIV - середина XVI століття). Характеризується розширенням Великого Князівства Литовського на українські землі. Основною подією цього періоду є битва на Синіх Водах (1362 рік), в якій війська великого князя литовського і руського Ольгерда розгромили золотоординські загони. Після цієї перемоги до складу князівства увійшли Київщина, Поділля, Волинь, Переяславщина, Чернігівщина та інші українські землі.
- Період Речі Посполитої (1569 – 1795 роки). Люблінська унія (1569 рік) утворила федеративну державу - Річ Посполиту, об'єднавши Велике Князівство Литовське та Королівство Польське. Українські землі перейшли під пряме управління польської корони, що суттєво змінило їхнє правове та соціально-культурне становище.
- Період Російської Імперії (1795 – 1918 роки). Після третього поділу Речі Посполитої (1795 рік) як українські, так і литовські землі опинилися у складі Російської Імперії. Саме цей період став важливим чинником формування національних рухів обох народів, які прагнули відродження власної мови, культури та державності. Місто Каунас був одним із осередків литовського національного відродження.

- Міжвоєнний період (1918 – 1940 роки).

Після розпаду Російської, Австро-Угорської та Німецької імперій, наприкінці Першої світової війни, Литва і Україна проголосили незалежність (Литва - 16 лютого 1918 року; Україна - 22 січня 1918 року, УНР). Саме в цей час Каунас став тимчасовою столицею Литовської Республіки, оскільки Вільнюс був окупований Польщею, і залишався нею до 1940 року. Україна та Литва встановили дипломатичні відносини. У Каунасі розташовувався головний закордонний офіс Української Військової Організації, згодом філія ОУН, яке стало важливим осередком української політичної та культурної діяльності в балтійському регіоні.

- Радянський період (1940 – 1990 роки).

У 1940 році як Литва, так і Україна були окуповані Радянським Союзом та увійшли до його складу. Радянська окупація супроводжувалася масовими репресіями, депортацією населення, колективізацією, насильницькою русифікацією, придушенням національних рухів. У цей період українсько-литовські культурні зв'язки існували переважно в рамках офіційної радянської культурної політики. Водночас саме в цей період відбувалися активні міграційні процеси між українським та литовським республіками.

- Період Незалежності (від 1990 – 1991 років до сьогодні).

Литва стала першою радянською республікою, яка проголосила незалежність (11 березня 1990 року, Акт про відновлення Литовської держави). Україна підтримала литовські прагнення та визнала незалежність Литви однією з перших. Після розпаду СРСР у 1991 році обидві держави встановили офіційні дипломатичні відносини, розпочавши активну політичну, економічну та культурну співпрацю. Сьогодні Литва є одним із найпоспідовніших партнерів України в Європейському Союзі, підтримуючи українські євроінтеграційні

прагнення, надаючи військову, гуманітарну та фінансову допомогу в умовах російсько-української війни.

Рис. 2. Мапа історичних кордонів союзних утворень, що об'єднували литовські та українські землі.

3.2. Містобудівний контекст та історичні особливості міста Каунас, Литва.

Географічно Місто Каунас знаходиться у центральній частині Литви, за 213 км на схід від портового міста Клайпеда, та за 104 км на захід від столиці Вільнюс. Окрім автомобільного сполучення, він має діючий цивільний аеропорт та залізничне з'єднання з іншими містами Європи, що в перспективі буде інтегровано в загальну залізничну систему Євросоюзу, проєкт - Rail Baltica.

Каунас є другим по кількості населенню місто Литви (Населення міста 305 тис. осіб, з яких 95% є Литовцями), та четверте серед країн Балтії (1 - Вільнюс, 2 - Рига, 3 - Таллін).

Місто налічує 11 районів - Aleksoto, Centro, Dainavos, Eigulių, Gričiupio, Panemunės, Petrašiūnų, Šančių, Šilainių, Vilijampolės, Žaliakalnio. Та є адміністративним центром Каунаського повіту.

Перша письмова згадка про Каунас як місто датується 1408 роком, коли поселення отримало Магдебурзьке право та стало центром Каунаського повіту. Місто було засноване на злитті двох найбільших литовських річок - Німану та Нярису. Одні з найдавніших картографічних матеріалів, на яких зафіксовано територію та забудову Каунаса, датуються 1796 роком, що передував третьому поділу Речі Посполитої (1795 рік) та подальшому приєднанню цих земель до Російської Імперії. Саме в цей останній період Каунас став адміністративним центром новоутвореної Каунаської губернії (рос. Ковенская губерния) та отримав нову офіційну назву російською мовою - Ковно. [22, с 57]

Рис. 3. План бастионних укріплень на Дубовій горі, складений генерал-майором інженерних військ Ж. Е. Де Вітесом. 1796 р. Колекція негативів Державного архіву військової історії

Архітектурний контекст Каунасу формується крізь призму його багатовікової історії, де готичні пам'ятки та замкова спадщина співіснує з ключовим для міста періодом ХХ століття. Саме в міжвоєнний період (1918-1940), коли Каунас виконував функцію тимчасової столиці Литовської Республіки (Вільнюс перебував під польською юрисдикцією), відбувся розквіт національної культури, що знайшов своє втілення в архітектурі. Цей період став часом становлення автентичного литовського модернізму, який отримав назву "Архітектура оптимізму", більш детально про особливості міста Каунас досліджено в книзі «Архітектура оптимізму: Каунаський феномен, 1918-1940» (Architecture of Optimism: The Kaunas Phenomenon 1918–1940) [23]. Цей період пов'язують з творчістю таких архітекторів як Арнас Функас (Arnas Funkas), Феліксас Візбарас (Feliksas Vizbaras), Стасис Кудокас (Stasys Kudokas), Кароліс Рейшонас (Karolis Reisonas), Володимирас Дубенецкіс (Vladimiras Dubeneckis) та інші. У 2023 році "Архітектура оптимізму", разом з історичною забудовою міста, визнана всесвітньою спадщиною ЮНЕСКО. Особливу увагу приділяють: Палац Головного поштового відділення, Палац «Pienocentro», Палац військового музею Вітовта Великого та Національний художній музей імені М. К. Чюрльоніса, Будинок відпочинку офіцерів Каунаського гарнізону, Палац торгівлі, промисловості та ремесел, житловий комплекс на вулиці В. Путвінського, Базиліка Воскресіння Христового та Науково-дослідницьку лабораторію.

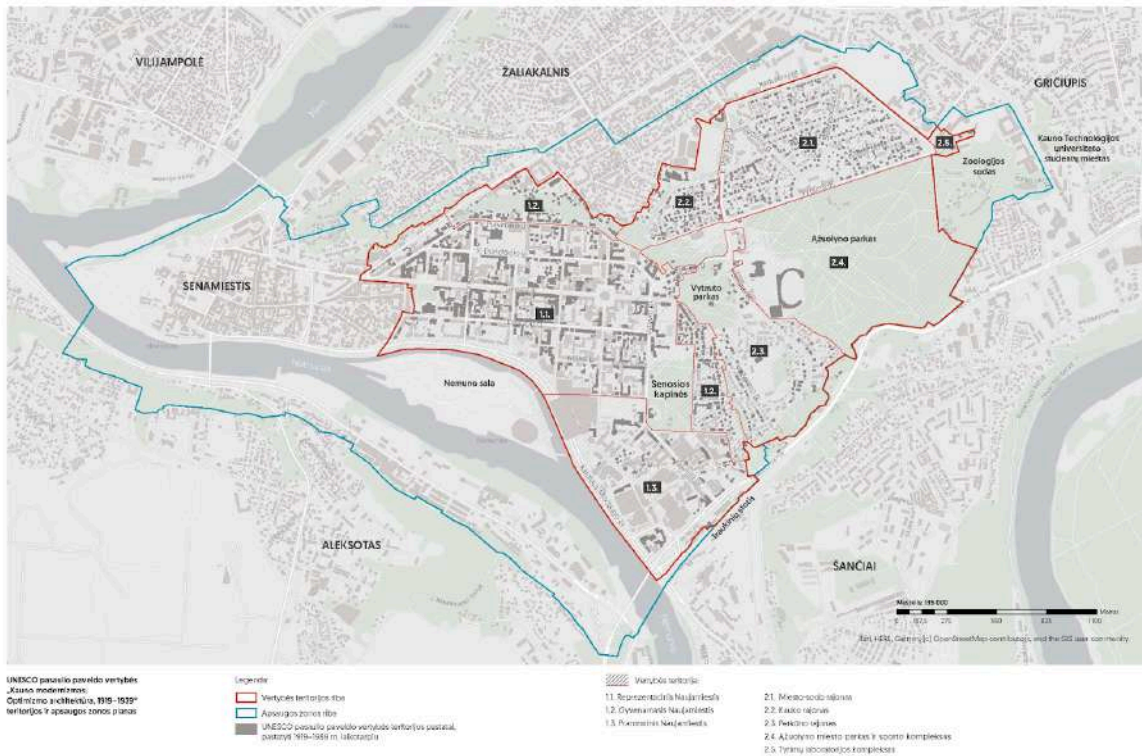

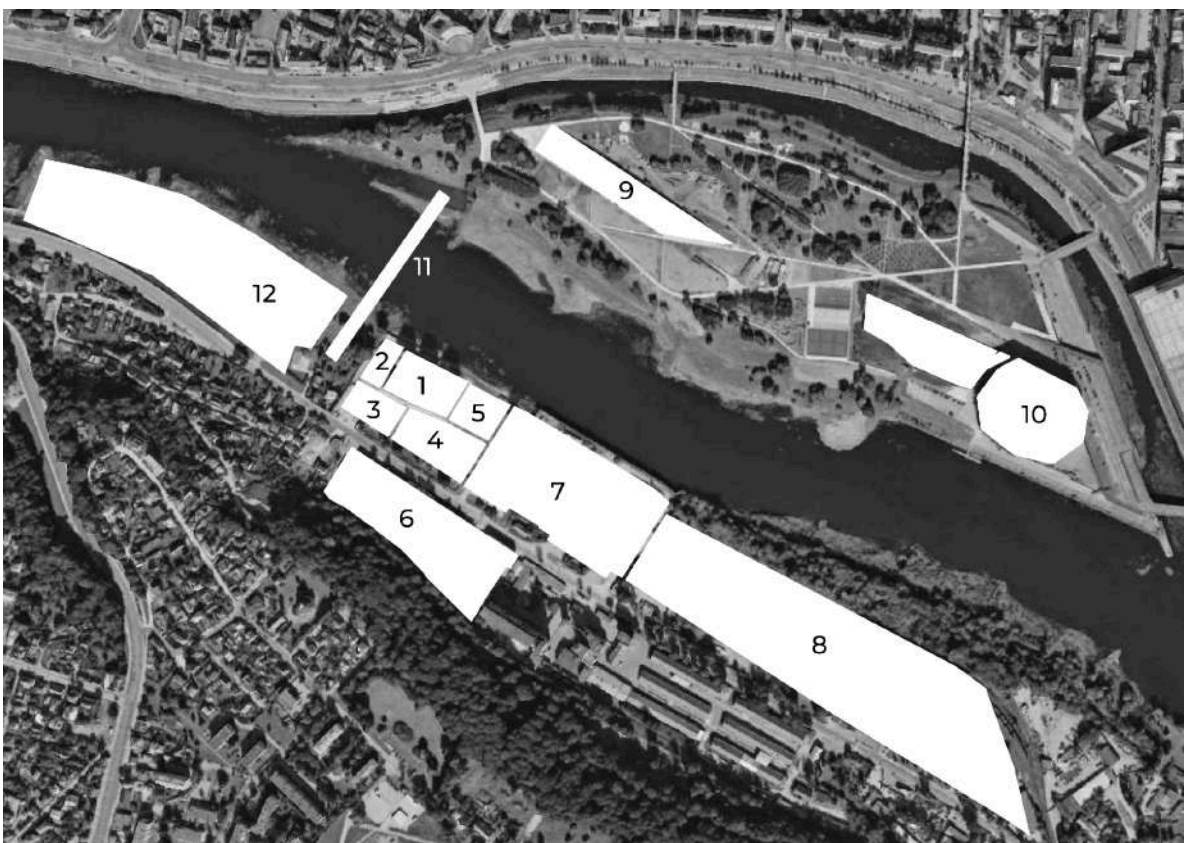
Рис. 4. Мапа об'єктів ЮНЕСКО в Каунасі. Джерело: unesco.lt.

Соціально-культурне обґрунтування розташування місця проектування центру ґрунтується на українсько-литовських відносинах. Каунас, як одне з найбільших міст балтійського регіону, володіє стратегічним географічним положенням і має статус культурної столиці Європи (2022 рік) вже має функціонуючі подібні Українському культурному центру інституції: Каунаський центр культур різних народів (лит. Kauno įvairių tautų kultūrų centras), філія Міжнародної української школи, а також культурно-мистецький центр «CulturEUkraine», розташований у приміщенні колишнього головноштамту, який позиціонує себе як відкритий простір для співпраці українських митців та творчих особистостей [24].

Посольство України в Литовській Республіці розташоване у столиці Вільнюсі. Однак загальна площа Литви, а також країн Балтії загалом, не є значною, що робить пересування між містами країни відносно швидким і не потребує значного часу. Крім того, транспортне сполучення між столицями балтійських держав є розвиненим та регулярним, що сприяє ефективній

комунікації та доступності установ незалежно від їхнього розташування. Таким чином, розміщення культурного центру в Каунасі не створює суттєвих логістичних перешкод для його інтеграції в загальну структуру української присутності в регіоні.

Архітектурний розвиток міста у XXI столітті пов'язаний зі створенням новітніх міських зон: офісних, торговельно-розважальних, культурних та спортивних, що формуються переважно в центрі міста, на території Острову Нямунас, та в його оточенні. Саме ця територія стала центром сучасного містобудівного розвитку міста Каунас, що зумовлено транспортною інфраструктурою, близькістю до старого міста та географічно-природними особливостями.

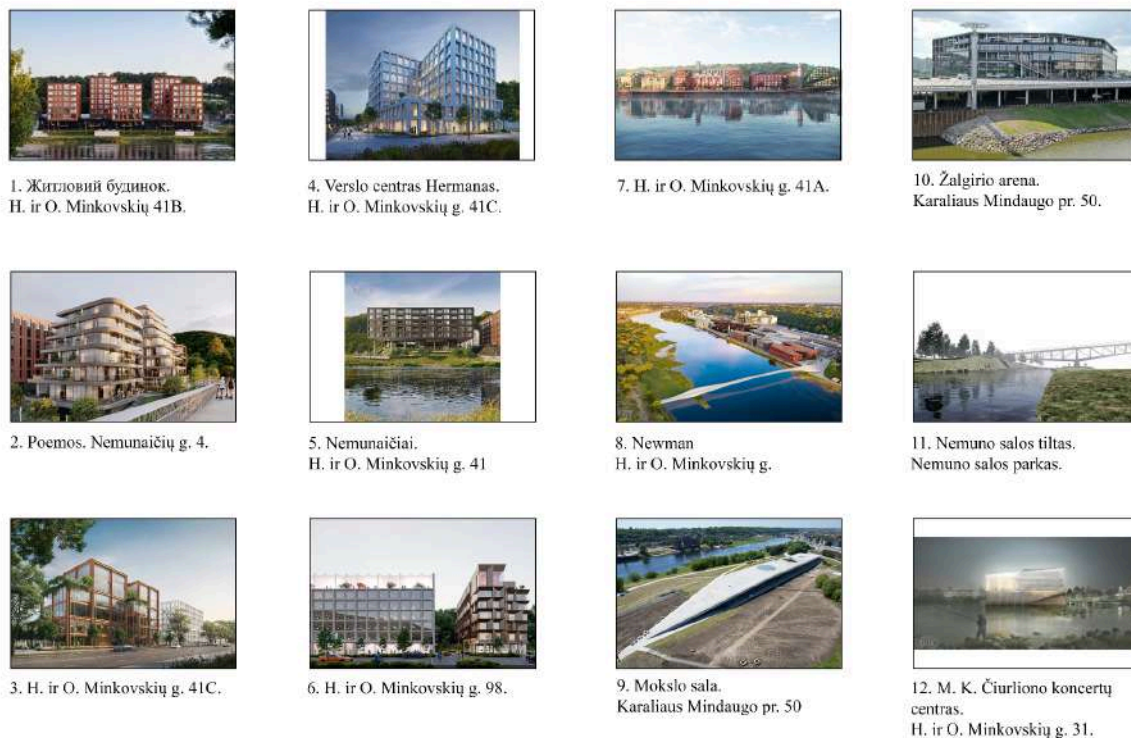

Рис. 5. Схема нового будівництва та містобудівних пропозицій у місті Каунас в районі острова Німану. Джерело: citify.eu

Протягом останніх двох десятиліть у Каунасі було реалізовано низку проєктів, що суттєво змінили архітектурне обличчя міста та його функціональну структуру. На рис. 5 зображено розташування основних реалізованих та перспективних проєктів в районі острова Нямунас, серед яких Український культурний центр займає ділянку № 7. З розвитком та забудовою прибережної зони річки Німан, зокрема ділянки проєктування, змінюється планувальна структура місцевості та формуються нові вулиці. Частина колишньої вулиці Г. та О. Міхновських отримує нову назву - Nemunaičių g. (укр. вулиця Немунайчі). У подальшому тексті буде використовуватись усталена назва - вулиця Г. та О. Міхновських.

Серед найважливіших реалізованих проєктів слід виокремити багатофункціональний спортивно-видовищний комплекс «Жальгіріс Арена» (Žalgirio Arena, 2011 рік, арх. Eugenijus Miliūnas), який сьогодні є найбільшою

критою видовищною спорудою серед країн Балтії. Арена є домашньою ареною однойменного баскетбольного клубу. Місткість споруди до 20 тисяч глядачів, що можуть відвідати концерти світового рівня, виставки, конференції та інші масові заходи. Архітектурний образ арени стриманий, скляний об'єм з металевим оздобленням, що розташований на східному носі острову Нямунас. Важливо додати, що арена має значну транспортну інфраструктуру та водний комплекс, що зведеємий під зеленим дахом експлуатованної покрівлі, що знаходиться з західної сторони арени.

Іншим знаковим об'єктом є сучасний торговельно-розважальний центр «Каунаський Акрополіс» (Kauno AKROPOLIS, 2007 рік), розроблений архітектурним бюро KANČO STUDIJA. Він розташований на правому березі річки Німан, навпроти Жальгіріс Арени. Цей багатофункціональний комплекс поєднує в собі комерційні площі, кінотеатри, ресторани, фітнес-центр та інші розважальні й рекреаційні функції. Центр став важливим громадським центром у своєму середовищі завдяки вдалому розташуванню безпосередньо в історичній забудові міста, на шляху від автовокзалу та залізничного вокзалу до Жальгіріс Арени. Таке розміщення забезпечує високу пішохідну та транспортну доступність комплексу, інтегруючи його в систему міських комунікацій. Важливо зазначити, що «Каунаський Акрополіс» має багаторівневий великий паркінг, який також слугує паркінгом для відвідувачів арени під час проведення масових заходів.

Особливої уваги заслуговує архітектурне рішення комплексу, зумовлене його розташуванням в історичній забудові. Проєкт здійснив важливе для свого часу рішення щодо збереження існуючих будівель та їхньої структурної цілісності, інтегрувавши їх у простір сучасного центру. Загальний образ будівлі вирізняється масштабними скляними фасадами, сучасними матеріалами та продуманою логістикою внутрішніх просторів.

Найновішим проєктом є науковий центр «Острів Науки» (Mokslo Sala, 2024 рік), що став прикладом сучасної архітектури. Розташований на західній

стороні острова Нямунас, навпроти Жальгіріс арени, простягнувшись з північно-східного напрямку на південний-захід. Центр являє собою футуристичну будівлю з плавною органічною формою, яка ніби "виростає" з природного ландшафту. Архітектурна концепція центру була обрана за результатами міжнародного конкурсу, перемогу в якому здобула студія SMAR Architecture Studio. «Острів Науки» призначений для популяризації науки та технологій серед молоді та громадськості, пропонуючи інтерактивні експозиції, наукові лабораторії, планетарій та освітні простори.

Ділянка проектування розташована на лівому березі річки Німан у промисловій зоні вулиці Г. та О. Мінковських, на межі центрального району та Алексотасу. Територія знаходиться в зоні колишньої промислової забудови, де розміщувалися різноманітні виробничі підприємства, більшість з яких на сьогодні не функціонують та перебувають у муніципальній власності. Сучасний стан ділянки характеризується частковим використанням колишніх виробничих приміщень під складські функції та організацію автомобільного паркінгу. Берегова лінія річки має природне озеленення, а сама ділянка обладнана портовою стінкою та залізничною колією. Ця локація поєднує потенціал ревіталізації промислової спадщини з можливістю інтеграції в природний ландшафт річкового берегу.

Останнє десятиріччя характеризується активною реконструкцією вулиці Х. і О. Мінковських, спрямованою на оптимізацію транспортного сполучення лівого берега річки Німан між мостами Вітовта Великого та М. К. Чюрльоніса. Ця територія визнана перспективною зоною міського розвитку, що підтверджується поточними інвестиційними та конкурсними проектами.

Сучасна трансформація простору включає будівництво житлового кварталу та реконструкції розроблену архітектурним бюро MASH STUDIO [25]. Паралельно реалізується будівництво нового пішохідного мосту до культурно-концертного центру в межах масштабного проєкту "Острів науки" за проєктом SMAR Architecture Studio.

Обрана ділянка, що перебуває у муніципальній власності, вже має пропозицію забудови від бюро MASH STUDIO у формі концепції багатофункціонального кварталу, - «Nemunaičių». Проект, розроблений відповідно до принципів традиційного європейського периметрального планування, передбачає створення семи компактних житлових блоків із комерційними приміщеннями на перших поверхах. Задум передбачає чітку функціональну зональність: житлова складова орієнтована на річковий простір, тоді як адміністративна частина звернена до магістральної вулиці [26].

Однією з основних вимог проектування у міському середовищі Каунаса є ідеї о перспективах розвитку самого міста, що були озвучені в умовах конкурсі проекту наукового центру: збереження міського пейзажу; практичність; принципи сталості в архітектурі та інтегрування проекту в міське середовище; вписуватися в острівну та ландшафтну ситуацію, зберігаючи панорамний вид на острів та берег; природно вписуватися в міський ландшафт Каунаса розташовуючись у стратегічному місці міста; покращувати імідж Каунаса, стаючи частинкою ідентичності міста; гармонічне рішення з існуючою Ареною та науковим центром; утворення просторових зв'язків між прилеглими районами міста.

В Євросоюзі, та в Литві як її частині, діє свої правила та норми будівництва. Основним нормативним документом у Литві є - Dėl statybos techninio reglamento (STR) (укр. Технічний регламент будівництва). Також важливим є сталий розвиток і екологія нової забудови що регулюють - Технічний регламент будівництва STR 2.01.01(6):2008 «ОСНОВНА ВИМОГА ДО БУДІВЕЛЬ «ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТЕПЛА» (STATYBŲ TECHNINIS REGLAMENTAS STR 2.01.01(6):2008 „PAGRINDINIS REIKALAVIMAS PASTATAMS „ENERGIJOS TAUPYMAS IR ŠILUMOS IŠSAUGOJIMAS“) та Технічний регламент будівництва STR 2.01.02:2016 «ПРОЕКТУВАННЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ

ЕФЕКТИВНОСТІ БУДІВЕЛЬ» (STATYBŲ TECHNINIS REGLAMENTAS STR 2.01.02:2016 „PASTATŲ ENERGINIO NAUDINGUMO PROJEKTAVIMAS IR SERTIFIKAVIMAS“)

3.3. Концептуальні підходи до архітектурно-просторової організації центру.

Вибір міста Каунас для розміщення Національного українського культурного центру зумовлений його стратегічним географічним положенням на транспортному коридорі, що сполучає Центральну Європу з Балтійським регіоном, а також є ключовою ланкою в наземному сполученні між Україною та країнами Балтії. У містобудівному аспекті локалізація центру обґрунтована аналізом транспортної доступності, взаємозв'язку з функціональними зонами міста та інтеграцією в соціокультурний простір міста. Розташування обраної ділянки в контексті міських стратегій розвитку доповнить існуюче функціональне середовище, завдяки створенню нового культурно-мистецького та дипломатичного наповнення. Інтеграція культурного центру в урбаністичну структуру міста, з урахуванням планів перспективи його розвитку, забезпечує майбутню взаємодію з прилеглими функціональними зонами та сприятиме наповненню багатфункціонального середовища.

Важливим планувальним рішенням стала відмова від розміщення центру на острові Нямунас, що могло бути доцільним з точки зору концентрації різноспрямованих функціональних об'єктів у одному просторі міста, було відкинуто на користь розмасштабування нової забудови. Таке рішення зумовлене перспективами розвитку міста, необхідністю інтеграції району Алексотас та правого берега річки Німан у загальноміське життя. Відповідно, пропонуються додаткові заходи з облаштування набережної в межах ділянки, що включають об'ємне вирішення житлових кварталів середньої та багатоповерхової забудови, а також об'ємно-планувальне рішення мосту, який з'єднає правий берег Німану з островом Нямунас та центральною частиною

міста Каунас, утворюючи нові пішохідні та веломаршрути з інтеграцією мостового переходу як ключового зв'язуючого елемента.

З огляду на транспортну ситуацію в Каунасі, та безпосередньо на вулиці проектування, було проведено аналіз існуючої ситуації, що дав змогу виявити стратегічне значення цієї вулиці через її положення між головними міськими магістралями. Проект оновлення цієї вулиці мав кілька архітектурних та урбаністичних пропозицій, однак у проектному рішенні використовується рішення прилеглого житлового комплексу, який на час проектування перебуває на стадії будівництва.

Окремо варто відзначити річки Німан та Няріс, що безпосередньо зливаються в межах міста. У межах проектного рішення пропонується облаштування зупинки річкового вокзалу, інтегрованої в ревіталізовану набережну, а проект мосту виконано з урахуванням можливості судноплавства та підйому рівня води.

Містобудівна або ландшафтна концепція проекту ґрунтується на візуальних особливостях природно-ландшафтного розташування ділянки на березі річки Німан, яка знаходиться в рівнинній місцевості, оточеною пагорбами. Слід зазначити, що географічно-ландшафтні умови більшості регіонів Литви демонструють значну схожість з центральною Україною, що відкриває можливості для проведення змістовних просторових паралелей. Зокрема, старе місто Каунаса, розташоване на лівому березі річки, можна порівняти з київським Подолом, який так само знаходиться на території біля берега Дніпра. Натомість правий берег Німану своїм пагорбним рельєфом нагадує відомі дніпровські кручі та, зокрема, київські пагорби. Такі природні паралелі дозволяють виявити не лише важливі символічні асиміляції просторово-візуальної взаємодії, але й виокремити ключові точки можливого архітектурно-просторового діалогу між двома культурами.

Архітектурно-просторове рішення проекту першочергово ґрунтується на

існуючому функціональному та просторовому наповненні території, враховуючи як збереження існуючої панорами берега, так і майбутні його трансформації. Було проаналізовано існуючі будівлі та споруди, а також ті, що на даний час перебувають у стадії будівництва, разом із пропозиціями та концептуальними проєктами щодо ревіталізації навколишнього середовища та прилеглих ділянок. На основі цього аналізу було прийнято низку рішень що інтегруються в сьогodнішню містобудівну ситуацію, або ж доповнюють чи нівелюють ситуації, в яких проєкт вступає у візуально-просторовий чи логістичний конфлікт з оточенням, як у сьогodенні, так і у перспективі.

Найважливішим аспектом є втручання проєкту в панораму міста, зокрема району Алексотас. Оскільки ділянка проєктування розташована в колишній промисловій зоні, її сучасний стан можна охарактеризувати таким чином: прибережна сторона вулиці Міхновських є територією нового будівництва, де залишки промислових споруд або вирівняна земля стають основою для нового будівництва (місце розташування проєкту). З іншого боку вулиці, зі сторони крутого зеленого схилу, знаходяться великомасштабні промислові об'єкти, зокрема елеватор, які розглядаються як потенційні об'єкти для ревіталізації.

Ділянка за адресою вул. Г. та О. Міхновських 41А простягається з південного сходу на південний захід, паралельно берегу річки. На території ділянки розташовані такі існуючі об'єкти: залізнична колія, вежа, поодинокі малоповерхові споруди, ангар-склад та портова стінка. Історично це місце було портом, а вежа виконувала функцію навігаційного маяка, важливо зауважити що Каунас вважається головним середньовічним портовим містом Литви.

Звертаючись до подібних архітектурних завдань у світовій та європейській практиці, варто згадати *Латвійську національну бібліотеку*, також відому як «*Замок світла*» (латв. *Gaismas pils*), зведену у 2014 році. Цей сучасний культурно-дослідницький центр, розташований на березі річки

Даугави навпроти історичного центру Риги, демонструє ситуацію, подібну до проектної: значний культурний об'єкт споруджується навпроти старого міста, стаючи однією з нових архітектурних домінант у панорамі. Як і у випадку з Каунасом, проєкт мав втручання в історично сформований силует міста, однак згодом став його невід'ємною частиною та символом сучасної латвійської культури.

Основним об'єктом проєктування є Український культурний центр разом із його ландшафтно-просторовим вирішенням. Загальна архітектурна пропозиція комплексу включає власне культурний центр, що складається з чотирьох блоків розмірами 41×36 м кожен, а також додаткову об'ємно-просторову пропозицію у вигляді об'ємної композиції чотирьох житлових комплексів середньої та багатоповерхової забудови з параметрами 36×33 м.

Додаткова пропозиція житлових комплексів зумовлена як комерційною, так і містобудівною цінністю території. Ділянка пропонується як площа для будівництва житла, розрахованого на людей з високим достатком (житлові приміщення з панорамним видом на центральну частину міста, річку Німан та острів Нямунас, що мають значне озеленення навколо). Але з точки зору центру, ці житлові приміщення могли б використовуватись як соціальне житло для осіб, яким литовський або український уряд може надати захист або забезпечити першочергові потреби. Однак, з огляду на комерційну складову та ситуацію нового будівництва в оточенні, пропонується використовувати ці землі переважно як звичайне житло. Пропозиція включає об'ємне рішення, визначення поверховості, зонування прилеглих територій та їх розташування відносно центру і сторін світу..

Загальна об'ємно-просторова композиція комплексу походить від існуючої містобудівної структури міста Каунас. У ході аналізу було виявлено параметри сітки історичного центру Каунаса, зокрема розміри кварталів які підпорядковуються обранній ділянці, що становлять 240 м у ширину та

140–160 м у довжину. На основі цих параметрів було здійснено продовження дії цього містобудівного формотворчого елементу квартальної структури на розподіл ділянки проектування.

Оскільки правий берег має іншу містобудівну і ландшафтну структуру, пряме підпорядкування виявилось недоцільним. Це зумовлено кількома чинниками: відсутністю чітко визначеної містобудівної структури на правому березі, розосереджена малоповерхова забудова з приватними будинками та великомасштабними промисловими спорудами. Натомість пропозиція щодо поширення сітки лівого берега на правий створює просторово-семантичний зв'язок, об'єднуючи дві частини міста архітектурними засобами.

Об'ємно-просторова концепція центру вирішена на основі чотирьох блоків однакової площі, які утворюють цілісну структуру у вигляді прямокутника з двома головними композиційними об'ємами на краях. Загальна форма нагадує прямокутник із радіально вирізаною центральною частиною при збереженні бокових стінок. Крайні об'єми зберігають максимальну висотність, яка динамічно знижується до центральної частини, де розташовані проміжні блоки. Центральна частина вирішена у вигляді плато, що разом із оточенням утворює різноплощинну композицію, котру можливо використовувати як громадські або міські простори. Будівля центру, крім наземних блоків, налічує два підземних рівні. Найнижчий, повністю підземний рівень, виконує функцію паркінгу для відвідувачів та персоналу з в'їздом та виїздом з боку вулиці Міхновських. Другий (нульовий) рівень є частково підземним (рівень набережної) і використовується відповідно до функціонального призначення кожного блоку, доповнюючи існуючі функціонально-планувальні конфігурації.

Блоки були сформовані на основі попередньо визначеного функціонального розподілу. Оскільки національний культурний центр може реалізовуватися через будь-яке мистецько-культурне або освітні наповнення чи їх комбінації, було вирішено звернутися до українських та литовських

культурних досягнень для визначення найбільш оптимальних та ефективних функцій. Центр має таку функціональну структуру (перелік блоків наводиться з північного сходу на південний захід):

- 1. Театрально-дозвіллевий блок розташований біля новоствореного мосту та є найбільшим цілісним об'ємом композиції. Його головна функція дозвіллева, що зумовлене найкращим розташуванням відносно панорами міста та інсоляції. Блок включає такі функціональні комплекси: театральний, ресторанний та багатоцільовий простір для конференцій та освітніх заходів. Кожна з цих одиниць розташована на окремих поверхах і займає різну їх кількість.
- 2. Вестибюльний блок є головним логістичним вузлом, що виконує допоміжні функції для прилеглих блоків: простори для очікування та відпочинку, вестибюлі, гардероби, санітарні вузли та інші допоміжні приміщення. Він має значно менший об'єм порівняно з театрально-дозвіллевим блоком і слугує хабом для функціонування та переміщення центром.
- 3. Експозиційний, або виставковий блок, є другим за об'ємом простором проекту, після театрального. Він надає можливість проводити різноманітні багатоцільові заходи у великому експозиційному залі, що дозволяє монтувати тимчасові конструкції. Основними напрямками використання цього простору є організація експозицій, спрямованих на культурний обмін, висвітлення досягнень або поширення знань про спільну історію. Дах блоку облаштований експлуатованою покрівлею з озелененням, яка є головним зовнішнім простором проекту, виконуючи функцію міської площі, що може використовуватися для подій та заходів за сприятливих погодних умов.
- 4. Освітній блок має об'ємне рішення яке найбільш відрізняється від інших: на відміну від легкозчитуваних цілісних об'ємів, пропонується розосередження функціональних об'ємів по території, утворюючи більш

вільний та прогулянковий простір. Головною функцією блоку є освітня, що дає можливість вивчати культуру та мови обох країн. Блок також включає можливість проведення резиденцій для митців та дослідників, а також воркшопів, майстер-класів та інших освітніх активностей.

Об'ємно-ландшафтне рішення проєкту ґрунтується на принципах інтеграції та балансу між втручанням в існуючу природну структуру та її перетворенням. Існуючий єдиний рівень, виражений портовою стінкою, було розподілено на три унікальних маршрути, що відрізняються як своїм функціональним наповненням, так і положенням у просторі. Усі три зони утворені вздовж ділянки та розташовані паралельно річці й автомобільній дорозі.

Першим маршрутом є набережна, інтегрована в проєкт житлового комплексу, що будується, яка частково деформує силует портової стінки. Її загальна протяжність виходить за межі проєкту через існуючі та майбутні перспективи забудови набережної зони, тому пропозиція є фрагментом загального об'єму. Беручи за основу місце мосту, що веде до концертного холу при науковому центрі та простягається крізь вищенаведений житловий комплекс, ділянка починається з початком існуючої портової стінки, підвищується до центральних блоків проєкту, плавно зрівнюючись з рівнем портової стінки, а далі знову спускається до рівня набережної, завершуючись підмостовим простором пропозиції нового мосту. Подальший розвиток цього маршруту передбачає раціональне втручання в існуючі зелені зони для утворення зелених маршрутів зі збереженням максимальної кількості зелених насаджень.

Другим маршрутом є проєктний, який виводить рівень набережної на головний дах-площу будівлі. Він має серпантинну систему пандусів та сходи, що ведуть безпосередньо до головного простору, а також включає вертикальні комунікації, введені як у внутрішній об'єм проєкту, так і зовнішні, що забезпечує доступ без входу до самого простору центру. З

головної площі проходить розгалуження можливих напрямків руху, зумовлене кінцевою метою відвідувачів. Серед них є рампа-пандус, що веде безпосередньо до вулиці Міхновських, та додатковий підйом з третього маршруту. Також встановлено траволатор, який з'єднує функціональні простори театрального-дозвілєвого блоку в зовнішньому об'ємі будівлі та надає доступ до найвищої точки, - оглядового майданчика на даху. Паралельно траволатору можливий підйом до простору для конференцій та подій, а також спуск через амфітеатр-подібний простір з даху-площі прямо до головного вестибюлю.

Третім маршрутом є парковий комплекс, який на відміну від набережної, не інтегрує, а формує та доповнює структуру місцевості, створюючи зелену лінію, що може слугувати парковою зоною для існуючих та майбутніх об'єктів, з'єднуючи їх паралельно як автомобільній дорозі, так і набережній. Він також включає конструкцію підйому до даху-площі, як з паркової осі, так і з автомобільної дороги. Формування цього шляху ґрунтується на існуючому оточенні, зокрема на архітектурно-композиційному об'ємному рішенні житлового комплексу, що будується, який має п'ять житлових будівель середньої та багатоповерхової забудови, розділених на ті що знаходяться ближче до дороги, та ті що розташовані ближче до води. Важливо зазначити, що на даний час можливо чітко визначити лише об'єм та розташування житлових будинків, однак за проектом комплекс має додаткові будівлі та споруди, що займають значну площу, і на момент пропозиції було взято до уваги концептуальні схеми загального проекту доступні у відкритих джерелах. Далі цей маршрут проходить паралельно центру, маючи розгалуження відповідно до розташування основних входів та прогнозованих пішохідних маршрутів. За межами ділянки проектування, у північно-східному напрямку, знаходиться велика вільна ділянка з частковими зеленими насадженнями, яка також є потенційною зоною для нового будівництва, де можливо інтегрувати цю зелену лінію, з'єднавши все нове

будівництво в єдину систему.

Окремим важливим елементом архітектурно-просторової концепції є ревіталізація та функціональна трансформація існуючих об'єктів, зокрема залізничної колії та вежі, розташованих на території ділянки проектування. У просторовій організації залізнична колія постає як композиційна вісь, що формує структурний каркас центру та забезпечує зв'язок із ділянками, що простягаються далі в південно-східному напрямку.

Колія є тупиковим відгалуженням від загальної залізничної системи міста, яке історично використовувалося для обслуговування промислових споруд. Вона заходить на територію ділянки, де вона й завершується. Її продовження веде до нині не діючого підприємства, від нього до загальної залізничної мережі. Пропонується використовувати колію як лінію благоустрою з можливістю використовувати колію для малогабаритних візків чи об'єктів, що б могли трансформувати прилеглий простір парку.

Вежа, яку можливо за ознаками назвати маяком, розташована в південно-західній частині ділянки, на межі з початком портової стінки. Споруда не має реєстраційного номера та не внесена до реєстрів культурної спадщини, перебуваючи у занедбаному стані. У композиції центру відіграє роль композиційної домінанти та важливим елементом просторового балансу, що забезпечує візуальну та архітектурну взаємодію між вертикальними об'єктами, - новими житловими кварталами, елеватором та силосними вежами промислової зони.

Пропонується реконструкція вежі з влаштуванням сходів та однієї ліфтової кабіни, а також реалізація ідеї професора Вільнюського технологічного університету та інженера Томаса Ячіоніса (лит. Tomas Jačionis). Його концепція, відома як «Маяк свободи» (лит. Laisvės švyturio), полягає в наступному: «Ідея "Маяка свободи" полягає в тому, щоб привезти з України, країни, яка бореться, ліхтар - символ свободи - і запалювати його з

нагоди свят” [27].

Архітектурно-просторова концепція Українського культурного центру в Каунасі ґрунтується на методі уніфікації символічного виміру споруди, що зменшує візуально-просторовий прояв політичної присутності на користь створення автентичного досвіду та можливостей для інтерпретації. При формуванні загального образу особливу увагу приділено дуалістичним можливостям проектування, з метою створення просторів які не могли б бути закріпленими за єдиним варіантом використання або розмежованими виключно для литовських чи українських відвідувачів. Натомість, ставилося завдання створити простір, що дозволяє двом різним спостерігачами-інтерпретаторами знайти особистий досвід в експлуатації споруди. Цей досвід можна поділити на два виміри: архітектурно-експлуатаційний та просторово-змістовий.

У межах першого виміру було вирішено об'єднати весь об'єм споруди та її оточення в масштабну, різнорівневу пішохідну структуру, здатну утворювати сполучення, зв'язки та маршрути, що формують новий досвід при кожному відвідуванні. Відповідно до ландшафтно-просторової концепції, утворено три унікальні маршрути та велику кількість додаткових, що утворюються їх комбінацією.

Другий вимір, або внутрішнє наповнення, базується на поліфункціональності та активному житті самого центру, що може змінювати своє наповнення (події, експозиції, вистави, фестивалі) залежно від блоку, одночасно або незалежно, що безпосередньо відображається на використанні маршрутного виміру.

Дуалістична система в цьому контексті виступає як функціональним, так і просторово-символічним розмежувачем. Такі категорії просторів як, - маршрути, блоки, загальна структура, панорами, відображення у воді, взаємодія з існуючим оточенням у перспективі, мости, вулиці та місто,

відіграють важливу роль у сприйнятті центру як простору, що знаходиться на межі між українським простором в литовському середовищі, й може зчитуватися різними способами. Ця спрямованість на вільну інтерпретацію загального образу та створення можливості для нового досвіду, а отже, інтерпретації, слугує основою концепцією центру.

Причина, з якої не було використано метод чіткого вираження української сучасної архітектури та її досягнень, полягає в особливості міста Каунаса як центру литовської культури. як історично, так і неформально. Каунас не лише концентрує досягнення та культурне життя литовців, але й відкрито запрошує до нього та демонструє його. Тому втручання в цей простір було вирішено здійснювати менш нав'язливо, концентруючись на середовищі як основній причині, від якої формувалась концепція. Це не означає створення візуально-символічно порожньої будівлі, завдяки глибокому аналізу оточення та культури, концепція досліджує способи створення центру в країні яка вважається моноетнічною, задля уникнення просторово-символічних дисонансів, а навпаки запрошував би, стаючи частиною досвіду перебування в місті та включаючись у його тканину та міську структуру.

Іншим важливим чинником концепції Українського центру стала можливість задовольнити не лише литовський та український попит, але й створити центр, здатний функціонувати як загальнобалтійський. Тому концентрація на литовській культурі, як культурі країни-приймача, не виключає, а навпаки, передбачає інтеграцію інтересів та участь представників інших балтійських країн (Латвії, Естонії), задля створення ширшої міжнародної платформи для регіонального культурного діалогу та обміну.

Функціональна наповненість центру інтегрує культурно-освітні, виставкові, дипломатично-представницькі, театральні та офісні простори, що методологічно обґрунтовано аналізом культурної взаємодії між литовськими

та українськими мистецькими спільнотами. Особливий акцент робиться на театральному мистецтві, що зумовлено інтенсивним розвитком литовського сучасного театру та його активним діалогом з українськими митцями.

За допомогою методу просторового синтаксису було сформовано модель, яка не передбачає чітко визначеного просторового сценарію використання, а натомість задіює кожен елемент, від громадських площ до відокремлених просторів, у різноманітних комбінаціях. Такий підхід утверджує не лише можливість їхнього автономного функціонування, але й визначає експлуатаційні умови в конфігурації структури, формуючи центр, просторово відкритий з усіх боків, але водночас позбавлений чітко вираженого домінантного об'єкта як у функціональному, так і в архітектурно-об'ємному вимірах.

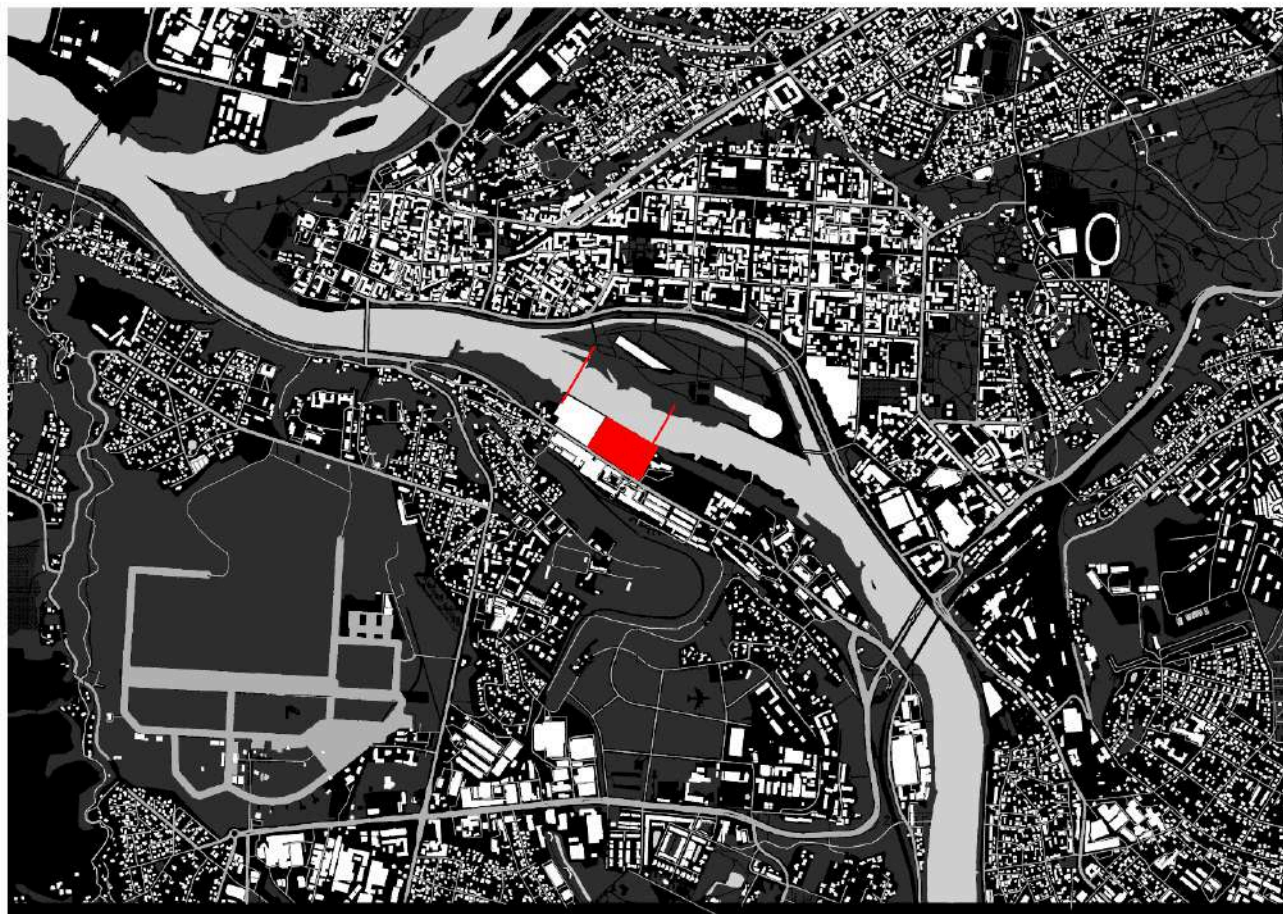
Розташування центру в просторі, який можна ідентифікувати як портовий, є важливим для логічного збереження сенсу та ідеї місця. Портове середовище, в будь-якому місті чи культурі, є особливим як простір де стикаються різні культури, де відбувається обмін та комунікація. Цей контекст має значення як у символічному вимірі архітектурного проекту, так і в міському, оскільки порт за своєю суттю є місцем, здатним існувати в просторі міста як невід'ємний його елемент, але не ділячи, не втручаючись та не відокремлюючись від загального. Ця умова, разом із ландшафтно-природними паралелями та історичним контекстом, як раз відноситься до унікальних контекстуальних категорій.

Застосування ідеї професора Томаса Ячіоніса «Маяк свободи», зокрема ревіталізація вежі, є важливим символічним кроком у проектному рішенні. Використання цієї ідеї як прояву солідарності, з боку Литви як країни-приймача, є одним з шляхів взаєморозуміння та інтеграції литовського суспільства до життя центру, але не впливаючи на його архітектурну організацію або функціонування. Однак з боку України, як країни-репрезентанта, маяк набуває іншого семіотичного виміру у

практичному та філософському значенні. Таким чином, його можна інтерпретувати не лише як об'єкт просторової консолідації та елемент, що прив'язує національний простір до конкретного місця, але й як важливий візуально-просторовий зв'язок, який делікатно вписує іншокраїнний простір у середовище країни-приймача та її міську панораму

Ситуаційний план

1:50000

Острів Нямунас

вул. Г. та О. Мінковських, 41

Алексотас

Каунас

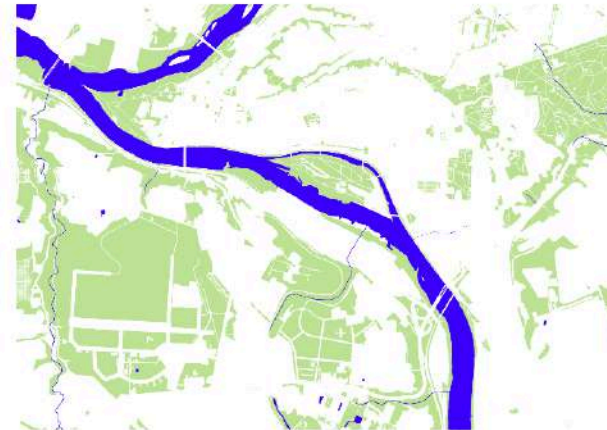
Литва

Містобудівні та природні особливості

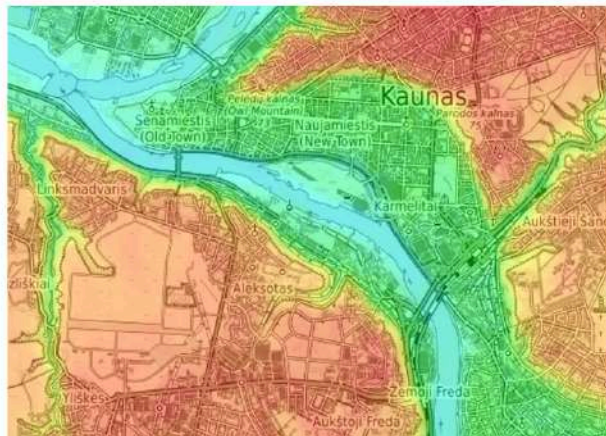
1:100000

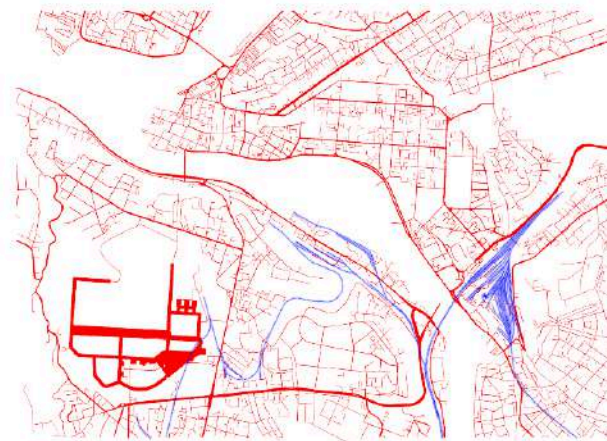
Райони міста

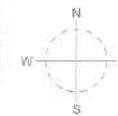
Водні ресурси та озеленення

Топографія (OpenTopoMap)

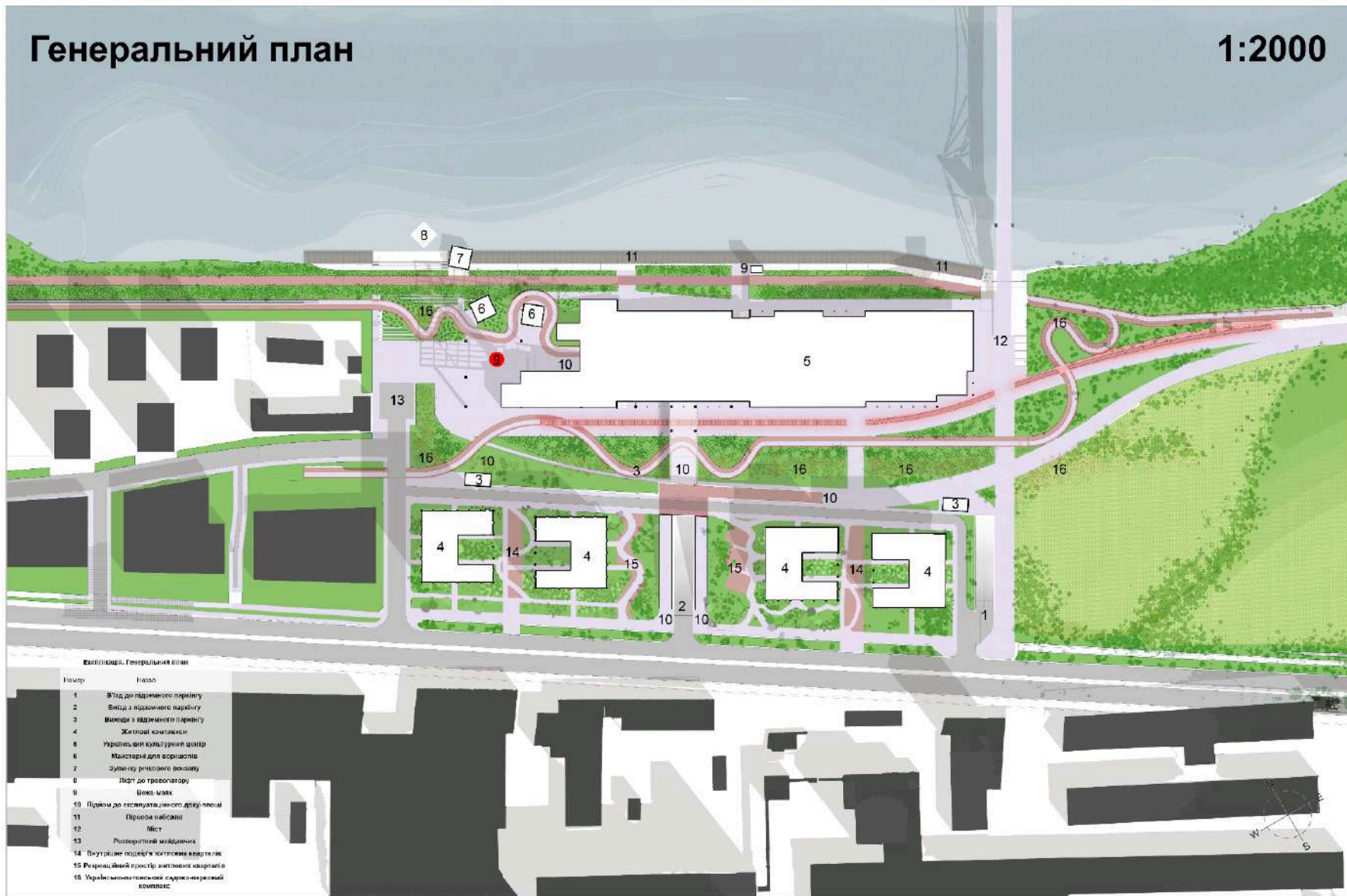

Автомобільні та залізничні шляхи

Генеральний план

1:2000

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

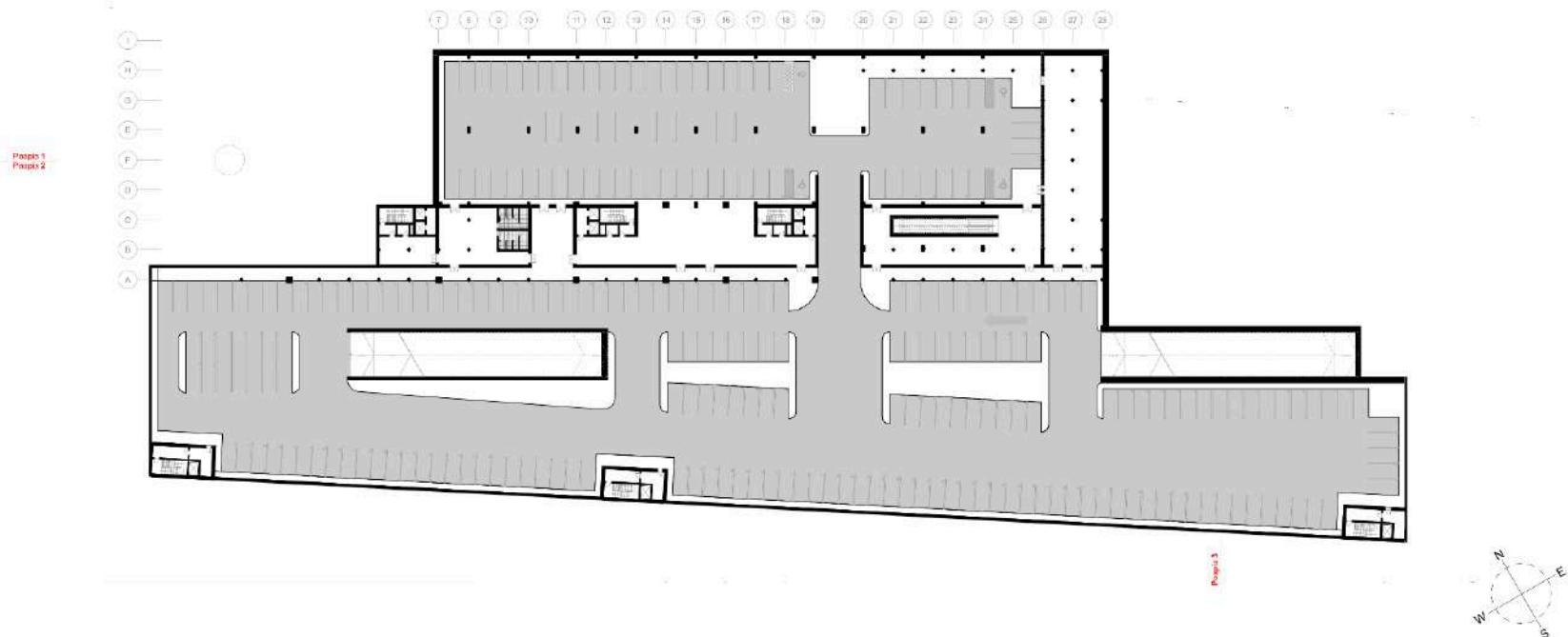
Алексотас

Каунас

Литва

-1 Поверх

1:500

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

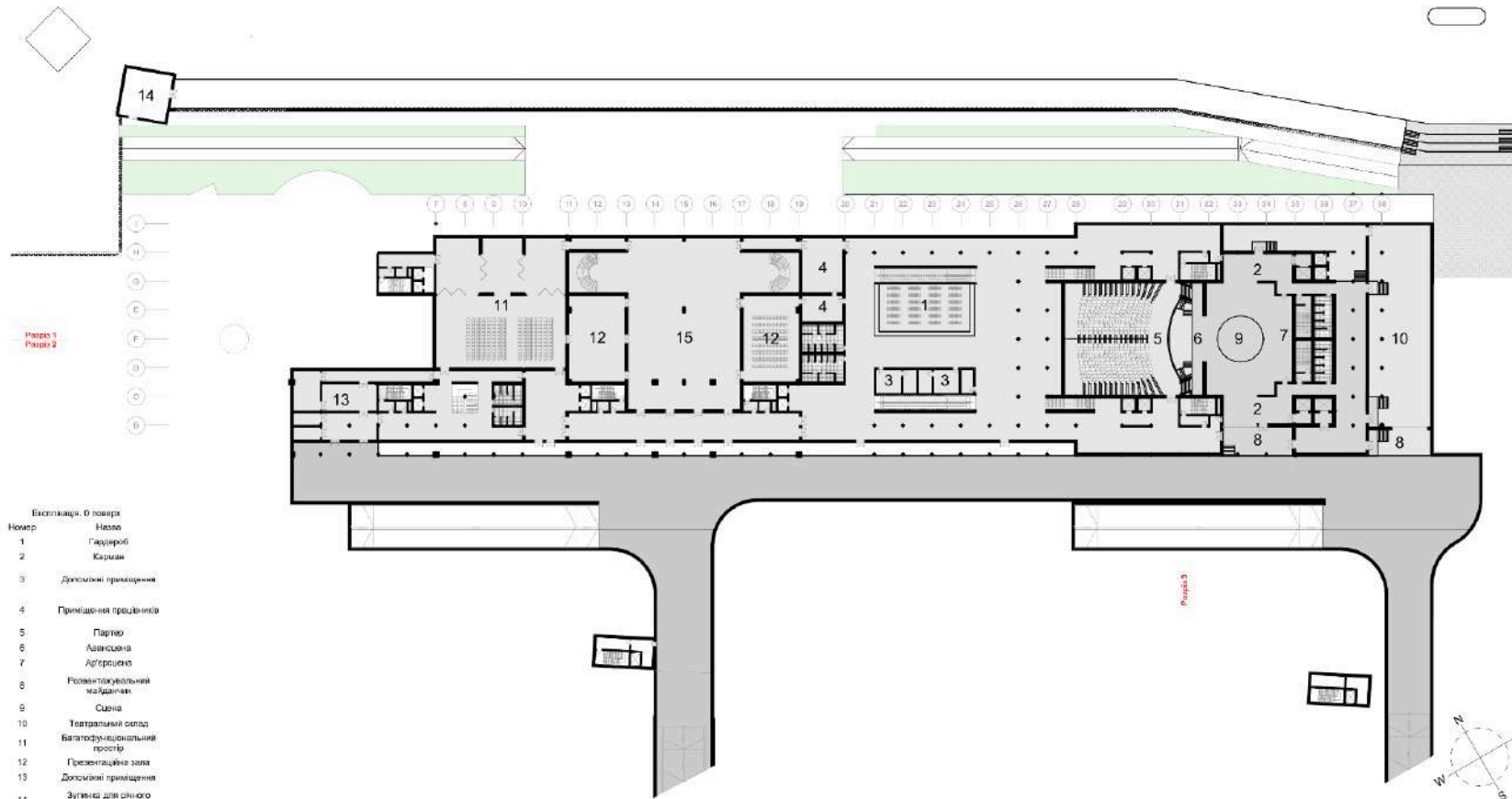
Алексотас

Каунас

Литва

0 Поверх

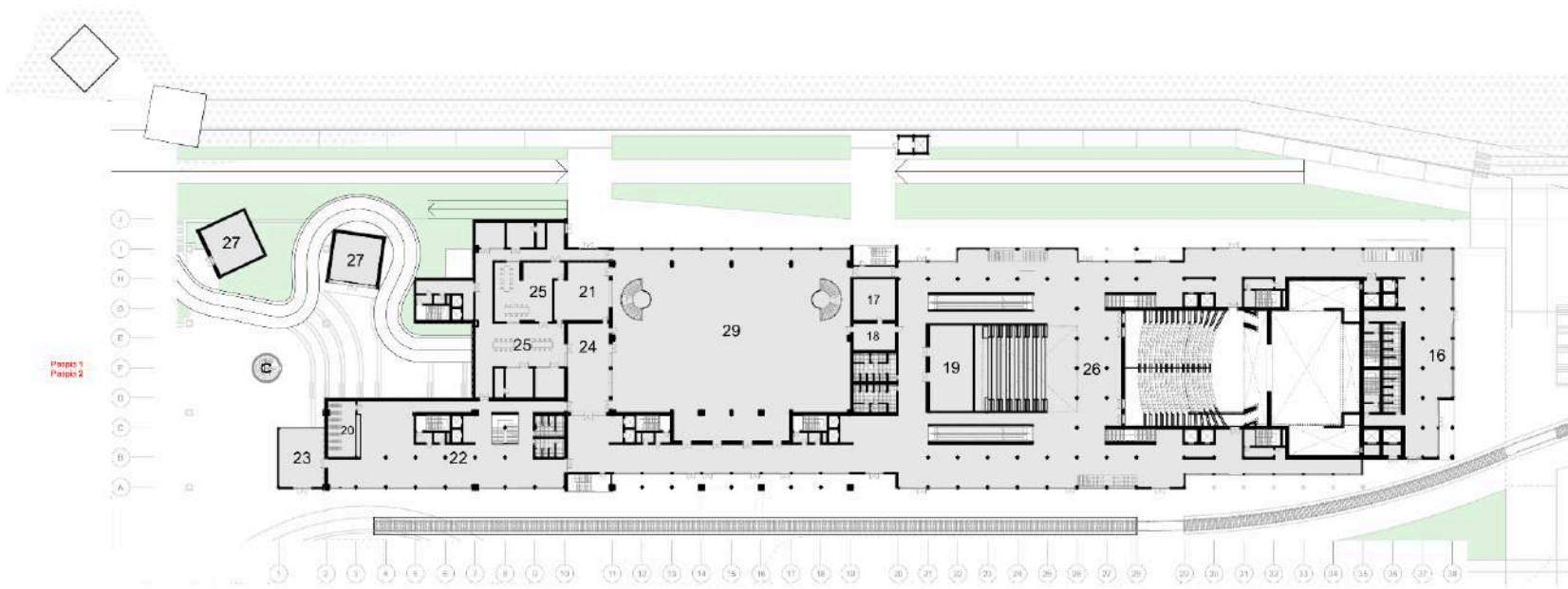
1:500

Висвітлення 0 поверх	
Номер	Назва
1	Галерея
2	Коридор
3	Допоміжні приміщення
4	Приміщення працівників
5	Парто
6	Авансала
7	Адміністрація
8	Розв'язувальний майданчик
9	Сцена
10	Театральний садок
11	Відеостудія
12	Презентаційна зала
13	Допоміжні приміщення
14	Зупинка для місцевого транспорту
15	Експозиційний простір

1 Поверх

1:500

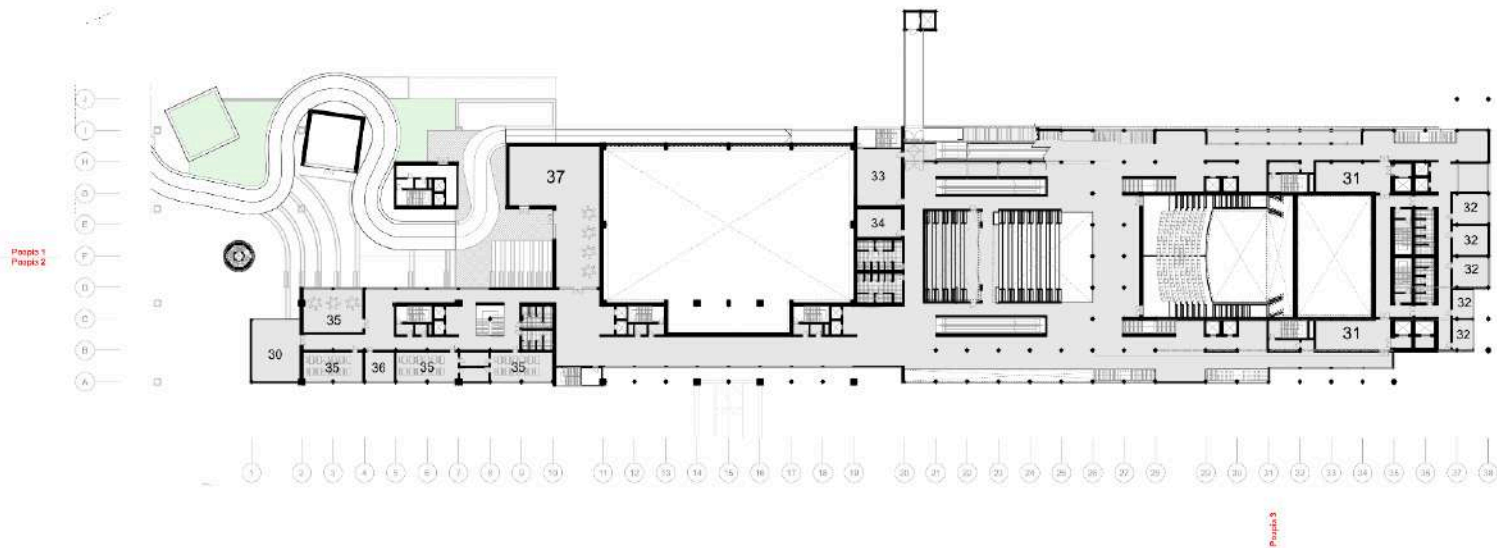

Експлікація: 1 поверх

Номер	Назва
16	Хол
17	Приміщення галереї
18	Приміщення персоналу
19	Складське приміщення вестибюлю
20	Гардероб
21	Адміністрація
22	Додатковий вестибюль
23	Комерція
24	Кураторська
25	Науково-дослідницький центр
26	Головний вестибюль
27	Мастеря
29	Експозиційний простір

2 Поверх

1:500

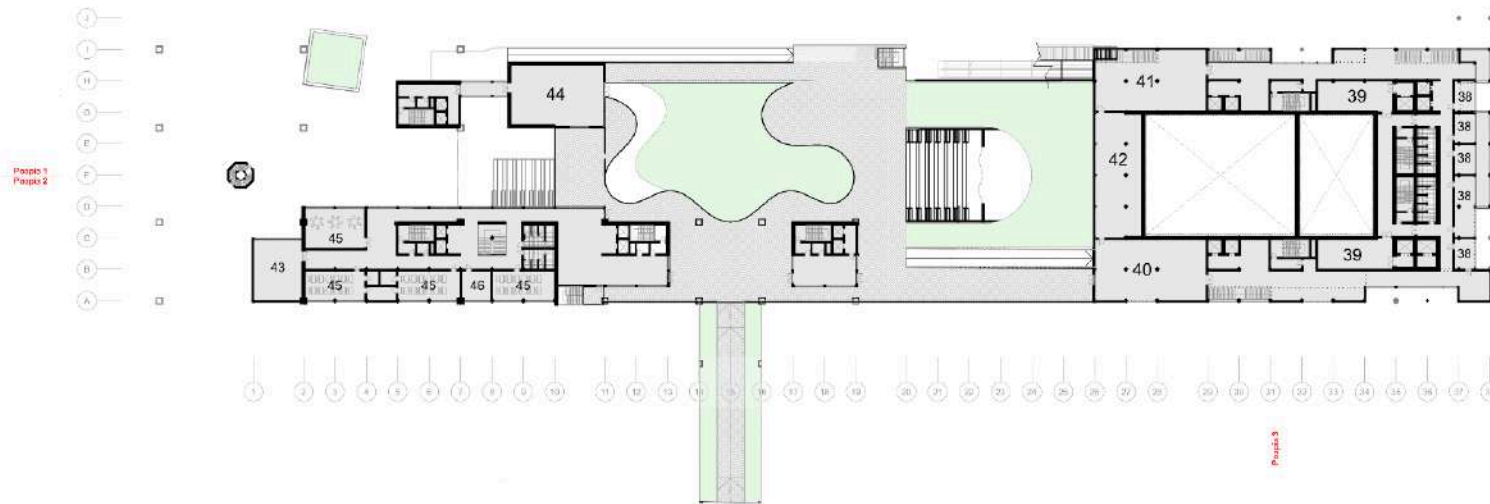
Експлікація 2 поверх

Номер	Назва
30	Модульна
31	Гридерня
32	Офіси
33	Обслуговування призначеної експлуатації парку
34	Приміщення персоналу
35	Ночувальний клас
36	Приміщення персоналу
37	Хаб аудіовізуальних активностей

3 поверх

1:500

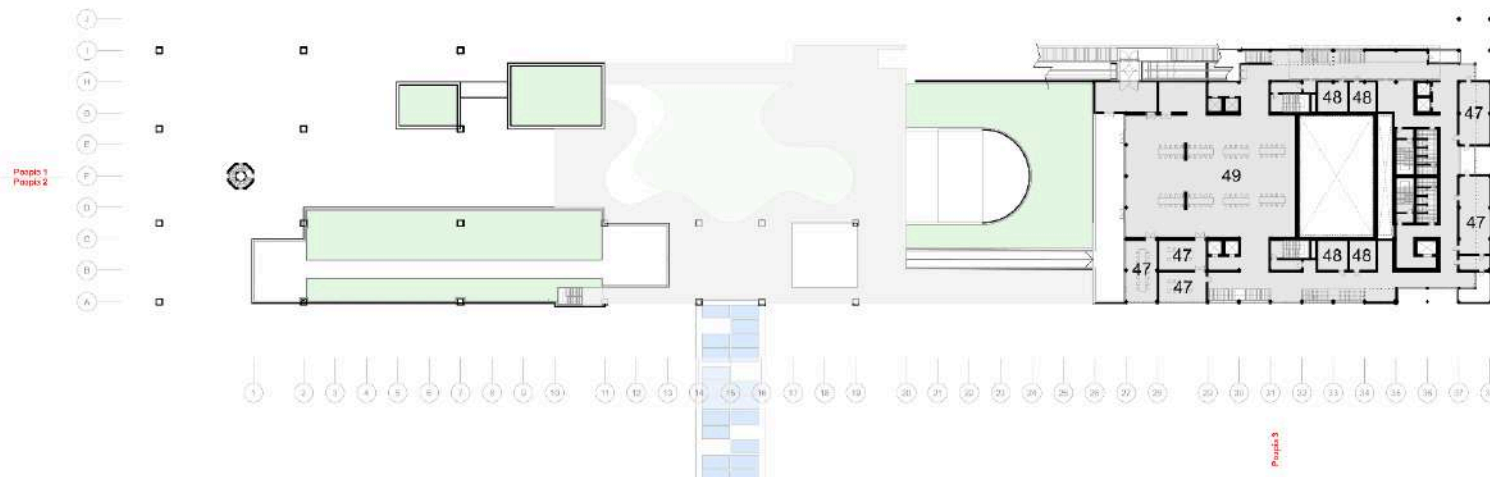
Експлікація 3 поверх

Номер	Назва
38	Офіси
39	Костюмний
40	Тюльова майстерня
41	Ремізна майстерня
42	Допоміжні приміщення
43	Мадітська
44	Кафе
45	Новональний клас
46	Приміщення персоналу

4 Поверх

1:500

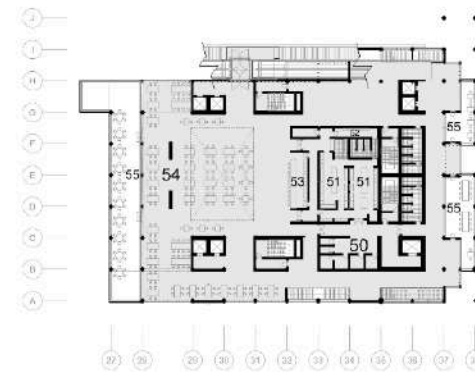
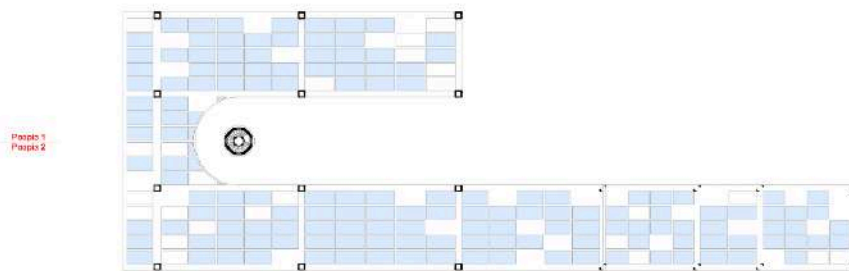

Експлікація, 4 поверх	
Номер	Назва
47	Конференц-зал
48	Секторні приміщення
49	Бібліотека

5 Поверх

1:500

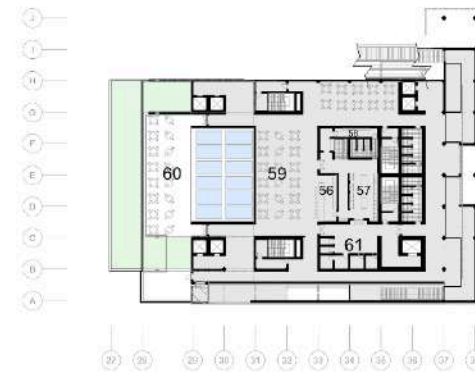
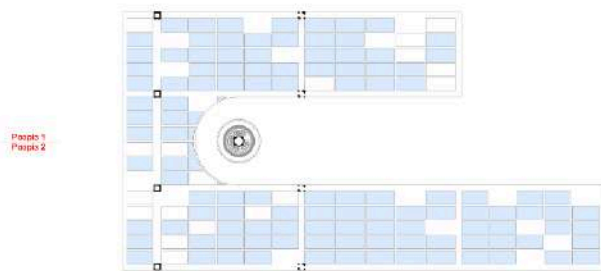
Експлікація 5 поверх

Номер	Назва
50	Склад кухні
51	Кухня
52	Приміщення персоналу
53	Бар
54	Ресторан
55	Тераса ресторану

6 Поверх

1:500

Експлікація 6 поверх

Номер	Назва
56	Бар
57	Кухня
58	Проекційна екранна
59	Зала кафе-бару
60	Тераса кафе-бару
61	Склад кафе-бару

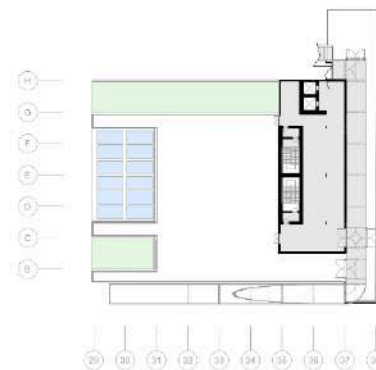

7 Поверх

1:500

Регіон 1

Регіон 2

Регіон 3

Східний фасад

1:500,
1:2000

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

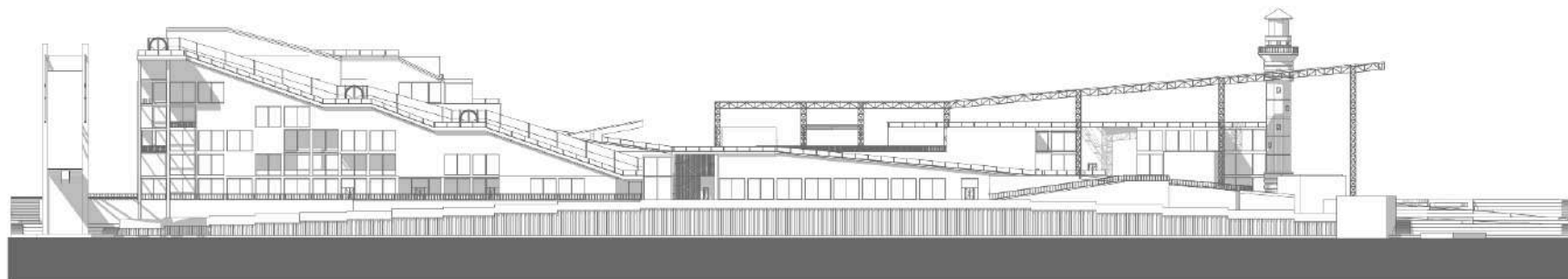
Алексотас

Каунас

Литва

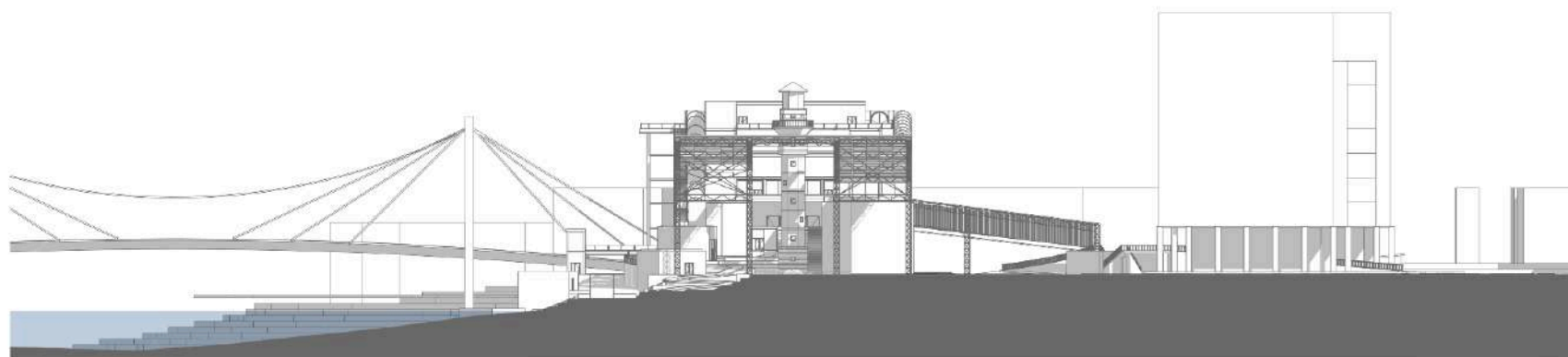
Північний фасад

1:500

Західний фасад

1:500,
1:2000

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

Алексотас

Каунас

Литва

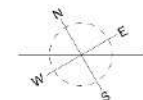
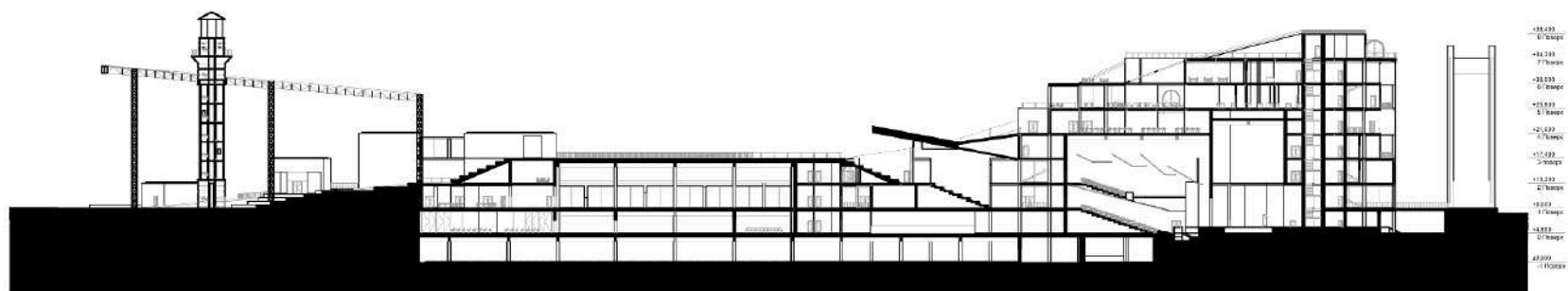
Південний фасад

1:500

Розріз 1

1:500

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

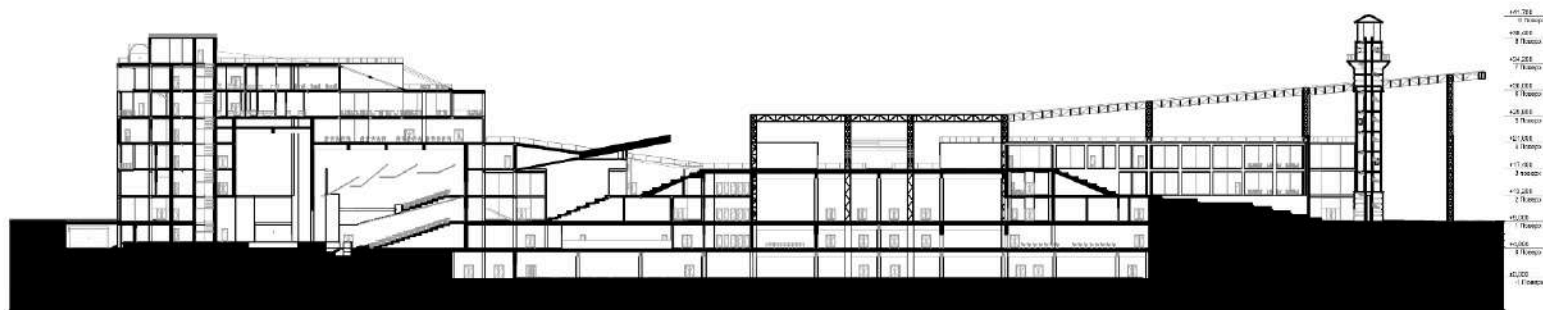
Алексотас

Каунас

Литва

Розріз 2

1:500

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

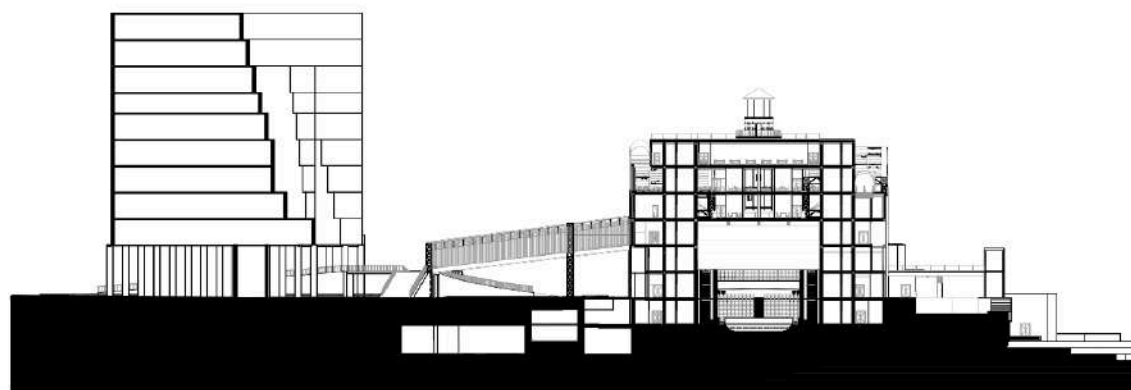
Алексотас

Каунас

Литва

Розріз 3

1:500

Український культурний центр

вул. Г. та О. Мінковських, 41

Алексотас

Каунас

Литва

ВИСНОВКИ ДО 3-ГО РОЗДІЛУ

У третьому розділі дослідження було розглянуто історичний, регіональний та містобудівний контексти Литви та міста Каунас, проаналізовано сучасний стан території проектування, а також сформульовано концептуальні підходи до архітектурно-просторової організації Українського культурного центру. Це дозволило обґрунтувати доцільність розміщення центру в Каунасі та сформульовано основні концептуальні засади архітектурно-просторової організації проекту.

Литва, як держава, що входить до складу Європейського Союзу, НАТО та Шенгенської зони, має стратегічне географічне положення на перетині транспортних коридорів між Скандинавським півостровом та Центральною Європою. Каунас, як друге за величиною місто Литви, є ключовим транзитним вузлом на шляху Via Baltica, що сполучає Центральну Європу з країнами Балтії. В країнах Балтії вже функціонують українські культурні осередки (у Вільнюсі, Ризі, Таллінні), однак їхня діяльність зосереджена переважно на гуманітарній допомозі та соціальній інтеграції, що підкреслює необхідність створення нового репрезентативного культурного центру в цьому регіоні.

Наведено спільну історію українсько-литовських відносин, починаючи від XIV століття, котру було структуровано за основними періодами, серед них: середньовіччя, період Російської імперії, міжвоєнний період, радянський період та сучасність.

Розглянуто архітектурний контекст Каунаса, ключовим елементом якого є «Архітектура оптимізму», феномен литовського модернізму міжвоєнного періоду, яке у 2023 році визнано всесвітньою спадщиною ЮНЕСКО. Визначено, що сучасний архітектурний розвиток міста зосереджений навколо острова Нямунас, де реалізовано такі проекти, як «Жальгіріс Арена», «Каунаський Акрополіс» та науковий центр «Острів Науки». Ділянка

проектування, розташована на лівому березі річки Німан у колишній промисловій зоні, поєднує потенціал ревіталізації промислової спадщини з можливістю інтеграції в природний ландшафт річкового берега. Останнє десятиріччя характеризується активною реконструкцією вулиці Г. та О. Мінковських та перспективами розвитку прилеглих територій.

Сформульовано концептуальні підходи до архітектурно-просторової організації центру. Вибір Каунаса обґрунтований стратегічним географічним положенням, транспортною доступністю та можливістю інтеграції в соціокультурний простір міста. Розроблено об'ємно-просторову композицію центру на основі чотирьох блоків (театрально-дозвіллевий, вестибюльний, експозиційний, освітній), об'єднаних багаторівневою системою маршрутів, пандусів, траволатором та трьома унікальними ландшафтними маршрутами (набережна, експлуатована покрівля-площа, парковий комплекс). Особливу увагу приділено ревіталізації існуючих об'єктів - залізничної колії, яка постає композиційною віссю центру, та вежі, яка набуває нового символічного значення як «Маяк свободи» (за ідеєю проф. Томаса Ячіоніса).

На основі попередньо визначених особливостей архітектурно-організації національних центрів, можливо виділити такі тези проєкту:

- Архітектурно-просторова концепція центру ґрунтується на методі уніфікації символічного виміру, що зменшує візуальний прояв політичної присутності на користь створення автентичного досвіду та можливостей для інтерпретації.
- Дуалістична система сприйняття реалізується через відсутність чіткого доміантного об'єкта, просторову відкритість з усіх боків та можливість різних сценаріїв використання.
- Портовий контекст ділянки актуалізує тему культурного обміну, де центр стає простором зустрічі різних культур.
- Функціональне наповнення орієнтоване на театральне мистецтво, мовну та культурну освіту, дослідження культур та мистецтва.

- Можливість функціонування центру як загальнобалтійської платформи для регіонального культурного діалогу.

Підсумовуючи, третій розділ доводить, що архітектурно-просторова організація Українського культурного центру в Каунасі є результатом комплексного аналізу у різних сферах, та прикладом делікатного та доцільного розміщення Українського культурного центру в литовському контексті з використанням досліджень та теоретичних напрацювань. Концепція відповідаючи на складне питання про те, яким може бути центр, водночас являє собою поліфункціональний об'єкт з неординарним функціональним наповненням, що слугуватиме громадським простором, взаємопов'язаним та інтегрованим як в історичний контекст міста, так і в його сучасну архітектурну ситуацію та майбутній розвиток. Центр стає культурною та освітньою платформою не лише для українців у Литві та країнах Балтії, але й для литовської спільноти та інших народів Балтійських країн, сприяючи міжкультурному діалогу та співпраці в регіоні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Виявлено, що сучасні національні центри є складною типологією, яка поєднує риси громадського, культурного, освітнього та репрезентативного центру. Архітектурна мова розвивається в діалектичній напрузі між глобалізаційними тенденціями, що ведуть до уніфікації архітектурних форм, та соціокультурними запитами на вираження унікальної культурної ідентичності. Водночас архітектурні об'єкти, що виконували функції консолідації або репрезентації, є первинним явищем культури, яке простежується з моменту виникнення міжкультурного контакту та діалогу. Що розкриває антропологічний аспект досліджуваного явища, актуалізуючі тему історії та пам'яті.
2. Наукові дослідження з архітектурно-просторової організації національних центрів є фрагментарними, а національні центри як окрема самостійна архітектурна типологія є відносно новим

визначенням та об'єктом. Водночас, виявлено низку суміжних наукових напрямів, які можуть слугувати сучасною теоретичною основою: архітектура культурних центрів, музеєзнавство та кураторство, просторовий синтаксис, семіотика архітектури, наративна архітектура, а також політологічний дискурс. Це розкриває архітектурну складову національних центрів як символічного та консолідуючого об'єкту, що може виступати ретранслятором ідей, цінностей та наративів.

3. Проаналівавши світову практику проєктування національних центрів дозволило виявити ключові моделі їх архітектурного образу та різновиду: параметричні об'єкти, національно та регіональні центри, мережеві інститути, інтернаціональні центри, дипломатичні об'єкти. Виокремлено основні види їхнього функціонального наповнення, що створило методологічну основу для формування типологічних моделей національних центрів залежно від їхньої мети та об'єкта консолідації.
4. Доведено складність ідентифікації простору репрезентації національного центру в іншокраїнному середовищі, що порушує питання про природу цього явища не лише в межах архітектурної дисципліни, але й на перетині з соціологією, культурологією та політологією. Введено терміни, які надають можливість цільового опису та розвитку цієї теми, - «країна-репрезентант» та «країна-приймач», що оперують завдяки архітектурній інтерпретації, репрезентації та ідентифікації. Виокремлено три виміри сприйняття національної архітектури: зовнішній образ (сприйняття іноземним спостерігачем), внутрішній образ (самоідентифікація в межах власної культури) та історичний (місцевий) образ, що формується на основі досвіду та природних чинників.
5. На основі аналізу соціокультурних чинників визначено каталізатори формування національних центрів: мова, історія, національні меншини, історичні події та пам'ять про окремих особистостей. Систематизовано

- причини попиту на такі центри, які актуалізують тему транскультурного як характерного прояву глобалізованого світу, де національний центр постає простором діалогу різних культурних та соціальних одиниць.
6. Досліджено політичний аспект архітектури національних центрів з точки зору історії архітектури та як інструменту політики. Встановлено, що архітектура національних центрів виступає носієм нематеріальних цінностей та здатна транслювати ідеї, цілі або ідеології, стаючи інструментом комунікації між владою та суспільством.
  7. На основі дослідження С. Псарри визначено два підходи до архітурно-просторової організації: просвітницький (структурований нарратив, що веде відвідувача через послідовність сценаріїв) та комплексний (вільна інтерпретація просторової конфігурації на основі поведінки та соціальних умов). Запропоновано дві стратегії розвитку простору в контексті дуалістичної системи сприйняття, - принцип палімпсесту та просторову диференціацію. Визначено основні функціональні конфігурації національних центрів - спеціалізований, багатофункціональний та адаптивний, та виокремлено три моделі типологічного формування: культурні центри як типологічна основа, метод просторового синтаксису та унікальні контекстуальні категорії.
  8. Обґрунтовано стратегічне та географічне значення Литви як країни-приймача, а також вибір міста Каунас як оптимального з точки зору географічних, транспортних та соціальних умов місця для розміщення Українського культурного центру. Доведено культурну, контекстуальну та політичну змістовність цього вибору для простору консолідації та репрезентації України як країни-репрезентанта, що доповнить систему існуючих українських культурних, соціальних та дипломатичних об'єктів, які діють у Балтійському регіоні.
  9. Наведено історичні факти українсько-литовських відносин та їхньої спільної історії. Проаналізовано архітектурний та містобудівний

контекст міста Каунас, яке має статус культурної столиці Європи (2022 рік) та налічує значні об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (2023 рік). Визначено, що сучасний архітектурний розвиток міста зосереджений навколо острова Нямунас, а також спрямований на інтеграцію та розвиток лівого берегу річки Німан і району Алексотас у загальноміське життя.

10. Архітектурно-просторова організація Українського культурного центру в Каунасі є результатом комплексного аналізу в різних сферах та прикладом делікатного й доцільного розміщення українського центру в литовському контексті з використанням теоретичних напрацювань різних дисциплін. Концепція, відповідаючи на складне питання про те, яким має бути центр, водночас являє собою поліфункціональний об'єкт з неординарним функціональним наповненням, що слугуватиме громадським простором, взаємопов'язаним та інтегрованим як в історичний контекст міста, так і в його сучасну архітектурну ситуацію та майбутній розвиток.

Список використаних джерел

1. The Twisted History of the Gateway Arch. *Smithsonian Magazine*. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/story-st-louis-gateway-arch-180956624/> (дата звернення: 15.05.2026).
2. Політична символізація в архітектурі : Методичні рекомендації з підготовки до практичних занять, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань для спеціальності 052 «Політологія» / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; укладачі : Є. В. Перегуда, Н. А. Гербут. - Київ : КНУБА, 2024. — 27 с.
3. Символізація в архітектурі : методичні рекомендації з підготовки до практичних занять, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт.; укладачі : Є. В. Перегуда, Н. А. Гербут. - Київ :

- КНУБА, 2024. — 25 с.
4. Psarra S. *Architecture and Narrative: The Formation of Space and Cultural Meaning*. – Taylor & Francis Group, 2009.
  5. Олійник, О. (2021) «ПРОСТОРОВИЙ СИНТАКСИС ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ТА КОНФІГУРАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ», *Містобудування та територіальне планування*, (76), с. 195–204. doi: 10.32347/2076-815x.2021.76.195-204..
  6. Олійник, О. (2025) «СЕМАНТИКА ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ КОНФІГУРАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ», *Містобудування та територіальне планування*, (88), с. 177–191. doi: 10.32347/2076-815x.2025.88.177-191.
  7. Олійник, О. (2022) «ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО ТА СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ МУЗЕЙНО-КУЛЬТУРНИХ КОМПЛЕКСІВ», *Містобудування та територіальне планування*, (81), с. 274–286. doi: 10.32347/2076-815x.2022.81.274-286.
  8. Гірний, О. Скорик, Л. (2022) «СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ХУДОЖНИХ МУЗЕЇВ У ПРОВІДНІ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ», *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*, (63), с. 67–76
  9. Salcedo D. *Shibboleth II*. – Лондон : Tate Modern, 2007.
  10. International Council for Cultural Centers (I3C). intl3c.org. URL: <https://intl3c.org/> (дата звернення: 15.05.2026).
  11. Araújo H., Oliveira R., Guaraciaba T. *Architecture Classics: Oscar Niemeyer Cultural Center / Oscar Niemeyer*. *ArchDaily*. 09.12.2020. URL: <https://www.archdaily.com/943227/ad-classics-oscar-niemeyer-cultural-center-oscar-niemeyer> (дата звернення: 15.05.2026).
  12. *Nanjing International Youth Cultural Centre / Zaha Hadid Architects*. *ArchDaily*. 04.12.2018. URL: <https://www.archdaily.com/907145/nanjing-international-youth-cultural-centr>

- e-zaha-hadid-architects (дата звернення: 15.05.2026).
13. Tokyo French Embassy / Sempervirens. *Architizer*. URL: <https://architizer.com/projects/tokyo-french-embassy/> (дата звернення: 15.05.2026).
  14. Embassy Ethiopia / Mecanoo. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/198254/embassy-ethiopia-bjarne-mastenbroek-and-dick-van-gameren> (дата звернення: 15.05.2026).
  15. Карпенко О. Музей “Тисячоліття” в Бразилії. *Український інтерес*. 15.06.2020. URL: <https://uain.press/articles/muzej-tysyacholittya-v-brazyliyi-1264420> (дата звернення: 11.05.2026).
  16. Пластична мова сучасної архітектури : конспект лекцій. Тютіна Л. В. - Київ, НАОМА, 2025.
  17. Wielka Hala – architektoniczny sen Berlina o największym budynku świata. WhiteMad.pl. URL: <https://www.whitemad.pl/wielka-hala-architektoniczny-sen-berlina-o-najwiekszym-budynku-swiata/> (дата звернення: 11.05.2026).
  18. Musée National des beaux-arts d’Alger. *MoMAA – Museum of Modern & Contemporary Art*. 07.10.2019. URL: <https://momaa.org/directory/musee-national-des-beaux-arts-dalger/> (дата звернення: 15.05.2026).
  19. Musée National des Beaux-Arts. *Museum With No Frontiers (MWNF)*. URL: https://www.museumwnf.org/partner.php?id=DZ_01_B;dz&theme=AWE&tye=SH&partnerlng=fr (дата звернення: 15.05.2026).
  20. Hollyhock House. *Frank Lloyd Wright Foundation*. 04.02.2017. URL: <https://franklloydwright.org/site/hollyhock-house/> (дата звернення: 15.05.2026).
  21. Перегуда, Є. В. і Гербут, Н. А. (2019) «ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН ЗАСОБАМИ АРХІТЕКТУРИ», *"Вісник НЮУ імені*

- Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2(41), с. 20–37. doi: 10.21564/2075-7190.41.168203.*
22. Vytauto Didžiojo karo muziejus 2012 metais : Альманах / E. Brusokas, A. Jurevičiūtė, R. Rajeckienė [та ін.]. – Vilnius : Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2013. С. 57.
  23. Drėmaitė M. Architecture of Optimism: The Kaunas Phenomenon 1918–1940. – Vilnius : Lapas.
  24. CulturEUkraine. *Kaunas 2022*. URL: <https://kaunas2022.eu/ukraine/> (дата звернення: 15.05.2026).
  25. Житловий квартал на вулиці Міхновських. [Palekas.lt](https://palekas.lt). URL: <https://palekas.lt/projektai/gyvenamieji/minkovski-41b/> (дата звернення: 11.05.2026).
  26. Nemunaičių plėtros koncepcija – RIVER. *MASH studio*. URL: <https://www.mashstudio.eu/nemunaiciai-pletra-river> (дата звернення: 11.05.2026).
  27. Jačionis T. Laisvės švyturys (Ідея «Маяк свободи»). – Вільнюс : VILNIUS TECH, 2024. *LRT.LT*. URL: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000295526> (дата звернення: 11.05.2026).
  28. Будівельні конструкції : конспект лекцій. Стоянович С.В.. - Київ, НАОМА, 2025.

Додатки

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ

СПЕЦРОЗДІЛ

**«ПРОЄКТУВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОГО
ПАРКУ»**

**ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ «ОСОБЛИВОСТІ
АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ»**

**ПРОЄКТ - НАЦІОНАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО
ЦЕНТРУ В МІСТІ КАУНАС, ЛИТВА.**

Виконав студент II курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Павлов Данііл Владиславович
Керівник розділу Роздорожнюк О. Я.
кандидат архітектури, доцент.

Київ – 2026

1. Кліматична та містобудівні характеристики міста Каунас, Литва.

1.1 Кліматичні характеристики міста Каунас, Литва.

Клімат Литви помірно-перехідний, - з морського на узбережжі до континентального в східних регіонах. Місто Каунас розташоване в центральній частині Литви, у місці злиття двох найбільших литовських річок - Німан та Няріс. Через річки існує мостове сполучення що з'єднує історичний центр з іншими районами міста. Каунас розташований за координатами 54°54'00" пн. ш. 23°56'00" сх. д.. За даними 2023 року місто мало площу приблизно 157 км², з яких більшу частину становить суходіл, а близько 15,6 км² - водні поверхні.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
Сер. темп (°C)	-3.0	-2.4	10.2	70.6	13.0	16.3	18.6	17.8	12.9	7.2	2.6	-1.2	7.5
Сер. макс. (°C)	-0,8	0,3	5	12.9	18.7	21.7	24	23,5	17.9	10.9	4.7	0,7	11.6
Сер. мін. (°C)	-5,5	-5.1	-2,1	2.8	7.5	11	13,5	12.8	8.8	4.2	0,6	-3,3	3.8
Опади (мм.)	48	38	38	38	53	65	88	77	51	61	47	47	651
Сер. шв. вітру (м/с)	4.3	4.1	3.9	3.5	3.2	3	2.8	2.8	3.1	3.6	4.1	4.3	3.6
Кіл. днів з макс. шв. вітру (>15 м/с)	3.5	2.6	3	2.6	2.2	2	1.4	1.4	1.2	2.1	2	2.7	26,7

Таблиця 1. Основні кліматичні характеристики міста Каунас

Клімат Каунаса:

- У Каунасі в середньому випадає 625 мм опадів на рік.
- В середньому по Литві випадає близько 660 мм опадів на рік.
- У Каунасі в середньому випадає 75 см снігу в рік.
- В середньому по Литві випадає близько 70-80 см снігу в рік.
- В середньому в Каунасі 179 сонячних днів на рік.
- Кількість днів з опадами в середньому становить 160 днів на рік.

Погодні умови:

- Літній максимум: липневий максимум складає близько $+23.5^{\circ}\text{C}$.
- Зимовий мінімум: січневий мінімум -8.5°C .
- Клімат Каунаса вважається досить комфортним для помірних широт. Літо зазвичай тепле та приємне, без спеки. Зими холодні та сніжні.
- Найбільш комфортні місяці - травень, червень, серпень і вересень.
- Найменш комфортні місяці - грудень, січень і лютий.

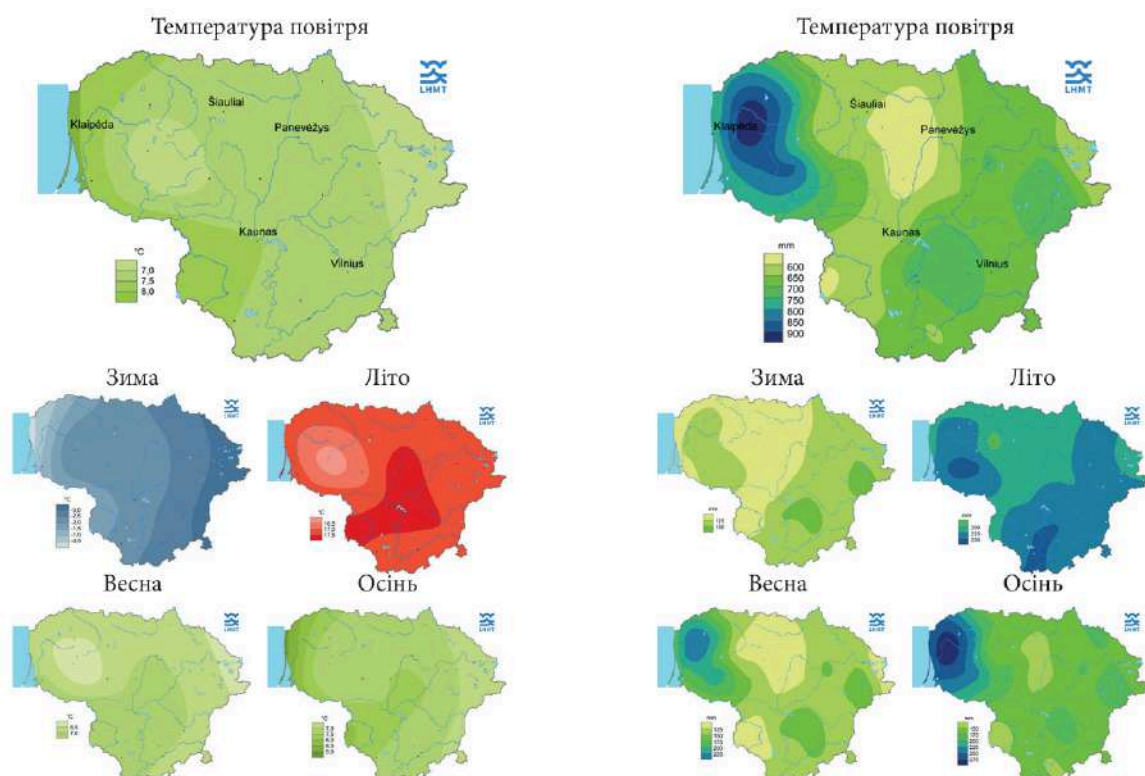

Рис. 1. Температура та кількість опадів на території Литви у різні пори року.

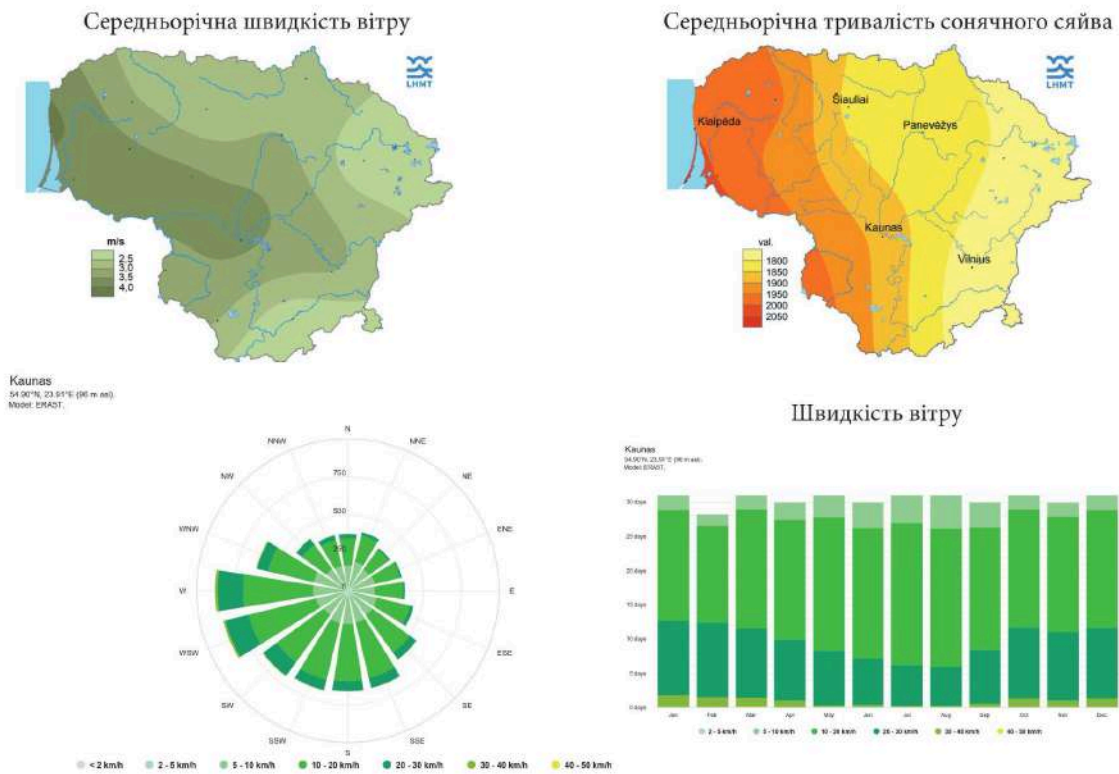

Рис. 2. Середньорічна швидкість вітра та тривалість сонячного сяйва на території Литви.

1.2. Містобудівні та географічні особливості міста Каунас.

Вибір міста Каунас для розміщення Українського культурного центру зумовлений його стратегічним географічним положенням на транспортному коридорі, що сполучає Центральну Європу з Балтійським регіоном, а також є ключовою ланкою в наземному сполученні між Україною та країнами Балтії. У містобудівному аспекті локалізація центру обґрунтована аналізом транспортної доступності, взаємозв'язку з функціональними зонами міста та інтеграцією в соціокультурний простір міста Каунас. Розташування обраної ділянки в контексті міських стратегій розвитку доповнить існуюче функціональне середовище, завдяки створенню нового культурно-мистецького та дипломатичного наповнення. Інтеграція культурного центру в урбаністичну структуру міста, з урахуванням

перспективних планів його розвитку, забезпечить синергію з сусідніми функціональними зонами та сприятиме наповненню багатофункціонального середовища. Урбаністичне рішення передбачає відмову від розміщення на острові на користь створення нових пішохідних та веломаршрутів з інтеграцією мостового переходу як ключового зв'язуючого елемента.

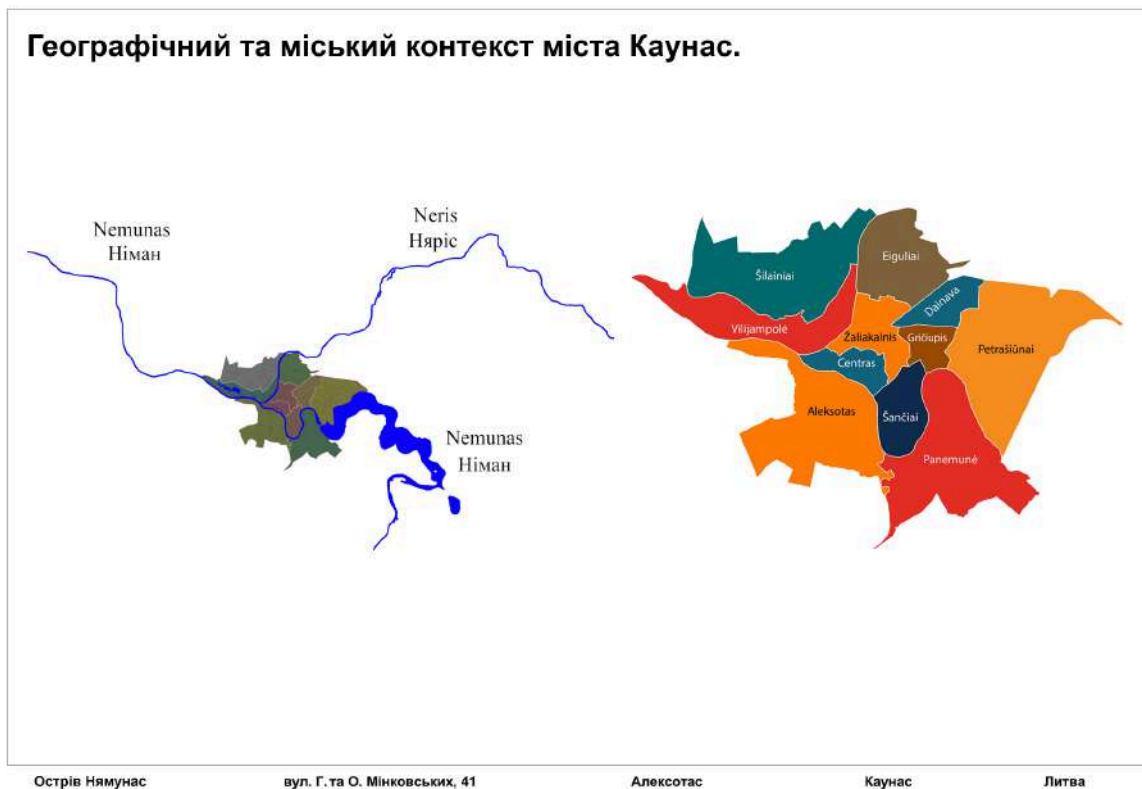

Рис. 3. Географічний та міський контекст міста Каунас.

Рис. 4. Фотофіксація

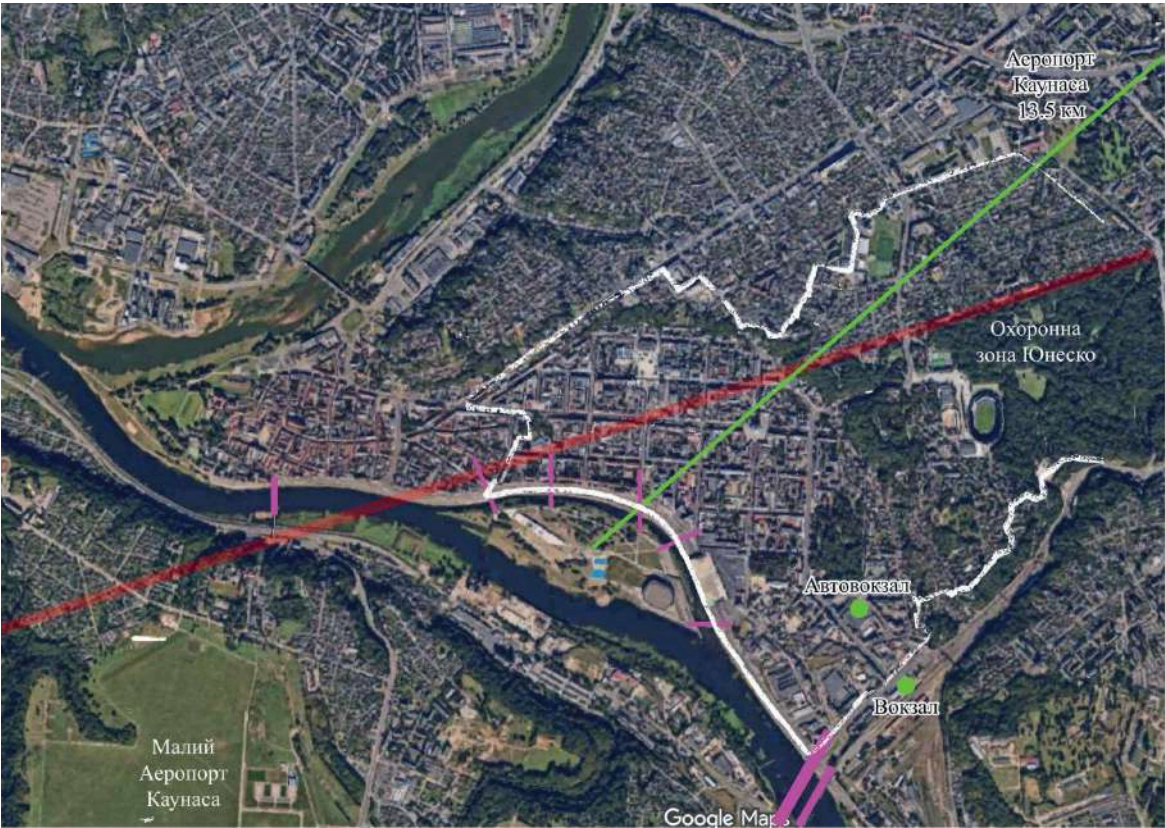

Рис. 5. Ситуаційний план міста

2. Генеральний план та проєктування енергоефективного парку.

2.1 Генплан, особливості ділянки та проєкт енергоефективного парку.

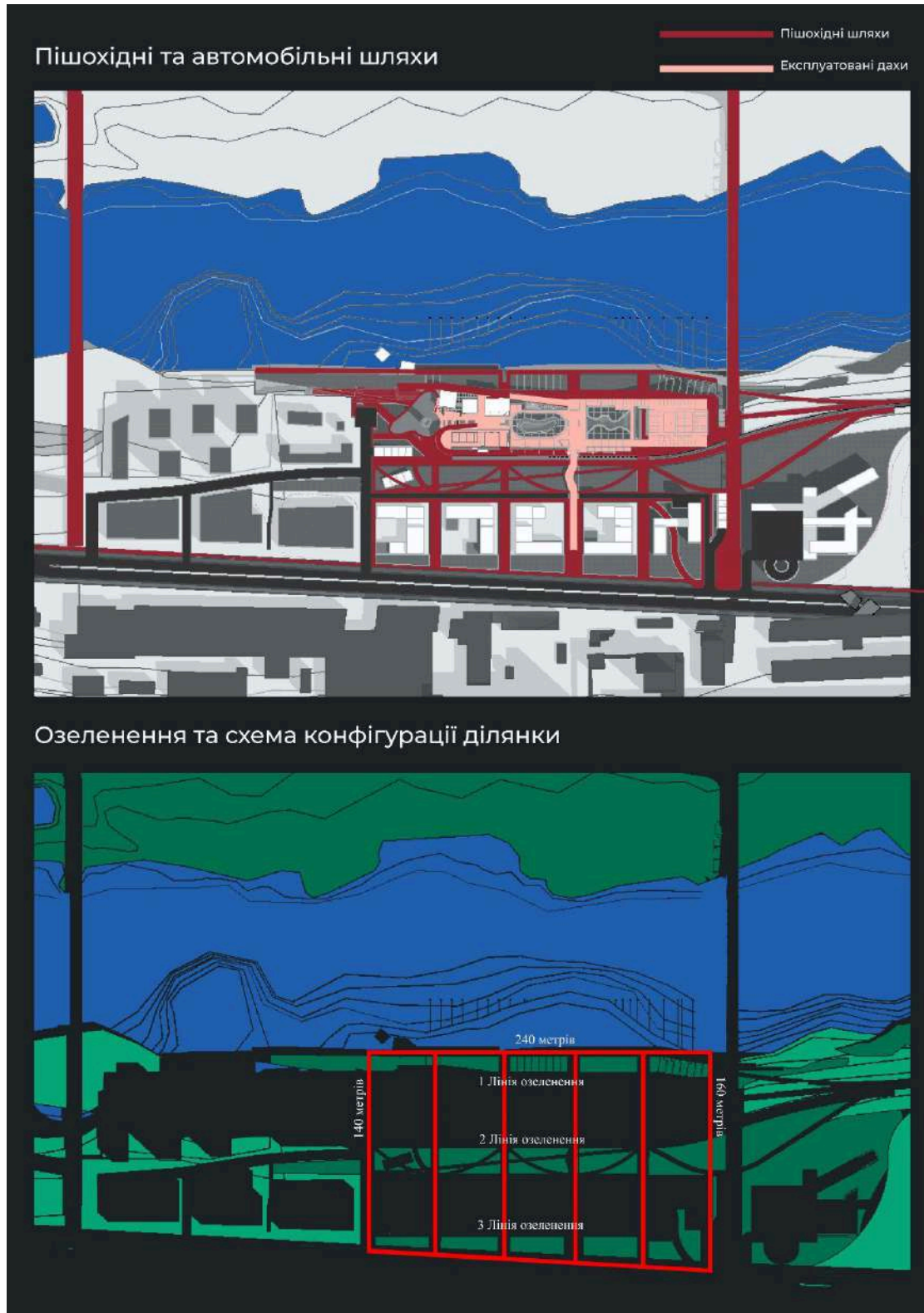

Рис. 6. Аналіз транспортної доступності та озеленення.

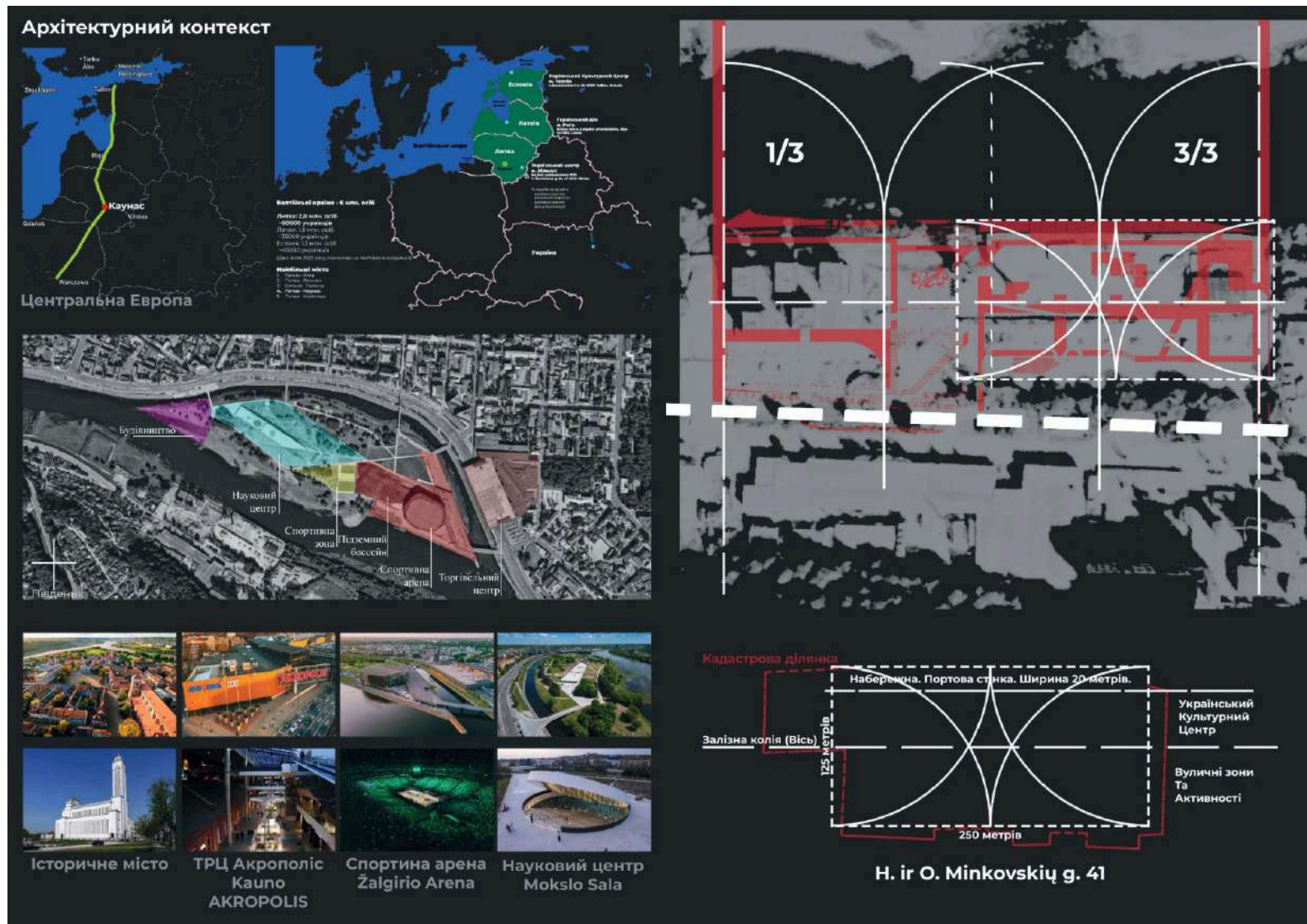

Рис. 7. Особливості оточення та композиція ділянки

Архітектурний комплекс проєкту складається з національного культурного центру, який налічує чотири блоки розмірами 41×36 метрів кожен. Блоки утворюють цілісну структуру на нульовому рівні (рівень набережної) та додатково об'єднані між собою на різних рівнях (1–2, 2–3, 3–4). Комплекс має просторово-об'ємну композицію з житлових кварталів середньої та малої поверховості, а саме чотирьох житлових комплексів параметрами 36×33 метри.

Комплекс об'єднаний пішохідними шляхами, пандусами та траволаторами, які розташовані як на рівні землі, так і над нею, частково виступаючи як експлуатовані дахи блоків національного культурного центру.

Тематизація енергоефективного парку ґрунтується на природних особливостях або ландшафтних паралелях, спільних для обох країн. Український культурний центр, виступаючи країною-репрезентантом та консолідуючим об'єктом, створює семантичний простір у литовському середовищі, де Литва постає як країна-приймач зі своїми символічними та природними особливостями. Оскільки національна культура сучасного ландшафтного дизайну є складною для визначення, а поєднання двох відмінних національних шкіл, з їх виразними цінностями, становить ще складніше завдання, тому пропонується підхід що ґрунтується на використанні характерних рослин, матеріалів та ландшафтних підходів для формування окремих зон озеленення та благоустрою, кожна з яких буде репрезентувати та ідентифікуватись як вираження певного національного контексту. Завдяки такому прийому можливе утворення просторово-візуальної макро-композиції за рахунок масштабу, об'єму та особливостей насаджень: кольору, детальних форм, мікро-композиції. Водночас забезпечуючи можливість автономного сприйняття кожної національної зони. Важливо, що ці зони не ізолюються одна від одної, а вступають у діалог, створюючи перехідні простори.

Окремої уваги заслуговує питання енергоефективності озеленення, - використання місцевих, адаптованих до клімату рослин зменшує потребу в додатковому поливі та догляді, а через невелику відмінність від українського клімату, це надає можливість для обох запропонованих видів насаджень.. Застосування природних матеріалів зменшує вуглецевий слід, а продумана система дощової води та затінення дозволяє створити комфортний мікроклімат без додаткових енергетичних витрат.

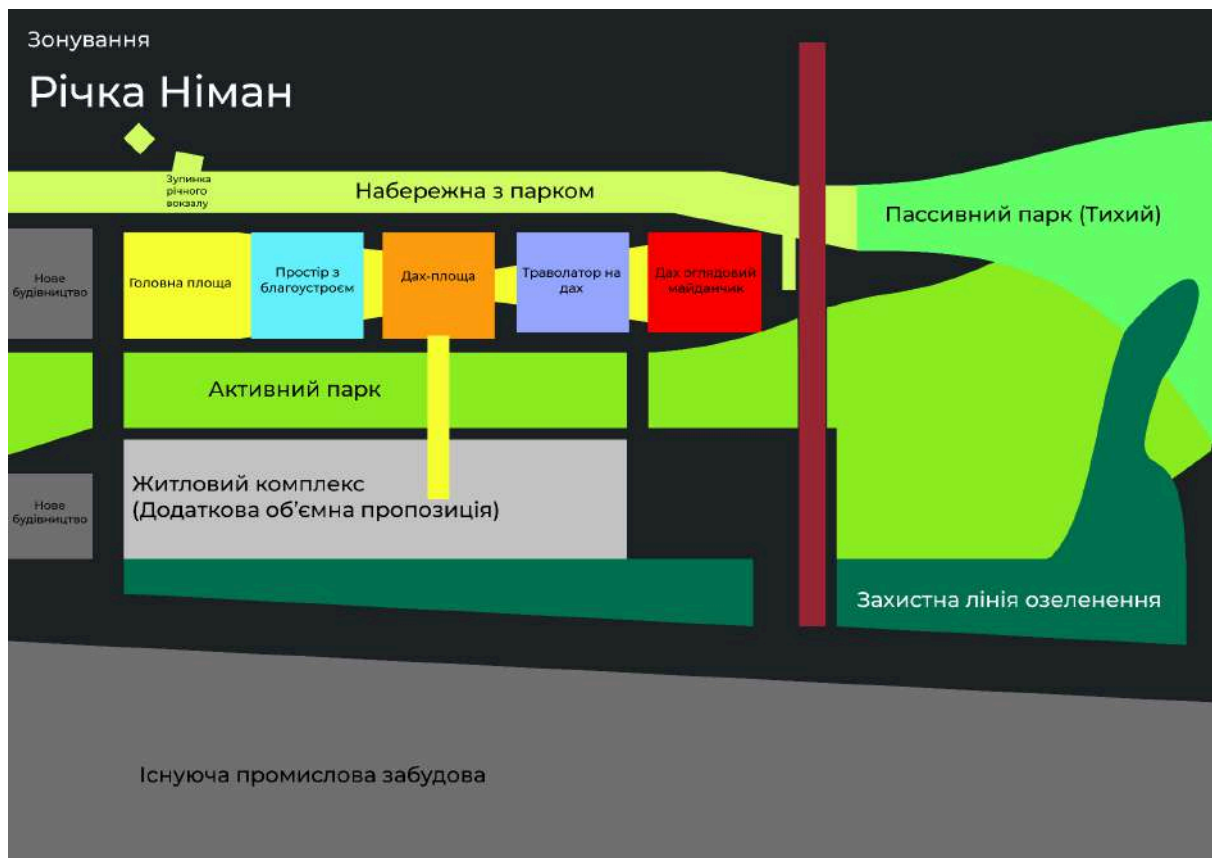

Рис. 8.. Схема зонування територій

Рис. 9.. Концептуальні пропозиції ландшафтного рішення проекту.

Містобудівна мета проекту полягає у створенні рекреаційного міського простору з комплексним благоустроєм, що покращить імідж та функціональність району Алексотас і лівого берега річки Німан загалом. Крім консолідуючої функції культурного центру, пропонується створення середовища для дозвілля, до якого входить енергоефективний парк, структура якого складається з двох рівнів. На першому, наземному рівні, передбачається створення парку на території колишньої промислової ділянки з інтеграцією в існуюче природне середовище, включаючи створення набережної, зупинки річкового транспорту та взаємодію з існуючою та новою забудовою прибережної зони. Другий рівень - експлуатована покрівля, забезпечує організацію маршрутів пересування, де кожен функціональний блок отримує власну експлуатаційну покрівлю, що виконує роль оглядових майданчиків та громадського міського простору, який може використовуватися окремо від функціонального спектру центру.

Ділянка, розташована на території колишнього промислового підприємства з облаштованою портовою стінкою, має свої особливості: проектом передбачається створення парку шляхом впровадження озеленення для з'єднання зеленої берегової лінії та забезпечення можливості використання зелених просторів. Середовище характеризується значною біорізноманітністю, зокрема популяцією птахів, а існуючі зелені зони є їхнім природним середовищем існування, тому втручання в ці зони передбачається лише з метою створення простору для спостереження як за панорамою міста, так і за існуючою флорою та фауною.

Щодо енергетичного забезпечення, Литва як одна з провідних країн за використанням відновлюваних джерел енергії може забезпечити функціонування центру екологічно виробленою енергією з міської електромережі, а для досягнення енергонезалежності споруди передбачається встановлення сонячних панелей. Водні ресурси проекту вирішуються через розташування на березі річки Німан, що дозволяє частково використовувати як воду з річки, так і атмосферні опади для забезпечення потреб парку та центру.

Основними енергоефективними прийомами є повторне використання матеріалів у благоустрої та малих архітектурних формах, зокрема з існуючих промислових споруд, задля збереження характеру місцевої забудови та синхронізації з оточенням. Використання існуючих об'єктів, таких як залізнична колія та вежа, для створення унікальних архітектурних рішень. Збереження та розширення існуючого природного середовища як окремих об'єктів, так і впровадження озеленення на території колишньої промислової ділянки, створення зеленої прибережної лінії, що зменшить візуальний вплив портової стінки та покращить панораму лівого берега, композиційно замкне загальну зелену структуру та створить візуальний зв'язок з зеленими пагорбами.

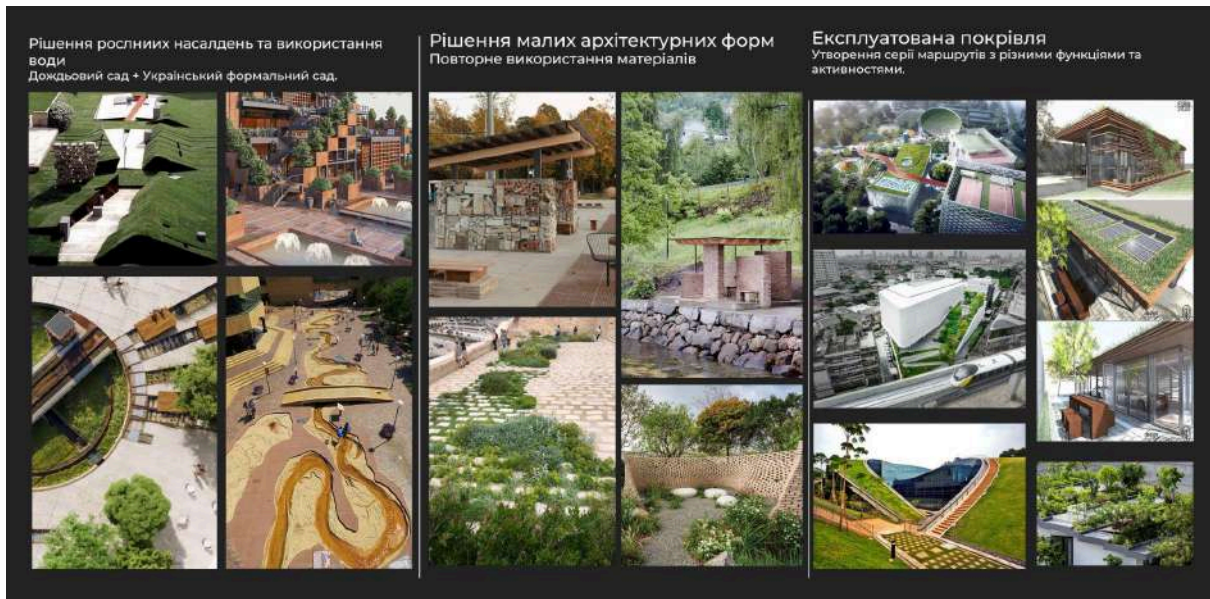

Рис. 10. Концептуальні варіанти енергоефективної взаємодії з існуючим оточенням

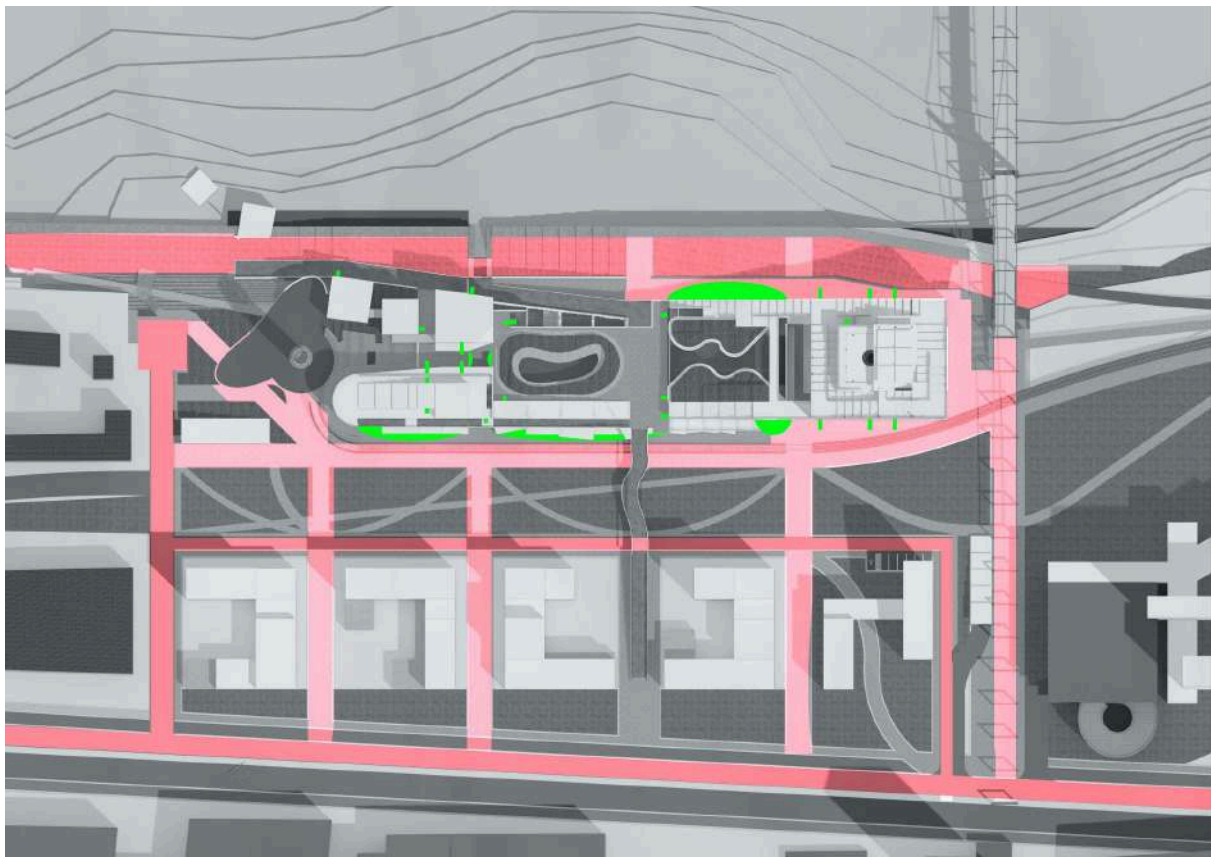

Рис. 11. Генеральний план, з відображенням пожежних проїздів та входів до будівлі.

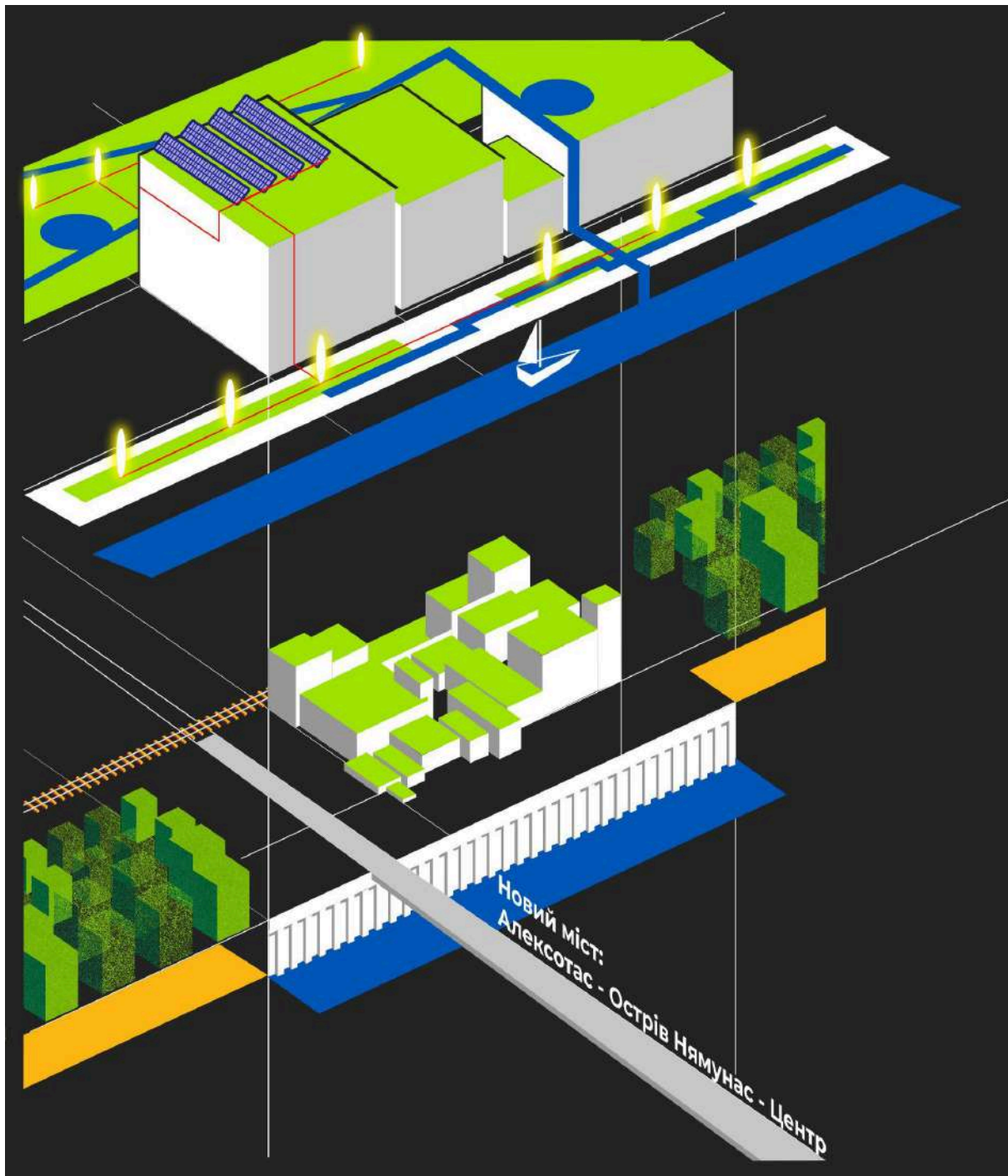

Рис. 12. Концептуальна схема використання відновлювальних джерела енергії.

Будівля має велику кількість входів та виходів через функціональна різноманітність кожного з блоків, так і через витягнуту структуру, що унеможливорює внутрішнє пряме сполучення не через інші блоки структури.

Пожежні проїзди та розворотні майданчики розраховані на під'їзду до кожного с фасадів. Там де розташоване озеленення пропонується

встановлювати геосітку для можливості безперешкодного проїзду спеціалізованого транспорту.

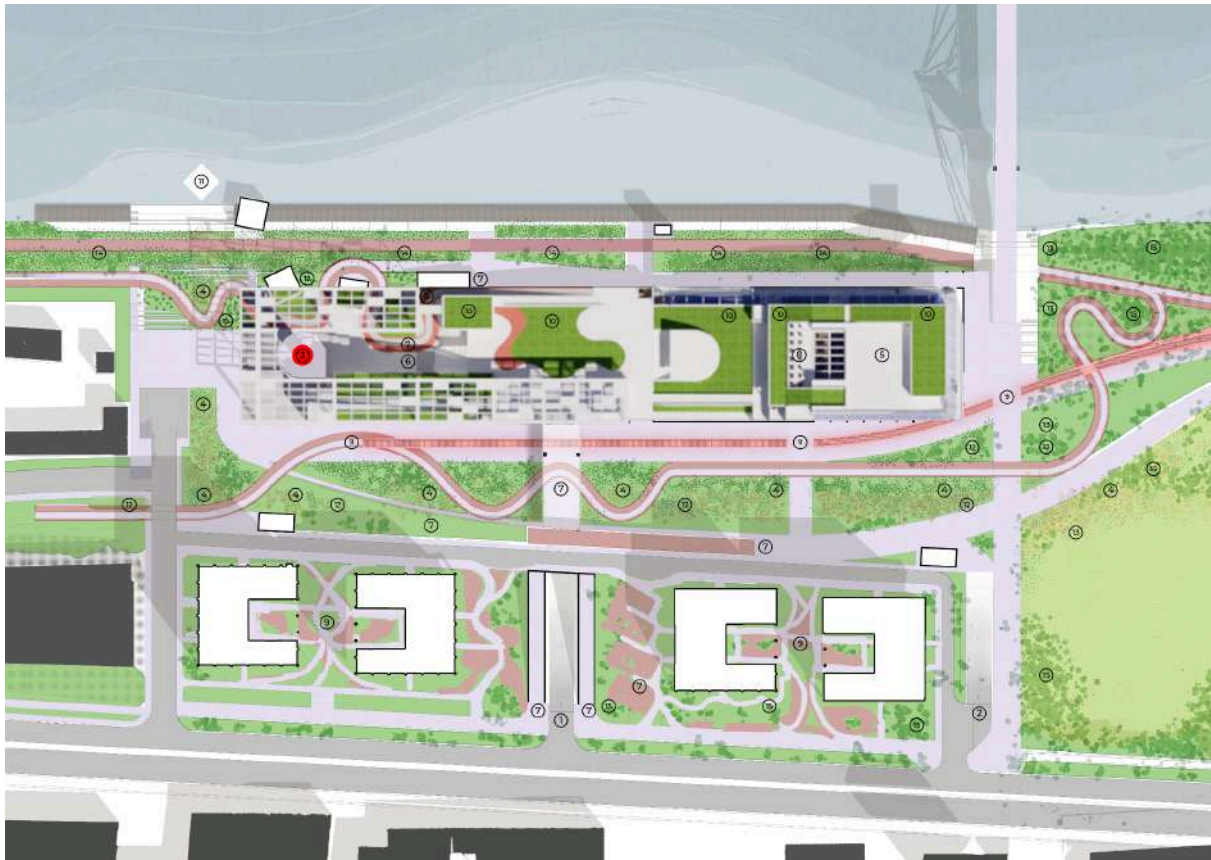

Рис. 13.. Генеральний план енергоефективного парку українського культурного центру в Каунасі, Литва.

Експлікація генерального плану енергоефективного парку.

1. В'їзд до підземного паркінгу.
2. Виїзд з підземного паркінгу.
3. Вежа-маяк.
4. Оглядові майданчики.
5. Підйом на експлуатований дах (Сходи).
6. Підйом на експлуатований дах (Пандус).
7. Літня тераса ресторану на даху.
8. Внутрішній простір пропозиції житлових комплексів.
9. Ревіталізація залізничної колії
10. Зелені покрівлі.

11. Штучний острів
12. Зона нового садово-паркове озеленення.
13. Зона збереження існуючого озеленення.
14. Точкове озеленення набережної.
15. Зона існуючого озеленення або його доповнення.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ

СПЕЦРОЗДІЛ

**«РОЗРАХУНОК АРХІТЕКТУРНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЗА ЗИМОВИМИ
УМОВАМИ»**

**ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ «ОСОБЛИВОСТІ
АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ»**

**ПРОЄКТ - НАЦІОНАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО
ЦЕНТРУ В МІСТІ КАУНАС, ЛИТВА**

Виконав студент II курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Павлов Данііл Владиславович
Керівник розділу Роздорожнюк О. Я.
кандидат архітектури, доцент.

Київ – 2026

1. Таблиця вихідних даних

Середня температура найбільш холодної доби з 0,98 (t, min) С	-25 °С
Середня температура найбільш холодної доби з 0,92 (t) С	-23°С
Середня температура найбільш холодної доби 5-ти діб із забезпеченням 0,92 (t, 5) С	-21 °С
Температура внутрішнього повітря (tв) С	+20 °С
Відносна вологість внутрішнього повітря %	50-55%
Температура, при якій повітря досягає стану насиченості (tтр) С	+10,7 °С
Товщина конструктивного шару огорожувальної конструкції, (м)	σ
Щільність матеріалу в сухому стані кожного конструктивного шару огорожувальної конструкції (кг/м3)	ρ
Розрахункове значення коефіцієнту теплопровідності матеріалу (Вт/м*С)	λ
Розрахункове значення коефіцієнту теплопровідності матеріалу кожного конструктивного шару стіни(Вт/м*С)	s
Коефіцієнт паропроникності (Вт/м*С)	μ
Нормативний температурний перепад ($\Delta t, n$) С	+6 °С
Коефіцієнт, прийнятий у залежності від положення зовнішньої поверхні огорожувальної конструкції, (n)	1
Коефіцієнт тепловіддачі внутрішньої поверхні огорожувальної конструкції ($\alpha_{в}$) Вт/м2*С	8,7

Коефіцієнт тепловіддачі зовнішньої поверхні огорожувальної конструкції (α_n) Вт/м ² *С	23
Термічний опір замкнутої поверхні прошарку ($R_{в.п.}$) м ² *С/Вт	0,16
Показник теплотасвоєння поверхні покрівлі ($Y_{от}$) м ² *С/Вт	12

Таблиця 1. Вихідні дані для розрахунків

2.1. Зовнішні несучі стіни

№	Назва матеріалу	σ , м	ρ , кг/м ³	λ , Вт/(м*°С)	s , Вт/(м*°С)	μ , мг/(м*год*Па)
1	Фарба (інтер'єрна)	0,0005				
2	Гіпсова шпаклівка	0,003	1300	0,35	8,2	0,12
3	Вогнестійка гіпсова плита	0,025	1000	0,25	7,5	0,075
4	Металевий каркас (сталь)	У складі утеплювача				
5	Екструдований пінополістирол	0,05	35	0,034	0,45	0,02
6	Пароізоляція	0,0002				
7	Монолітний залізобетон	0,200	2500	1,86	16,5	0,03
8	Екструдований пінополістирол	0,250	35	0,034	0,45	0,02
9	Армуюча склосітка	0,001				

10	Полімерна штукатурка	0,010	1600	0,70	9,5	0,12
----	----------------------	-------	------	------	-----	------

Таблиця 2.

2.2 Розрахунок необхідного опору теплопередачі

№	Назва матеріалу	σ (м)	λ (Вт/(м*°C))	R (σ/λ , м ² *°C/Вт)
1	Фарба (інтер'єрна)			
2	Гіпсова шпаклівка	0,003	0,35	0,009
3	Вогнестійка гіпсова плита	0,025	0,25	0,100
4	Металевий каркас			
5	Екструдований пінополістирол	0,100	0,045	1,471
6	Пароізоляція			0,9
7	Монолітний залізобетон	0,200	1,86	0,108
8	Екструдований пінополістирол	0,100	0,034	7,353
9	Армуюча склосітка			
10	Полімерна штукатурка	0,010	0,70	0,014

Таблиця 3.

2.3 Розрахунок опору теплопередачі конструкції.

$$Rk = 0,009 + 0,100 + 1,471 + 0,108 + 7,353 + 0,014 = 9,058 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

$$R_{\Sigma} = Rk + R_{в.н.} = 5,394 + 0,16 = 9,218 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

де $R_{в.н.} = 0,16 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$ (за табл. 1)

2.4 Перевірка огорожувальної конструкції на відсутність конденсатів на внутрішній поверхні.

Вологість, %	50 %	55 %
Температура точки роси t_{rp} , °C		
20	9,3	10,7

Таблиця 4

$$t_{в.п.} = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * R_{в} = 20 - (20 - (-25)) / 9,218 * 0,115 = 19,44 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Перевірка: $19,44 \text{ } ^\circ\text{C} > 10,7 \text{ } ^\circ\text{C}$

$$t_{в.п.} > t_{rp}$$

2.5 Розрахунок температури кожного шару огорожувальних конструкцій.

$$t_i = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * (R_{в} + \sum R_i)$$

$$T_{в} = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * R_{в}$$

$$T_{н} = t_{н} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * (R_{в} + R_{н})$$

Фарба

$$t_1 = 20 - 8,102 * 0,115 = 19,43 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Гіпсової шпаклівки

$$t_2 = 20 - 4,884 * (0,115 + 0,009) = 19,39 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Гіпсова плита

$$t_3 = 20 - 4,884 * (0,124 + 0,100) = 18,9 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Мінералований утеплювач

$$t_4 = 20 - 4,884 * (0,225 + 1,471) = 11,72 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Монолітний залізобетон

$$t_5 = 20 - 4,884 * (1,696 + 0,108) = 11,18 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Екструдований пінополістирол

$$t_6 = 20 - 4,884 * (1,805 + 7,353) = -24,73 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Полімерна штукатурка

$$t_7 = 20 - 4,884 * (9,158 + 0,014) = -24,81 \text{ } ^\circ\text{C}$$

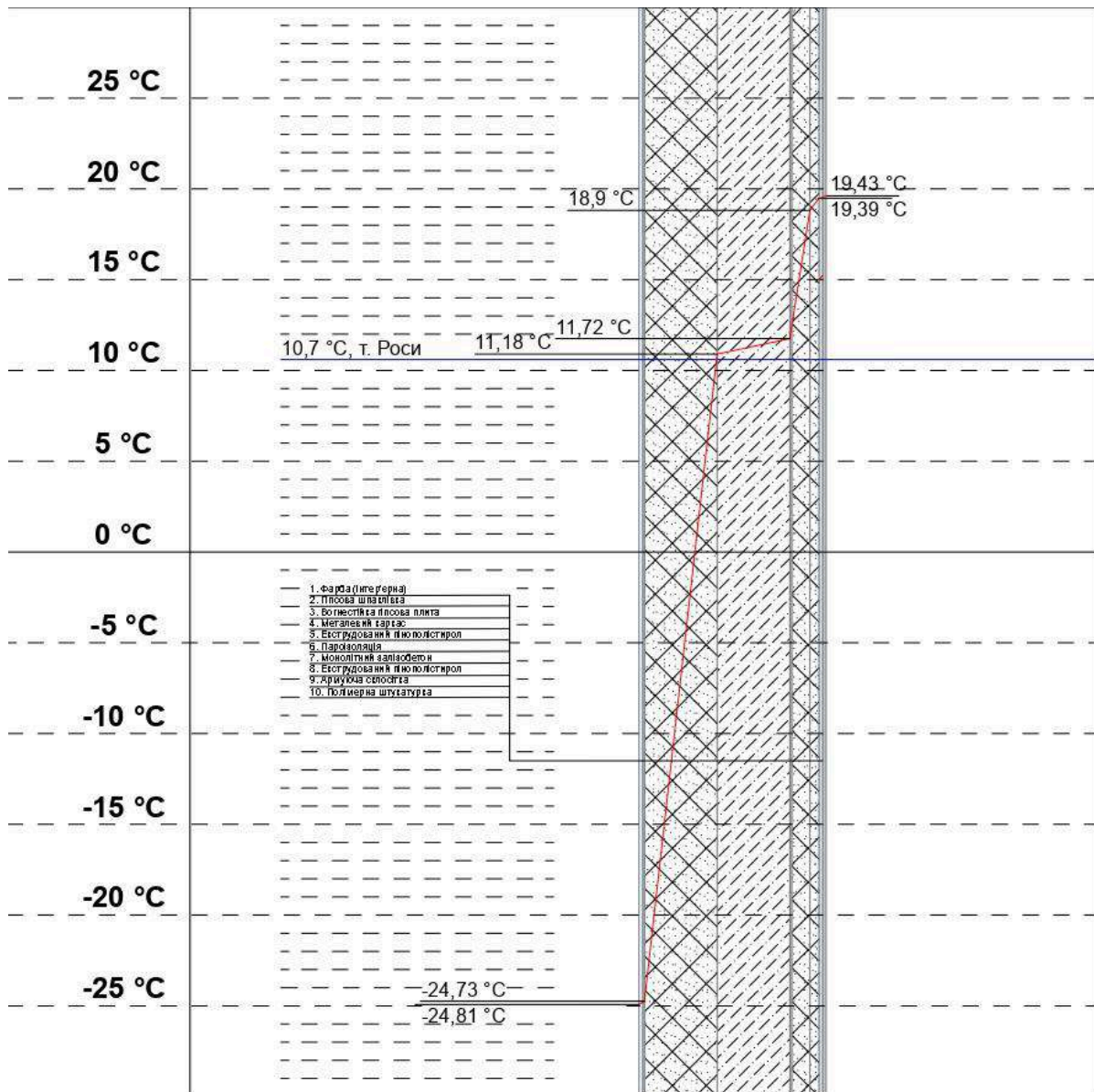

Рис. 1

Висновок: Точка роси і точка абсолютного нуля знаходиться в шарі, в зовнішньому утеплювачі що має низьке водопоглинання.

3. Фундамент

№	Назва матеріалу	σ , м	ρ , кг/м ³	λ , Вт/(м*°C)	s , Вт/(м*°C)	μ , мг/(м*год*Па)
1	Ущільнений ґрунт		2000	1,5	12,0	0,25

2	Буонабивні палі					
3	Монолітний залізобетонний ростверк					
4	Бетонна підготовка	0,1	2200	1,28	12,5	0,03
5	Гідроізоляція	0,005	1200	0,20	4,5	0,0005
6	Екструдований пінополістирол	0,1	35	0,034	0,45	0,02
7	Арматурний каркас					
9	Бетон М400	0,5	2500	1,86	16,5	0,03
10	Бетонна стяжка	0,05	2200	1,28	12,5	0,03
11	Керамогранітна плитка	0,010	2400	2,10	9,7	0,02

Таблиця 5. Вихідні дані для розрахунків фундаментів.

3.1 Розрахунок необхідного опору теплопередачі

№	Назва матеріалу	σ , м	λ , Вт/(м*°C)	$R = \sigma/\lambda$, м ² *°C/Вт
11	Керамогранітна плитка	0,010	2,10	0,005

10	Бетонна стяжка	0,050	1,28	0,039
9	Бетон М400	0,500	1,86	0,269
6	Екструдований пінополістирол	0,100	0,034	2,941
5	Гідроізоляція	0,005	0,20	0,025
4	Бетонна підготовка	0,100	1,28	0,078
1	Ущільнений ґрунт		1,50	

Таблиця 6

3.2 Розрахунок опору теплопередачі конструкції.

$$Rk = 0,005 + 0,039 + 0,269 + 2,941 + 0,025 + 0,078 = 3,357 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

$$R\Sigma = Rk + R_{в.н.} = 3,357 + 0,16 = 3,517 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

де $R_{в.н.} = 0,16 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$ (за табл. 1)

3.3 Визначення теплової інерції підлоги

$$D = R \cdot S$$

$$D1 = 0,005 \cdot 18,0 = 0,090 \text{ м}$$

$$D2 = 0,039 \cdot 12,5 = 0,488 \text{ м}$$

$$D3 = 0,269 \cdot 16,5 = 4,439 \text{ м}$$

$$D4 = 2,941 \cdot 0,45 = 1,323 \text{ м}$$

$$D5 = 0,025 \cdot 4,5 = 0,113 \text{ м}$$

$$D6 = 0,078 \cdot 12,5 = 0,975 \text{ м}$$

3.4 Розрахунок температури кожного шару огорожувальних конструкцій.

$$t_i = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R\Sigma \cdot (R_{в} + \Sigma R_i)$$

$$T_{в} = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R\Sigma \cdot R_{в}$$

$$T_n = t_n - (t_e - t_n) / R_{\Sigma} * (R_e + R_n)$$

Керамогранітна плитка

$$T_1 = 20 - 12,79 * 0,120 = 18,47 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Бетонна стяжка

$$T_2 = 20 - 12,79 * 0,159 = 17,97 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Бетон М400

$$T_3 = 20 - 12,79 * 0,428 = 14,53 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Екструдований пінополістирол

$$T_4 = 20 - 12,79 * 3,369 = -23,09 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Гідроізоляція

$$T_5 = 20 - 12,79 * 3,394 = -23,41 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Бетонна підготовка

$$T_6 = 20 - 12,79 * 3,472 = -24,41 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Ущільнений ґрунт

$$T_n = -25 + 12,79 * 0,043 = -24,45 \text{ } ^\circ\text{C}$$

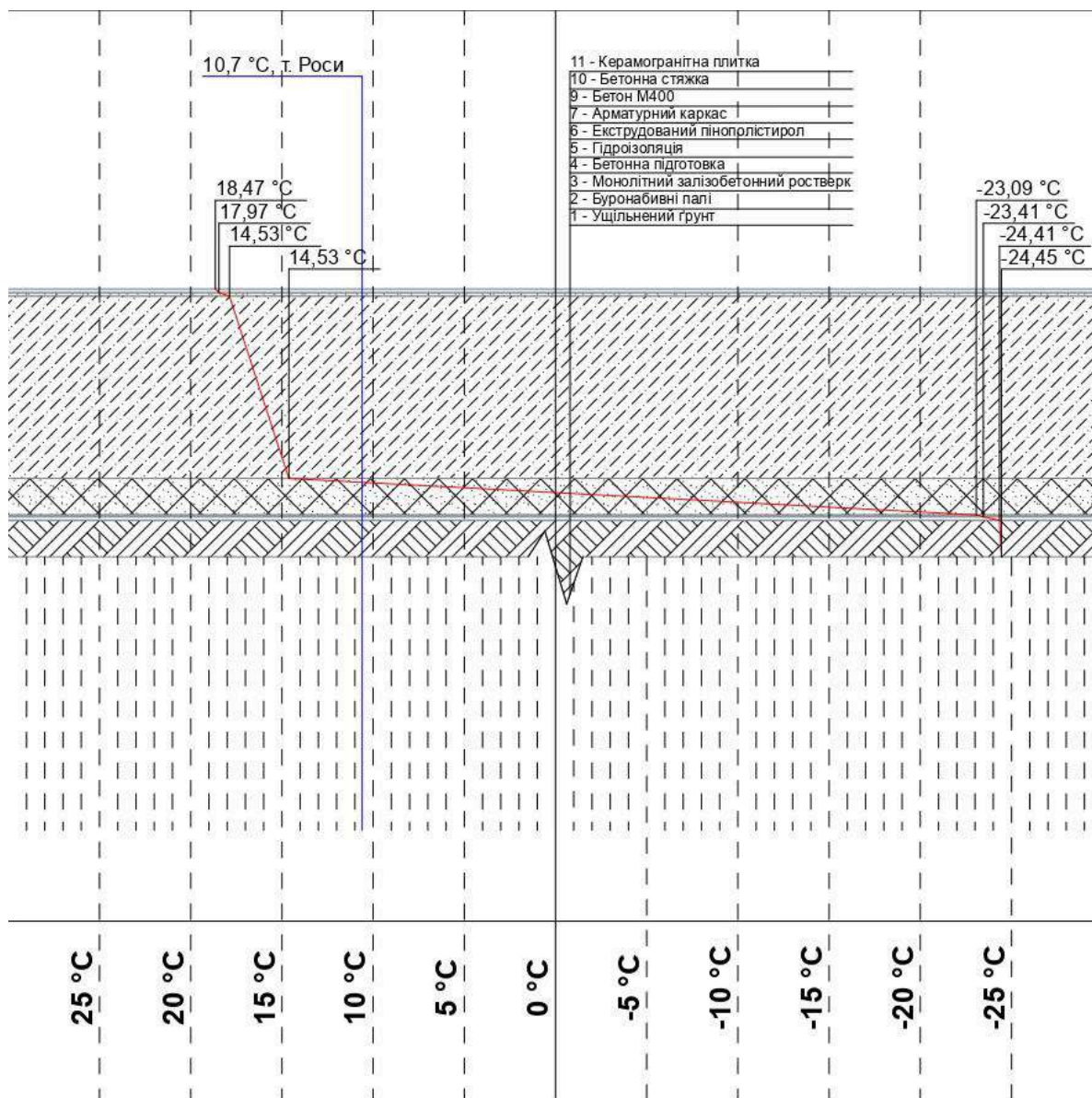

Рис. 2

Висновок: Точка роси і точка абсолютного нуля знаходиться в шарі, в зовнішньому утеплювачі що має низьке водопоглинання.

4. Експлуатована покрівля

№	Назва матеріалу	σ , м	λ , Вт/(м·°C)	$R = \sigma/\lambda$, м ² ·°C/Вт
1	Фарба (інтер'єрна)	0,0005	0,70	0,001

2	Гіпсова шпаклівка	0,003	0,35	0,009
3	Гіпсокартон	0,0125	0,25	0,050
4	Пароізоляція	0,0002	0,20	0,001
5	Екструдований пінополістирол	0,050	0,034	1,111
8	Профільований сталевий настил	0,0008		
9	Плита з монолітного залізобетону	0,200	1,86	0,108
10	Цементна стяжка	0,030	0,93	0,032
11	Гідроізоляція	0,005	0,20	0,025
12	Екструдований пінополістирол	0,200	0,034	5,882
13	Геотекстиль	0,003	0,20	0,015
14	Дерев'яний настил	0,040	0,14	0,286

Таблиця 7. Вихідні дані для розрахунків огорожувальних конструкцій.

4.1 Розрахунок опору теплопередачі конструкції.

$$R_k =$$

$$0,001+0,009+0,050+0,001+1,111+0,108+0,032+0,025+5,882+0,015+0,286+0,014 \\ = 7,534 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

$$R_0 = R_k + R_{в.н.} = 7,534 + 0,16 = 7,694 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$$

де $R_{в.н.} = 0,16 \text{ м}^2 \cdot \text{°C} / \text{Вт}$ (за табл. 1)

4.2 Перевірка огорожувальної конструкції на відсутність конденсатів на внутрішній поверхні.

$$t_{в.н.} = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * R_{в} = 20 - (20 - (-25)) / 7,694 * 0,115 = 19,32$$

Перевірка: $19,32 \text{ °C} > 10,7 \text{ °C}$

$$t_{в.н.} > t_{гр}$$

4.3 Розрахунок температури кожного шару огорожувальних конструкцій.

$$t_i = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * (R_{в} + \sum R_i)$$

$$T_{в} = t_{в} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * R_{в}$$

$$T_{н} = t_{н} - (t_{в} - t_{н}) / R_{\Sigma} * (R_{в} + R_{н})$$

Фарба

$$T_1 = t_{в} - 7,694 * (0,115 + 0,001) = 19,32 \text{ °C}$$

Гіпсова шпаклівка

$$T_2 = t_{в} - 7,694 * (0,116 + 0,009) = 19,27 \text{ °C}$$

Гіпсокартон

$$T_3 = t_{в} - 7,694 * (0,125 + 0,050) = 18,98 \text{ °C}$$

Пароізоляція

$$T_4 = t_{в} - 7,694 * (0,175 + 0,001) = 18,97 \text{ °C}$$

Екструдований поліполістерол

$$T_5 = t_{в} - 7,694 * (0,176 + 1,111) = 12,47 \text{ °C}$$

Залізобетонна плита

$$T_6 = t_{в} - 7,694 * (1,287 + 0,108) = 11,84 \text{ °C}$$

Цементна стяжка

$$T_7 = t_{в} - 7,694 * (1,395 + 0,032) = 11,65 \text{ °C}$$

Гідроізоляція

$$T_8 = t_{в} - 7,694 * (1,427 + 0,025) = 11,62 \text{ °C}$$

Екструдований поліполістерол

$$T_9 = t_{в} - 7,694 * (1,452 + 5,882) = - 22,93 \text{ °C}$$

Геотекстиль

$$T_{10} = t_{\text{в}} - 7,694 \cdot (7,334 + 0,015) = -23,02 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Дерев'яний настил

$$T_{11} = t_{\text{в}} - 7,694 \cdot (7,349 + 0,286) = -24,7 \text{ } ^\circ\text{C}$$

Протиковзкого покриття

$$T_{12} = t_{\text{в}} - 7,694 \cdot (7,635 + 0,014) = -24,77 \text{ } ^\circ\text{C}$$

$$T_{\text{н}} = t_{\text{з}} + 7,674 \cdot R_{\text{з}} = -25 + 7,674 \cdot 0,043 = -24,75 \text{ } ^\circ\text{C}$$

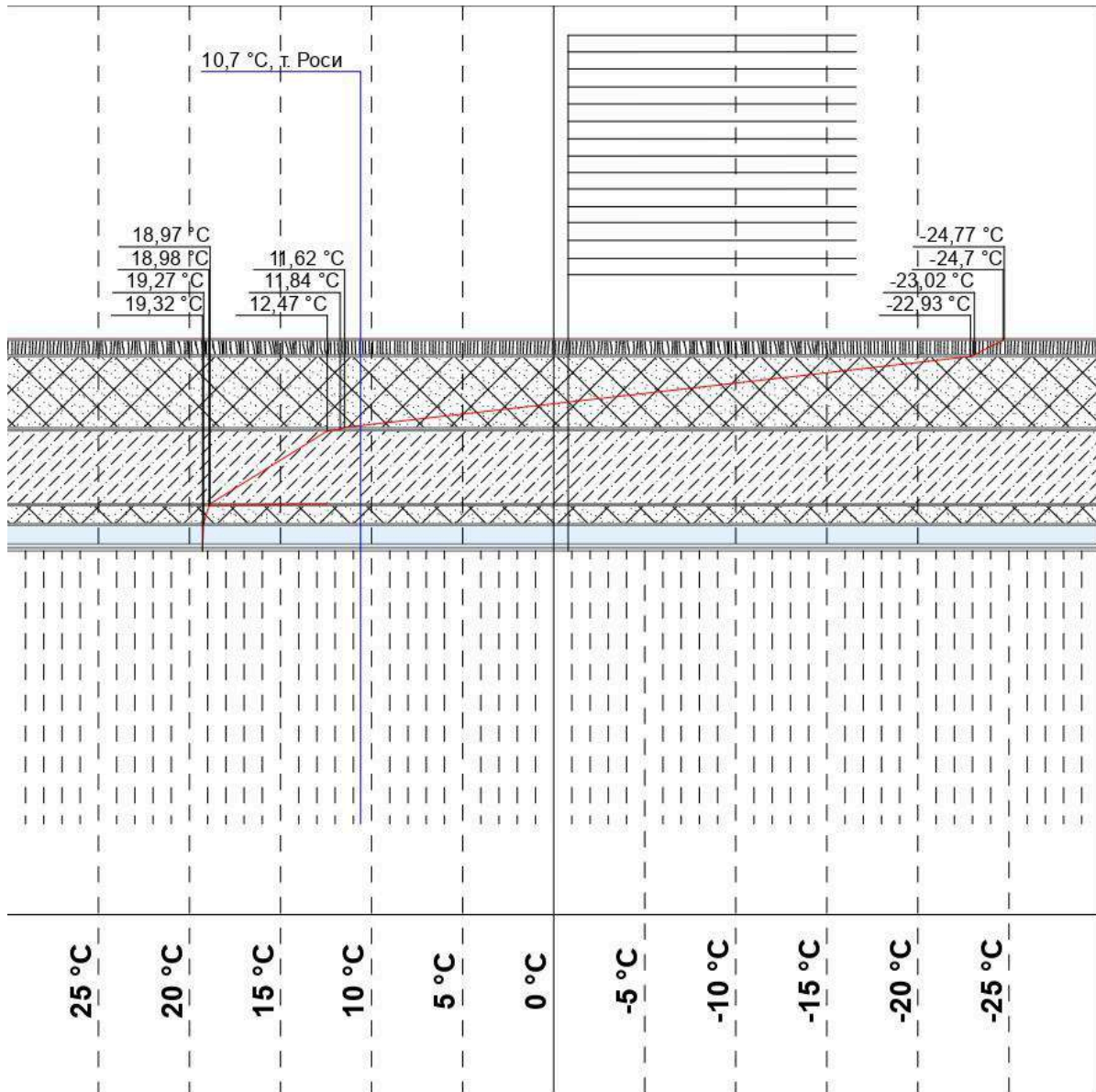

Рис. 3

Висновок: Точка роси і точка абсолютного нуля знаходиться в шарі, в зовнішньому утеплювачі що має низьке водопоглинання.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ

СПЕЦРОЗДІЛ

**«ПІДБІР КОНСТРУКТИВНИХ ТА ОЗДОБЛЮЮЧИХ МАТЕРІАЛІВ»
ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ «ОСОБЛИВОСТІ
АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ»
ПРОЄКТ - УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРУ В МІСТІ
КАУНАС, ЛИТВА**

Виконав студент II курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Павлов Данііл Владиславович
Керівник розділу Роздорожнюк О. Я.
кандидат архітектури, доцент.

Київ – 2026

1. Перелік обраних конструктивних та оздоблюючих матеріалів

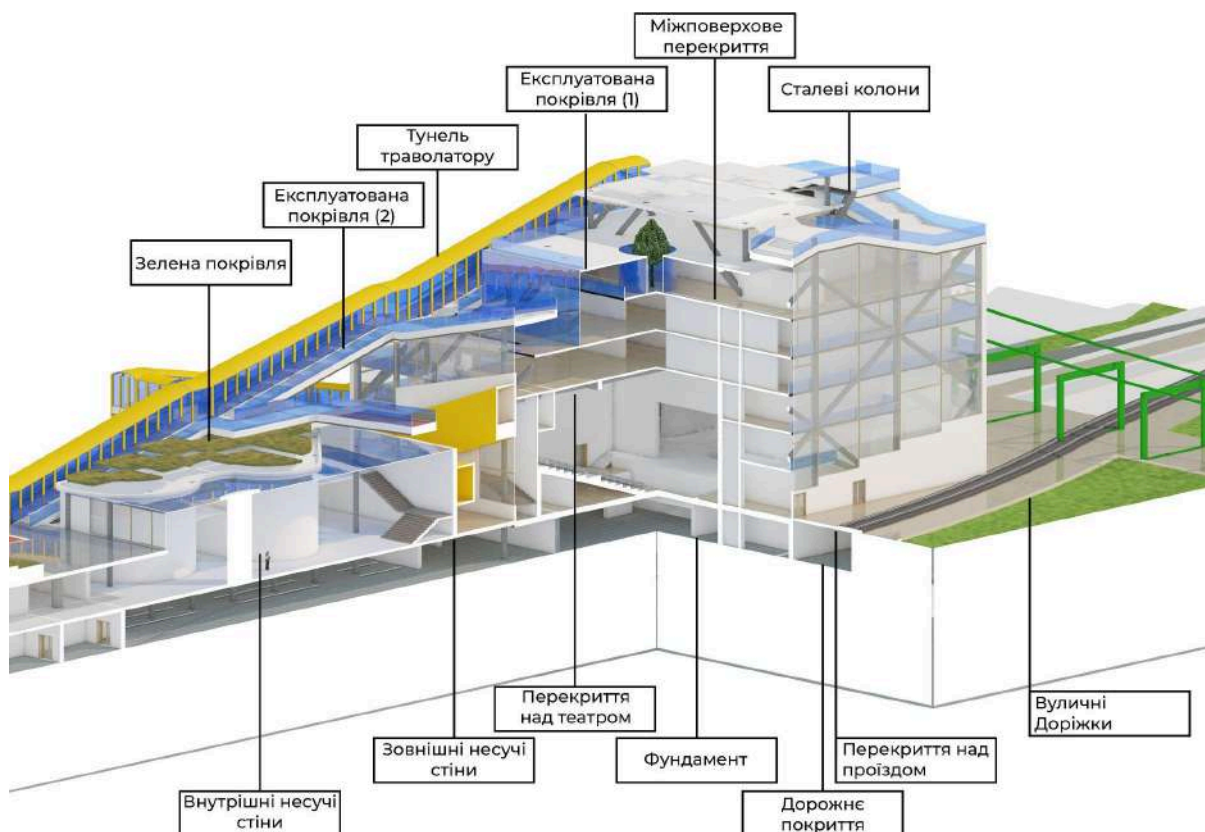

Рис. 1. Існуючі різновиди конструкцій та оздоблення.

Назва	Конструктив чи оздоблення	Інтер'єр чи екстер'єр
Експлуатована покрівля (1)	Конструктив	Екстер'єр
Експлуатована покрівля (2)	Конструктив	Екстер'єр
Перекриття над театром	Оздоблення	Інтер'єр
Вуличні доріжки	Конструктив	Екстер'єр
Внутрішні несучі стіни	Оздоблення	Інтер'єр
Зовнішні несучі стіни	Конструктив	Екстер'єр
Фундамент	Конструктив	Інтер'єр
Дорожнє покриття	Конструктив	Екстер'єр

Перекриття над проїздом	Конструктив	Екстер'єр
Міжповерхове перекриття	Конструктив	Інтер'єр
Тунель траволатору	Конструктив	Екстер'єр
Зелений дах	Конструктив	Екстер'єр

Таблиця 1. Таблиця обраних конструктивних та оздоблюючих елементів.

1.2 Оздоблення покрівлі та перекриттів

- Інверсійна експлуатована покрівля.

Номер	Назва шару
1	Фарба
2	Шпаклівка
3	Гіпсокартон
4	Пароізоляція
5	Мінераловатний утеплювач
6	Металевий каркас для підвісної стелі
7	Металеві балки (двотавр)
8	Профільований сталевий настил
9	Плита перекриття
10	Захисний шар
11	Гідроізоляція
12	Екструдований пінополістирол
13	Геотекстиль
14	Експлуатаційне покриття
15	Протиковзке покриття

Таблиця 2.

- Експлуатована покрівля над неопалювальним приміщенням

Номер	Назва шару
1	Полімерна ґрунтовка
2	Армована стяжка
3	Гідроізоляція
4	Збірна залізобетонна плита
5	Ухилоутворююча стяжка
6	Гідроізоляція
7	Геотекстиль
8	Дренаж
9	Експлуатаційне покриття
10	Протиковзке покриття

Таблиця 3.

- Зелена покрівля.

Номер	Назва шару
1	Фарба
2	Шпаклівка
3	Гіпсокартон
4	Пароізоляція
5	Мінераловатний утеплювач
6	Металевий каркас для підвісної стелі
7	Металеві балки (двотавр)
8	Профільований сталевий настил
9	Плита перекриття
10	Захисний шар
11	Пароізоляція

12	Екструдований пінополістирол
13	Геотекстиль
14	ПВХ мембрана з функцією протикореневого захисту
15	Вологоутримуючий шар
16	Дренажно-накопичувальний шар
17	Субстрат
18	Рослинний шар

Таблиця 4.

- **Перекриття над театром.**

Номер	Назва шару
1	Акустичні панелі
2	Мінеральна вата
3	Підвісна система на Т-профілях
4	Стельові вібродемпфуючі підвіси
5	Плита перекриття
6	Каучукова стрічка
7	Мінеральна вата
8	Звукоізоляційна мембрана
9	Тексилен
10	Армована цементно-піщана стяжка
11	Підлогове покриття

Таблиця 5.

- Перекриття над проїздом.

Номер	Назва шару
1	Полімерна штукатурка
2	Монолітна залізобетонна плита (перекриття)
3	Гідроізоляція
4	Геотекстиль
5	Дренаж
6	Бетона стяжка
7	Пішохідне покриття

Таблиця 6.

- Міжповерхове перекриття.

Номер	Назва шару
1	Фарба
2	Шпаклівка
3	Гіпсокартон
4	Мінераловатний утеплювач
5	Металевий каркас для підвісної стелі
6	Металеві балки (двотавр)
7	Профільований сталевий настил
8	Монолітна залізобетонна плита
9	Гідроізоляція
10	Армована бетонна стяжка
11	Покриття підлоги

Таблиця 7.

- Туннель траволатору.

Номер	Назва шару
1	Металевий каркас
2	Сталевий профнастил
3	Пароізоляція
4	Екструдований пінополістирол
5	Профільований сталевий настил

Таблиця 8.

1.3. Оздоблення пішохідних зон.

- **Вуличні доріжки.**

Номер	Назва шару
1	Ущільнений ґрунт
2	Піщана подушка
3	Щебінь
4	Дрібний щебінь
5	Бетона стяжка
6	Пішохідне покриття

Таблиця 9.

- **Дорожнє покриття.**

Номер	Назва шару
1	Ущільнений ґрунт
2	Піщана подушка
3	Щебінь
4	Асфальтобетон

Таблиця 10.

1.4 Оздоблення стін та колон

- Внутрішні несучі стіни.

Номер	Назва шару
1	Монолітний залізобетон
2	Металевий каркас
3	Мінераловатний утеплювач
4	Гіпсокартон
5	Гіпсова шпаклівка
6	Фарба

Таблиця 11.

- Зовнішні несучі стіни.

Номер	Назва шару
1	Фарба (інтер'єрна)
2	Гіпсова шпаклівка
3	Вогнестійка гіпсова плита
4	Металевий каркас
5	Мінераловатний утеплювач
5	Пароізоляція
6	Монолітний залізобетон
9	Жорстка плита утеплювача з екструдованого пінополістиролу
10	Армуюча склосітка
11	Полімерна штукатурка

Таблиця 12.

- Сталеві колони.

Номер	Назва шару	Назва шару
1	Сталева колона (інтер'єр)	Сталева колона екстер'єр)

2	Антикорозійне покриття	Антикорозійне покриття
3	Полімерна штукатурка	Полімерна фарба
4	Металевий каркас	-
5	Гіпсокартон	-
6	Грунтовка	-
7	Фарба інтер'єрна	-

Таблиця 13.

1.4 Оздоблення фундаментів

- Фундамент.

Номер	Назва шару	
1	Ущільнений ґрунт	
2	Буронабивні палі	
3	Монолітний залізобетонний ростверк	
4	Бетонна підготовка	
5	Гідроізоляція	
6	Екструдований пінополістирол	
7	Арматурний каркас	
8	Бетон м400	
9	Бетона стяжка	
10	Деформаційні шви (паркінг)	Фінішне облицювання (приміщення)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ АРХІТЕКТУРИ

СПЕЦРОЗДІЛ

**«КОНСТРУКТИВНІ РІШЕННЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД»
ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ «ОСОБЛИВОСТІ
АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ
КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ»
ПРОЄКТ - НАЦІОНАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО
ЦЕНТРУ В МІСТІ КАУНАС, ЛИТВА**

Виконав студент II курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Павлов Данііл Владиславович
Керівник спецрозділу Стоянович С.В.
кандидат технічних наук

Київ – 2026

1. Конструктивні рішення будівель та споруд

1.1 Загальна характеристика проєкту

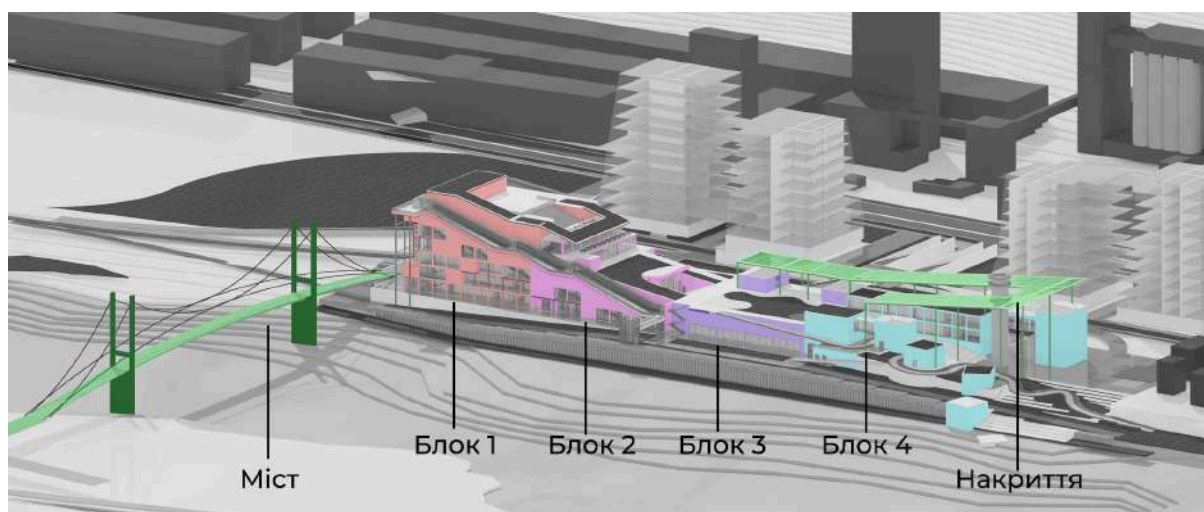

Рис.1. Загальна схема основних об'єктів проєкту

Архітектурний комплекс проєкту складається з національного культурного центру, який налічує чотири блоки розмірами 41х36 метрів кожен. Блоки утворюють цілісну структуру на нульовому рівні (рівень набережної), блоки додатково об'єднані між собою на різних рівнях за принципом послідовності (1–2, 2–3, 3–4). Комплекс має додаткову об'ємну-просторову пропозицію композиції житлових кварталів середньої та багатоповерхової забудови, а саме чотирьох житлових комплексів з параметрами 36х33 метри. Всі блоки комплексу мають підземні поверхи.

Комплекс об'єднаний пішохідними шляхами, пандусами та траволаторами, які розташовані як на рівні землі, так і над нею, частково виступаючи як експлуатовані покрівлі блоків національного культурного центру. Окремими інженерно-конструктивними спорудами проєкту є міст та накриття блоків 3 та 4. Міст з'єднує острів Нямунас з правим берегом, далі Острів Нямунас з'єднаний з центральною частиною міста на лівому березі

кількома мостами; він є пішохідним з можливістю проїзду спеціалізованого транспорту.

До комплексу також входять існуюча вежа та залізнична колія, - обидва елементи не є експлуатованими, і пропонується їх ревіталізація.

Назва	Функція	Конструктивна система	Висота (від рівня землі)	Поверховість	Експлуатована покрівля
Блок 1	Театр та ресторан, дозвілля	Стійко-балкова та каркасно-стінова система	30 м	8 поверхів	присутня
Блок 2	Вестибюль	Комбінована Каркасно-стінова система	12,6 м	4 поверхи	присутня
Блок 3	Експозиційна, виставкова	Каркасно-стінова система	12,6 м	4 поверхи	присутня
Блок 4	Адміністративна, освіта	Стінова система	16,8 м	5 поверхів	присутня
Житлові комплекси	Житлова, соціальне житло	Стінова, Об'ємно-блокова	до 42 м	до 12 поверхів	відсутня

Таблиця 1. Основні споруди проєкту

Назва	Довжина та ширина	Найбільший проліт	Конструктивна система	Додаткові характеристики
Міст	200 метрів на 8 метрів	100 метрів	Вантова система	13 метрів над рівнем води
Накриття над блоками 3 та 4	116 метрів на 40 метрів	25 метрів	Каркасна система	

Таблиця 2. Допоміжні споруди проєкту

1.2 Конструктивні рішення блоку 1 та блоку 2

Основним поверхом блоку є нульовий поверх, де розташовані технічні приміщення ресторану та театру, сцена та партер, а також розвантажувальні майданчики. Театральний комплекс включає сцену С-4 з поворотним колом та глядацький зал, що має партер та бельєтаж. Перекриття над театральною залою виконано з залізобетонного монолітного ребристого переkritтя, до яких додатково монтуються конструкції акустичних панелей театального залу. Поверхи, що розташовані над театральним комплексом, займають бібліотека, ресторан, кафе-бар та оглядовий майданчик. Оглядовий майданчик на даху утворений за допомогою відкритої системи вертикально-горизонтальних маршрутів, які виконують функцію експлуатованого даху, поєднуючи прогулянкові зони з конструктивною роллю покриття.

Блок 2 виконує функцію головного комунікаційно-об'єднуючого простору, що забезпечує взаємодію між дозвіллевим та експозиційним блоками, обслуговуючи їх обох. Його структура складається з підземного поверху-паркінгу, нульового поверху на рівні набережної з гардеробом та обслуговуючими приміщеннями, а також першого та другого поверхів, які утворюють головний простір, звідки організовано вихід на експлуатовану покрівлю-площу та починається маршрут траволатору.

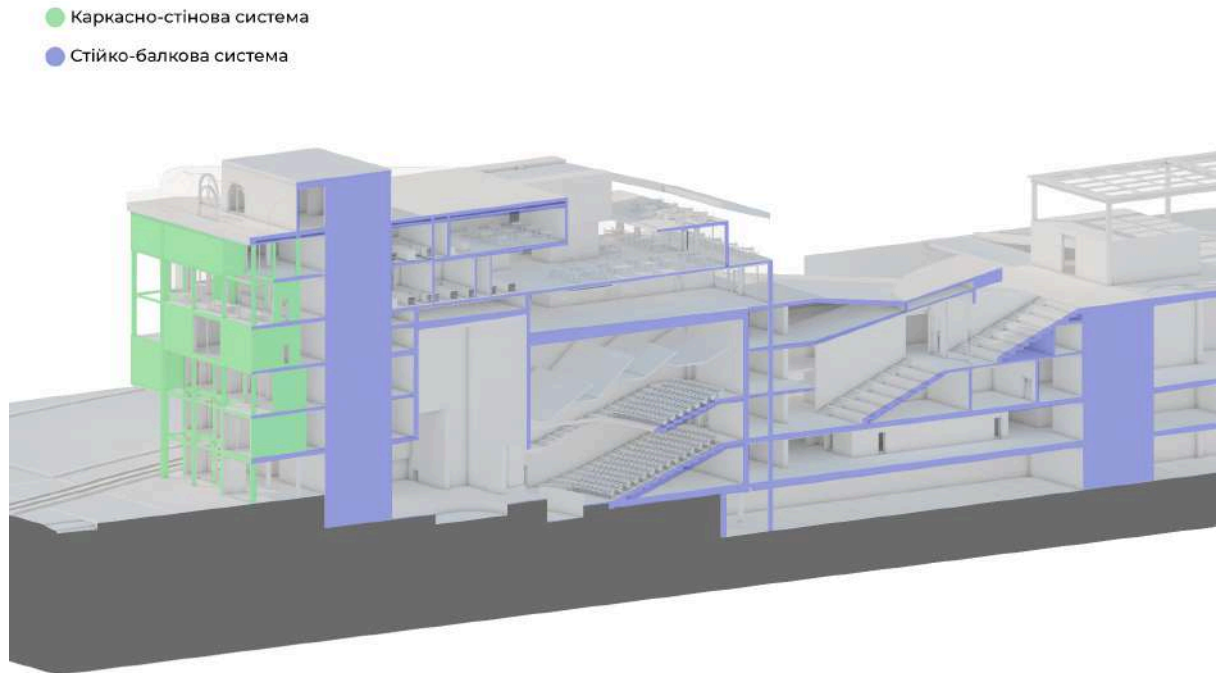

Рис. 2. Конструктивні системи блоку 1 та блоку 2.

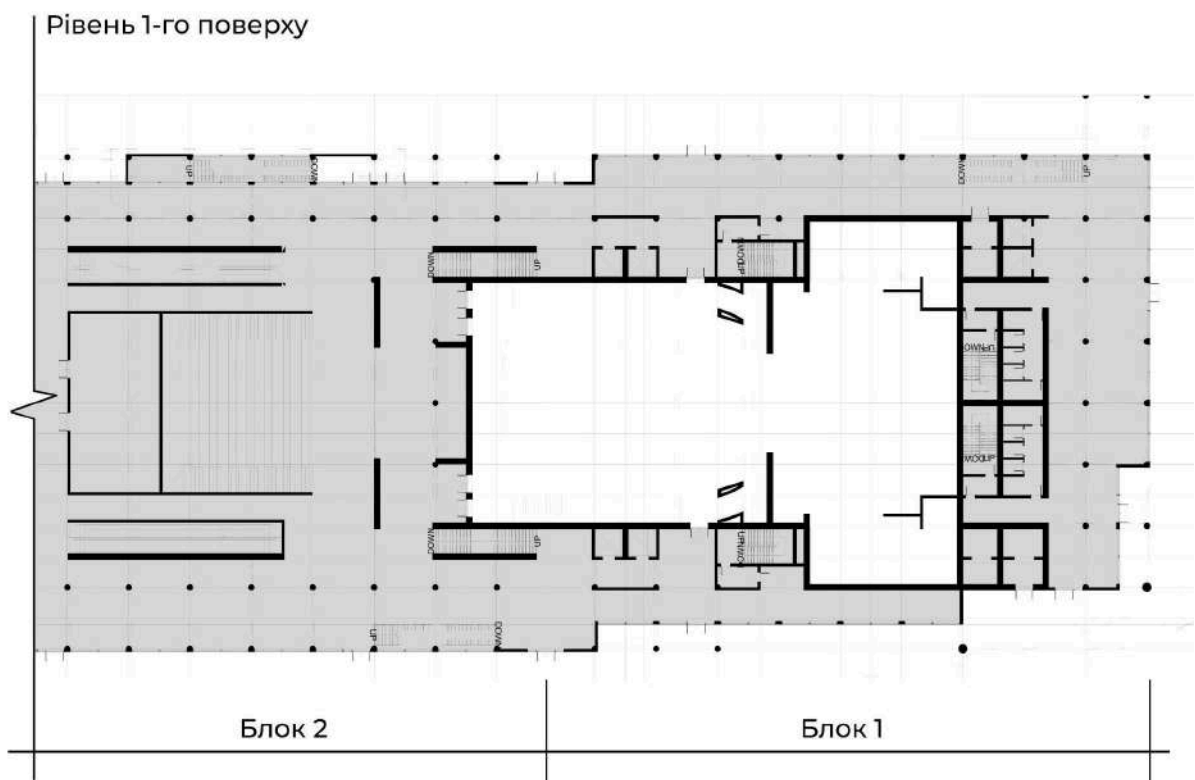

Рис. 3 План несучих конструкцій блоку 1 та блоку 2.

На малюнку 2 зображено дві основні конструктивні системи, що функціонують у межах блоку 1 та 2. Кожна з них має власну логіку роботи та характер сприйняття навантажень:

Зеленим позначено каркасно-стінову конструктивну систему, що складається з вертикальних сталевих колон та монтажних конструкцій експлуатованого даху. Система формує замкнутий контур навколо об'єму театру та верхній, експлуатований рівень, із можливістю розміщення пішохідних зон, озеленення та терас. Вертикальні колони затиснуті у фундаменті, що забезпечує жорстке закріплення бази. Сприймають переважно стискальні зусилля від ваги експлуатованих дахів та природних навантажень. Горизонтальні зв'язки об'єднують колони в єдину просторову систему і передає горизонтальні навантаження на фундаменти, разом з цим забезпечує геометричну незмінність системи.

Блакитним зображено стінову систему з поздовжніми та поперечними несучими стінами, об'єднаними балковими перекриттями. Система формує основні об'єми театру, що включає колосники, сценічну коробку та глядацьку залу. Створення замкнутих контурів стін важливе для уникнення акустичних та вібраційних впливів за межі функціонального простору.

Зовнішнє оздоблення експлуатаційних дахів має захисну функцію для забезпечення захисту металевих елементів від атмосферних впливів; Внутрішнє оздоблення слугує основою для інтер'єрного рішення, з використанням її похилого положення разом з колонами що їх тривають та з'єднують або має можливість бути закритою, підвісними стелями.

Обрані конструктивні системи дозволяють ефективно використати наявний об'єм будівлі. Ресторан на даху створює складне конструктивне завдання через приміщення кухні та особливості експлуатації, тому над колосниками пропонується встановити технічний поверх, що надасть

можливість провести потрібні інженерні комунікації та розділити простір сцени та кухні.

Каркасна система для підтримки експлуатованої покрівлі обґрунтовується необхідністю зменшити навантаження на стіново-балкову систему.

Система експлуатаційних покрівель передає навантаження прямо на фундамент через сталеві колони, що їх утримують на висоті. Експлуатаційні покрівлі, що утворені за допомогою монтажних елементів з монолітного залізобетону, що є збірною конструкцією. в яку розміщуються експлуатована покрівля, пандуси, сходи або траволатор у закленому тунелі.

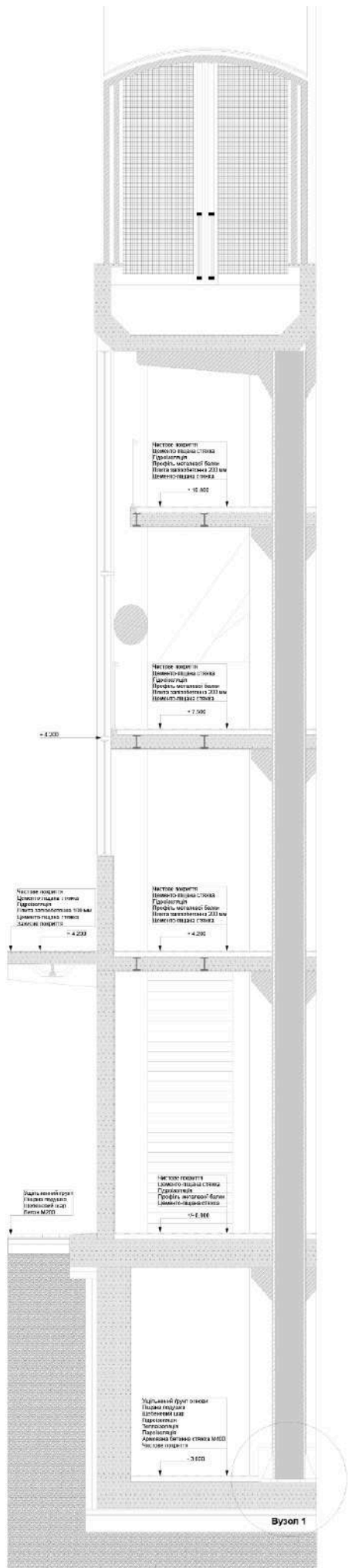

Рис. 4 Розріз по стіні. Масштаб 1:80.

На іл. зображено засклену конструктивну оболонку, а також металеву колону, яка сприймає навантаження від плит перекриттів і траволаторів.

Металева колонна виконана з круглого профілю діаметром 500 мм. Влаштування колони здійснюється безвивірковим монтажем, при якому вивіряється положення на фундаменті лише опорної плити. Плита має стругану верхню поверхню, на якій рисками позначене місце розташування стержня колони. Нижній торець колони для щільного примикання до плити фрезерований на заводі. Опорна плита закріплюється на фундаменті за допомогою фундаментних болтів, розташованих перпендикулярно до площини найбільшої жорсткості перерізу колони. Болти не сприймають розрахункових зусиль і слугують лише для фіксації положення колони. Скління що влаштовується поміж колон захищає внутрішній простір від зовнішніх впливів, забезпечуючи необхідний рівень освітлення. Примикання оболонки до металевої колони та перекриттів виконане з урахуванням компенсації температурних деформацій, що дозволяє уникнути виникнення додаткових напружень у конструкціях. [28]

1.2 Конструктивні рішення блоку 3 та блоку 4

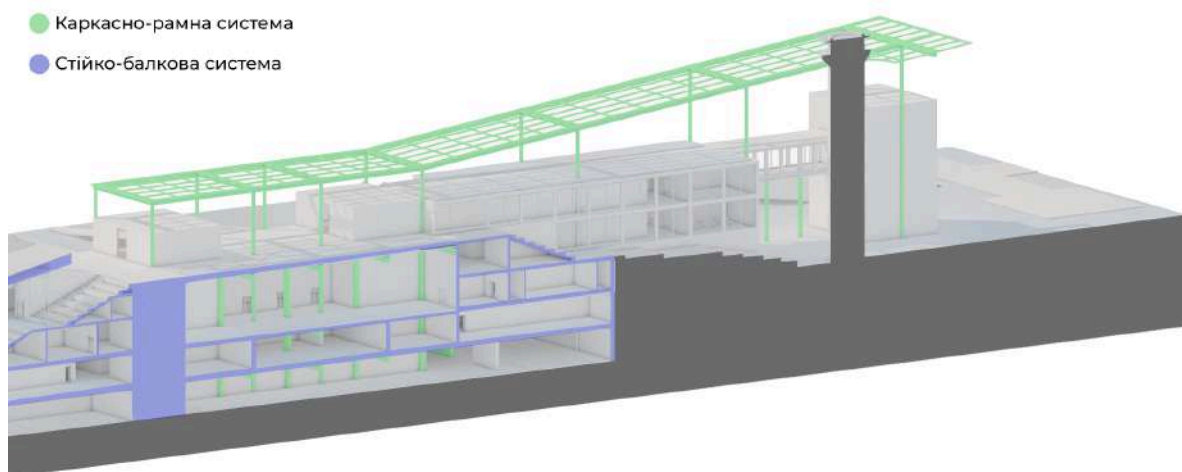

Рис. 5. Конструктивні системи блоку 3 та блоку 4.

Рівень 1-го поверху

Контур накриття над блоками 3 та 4

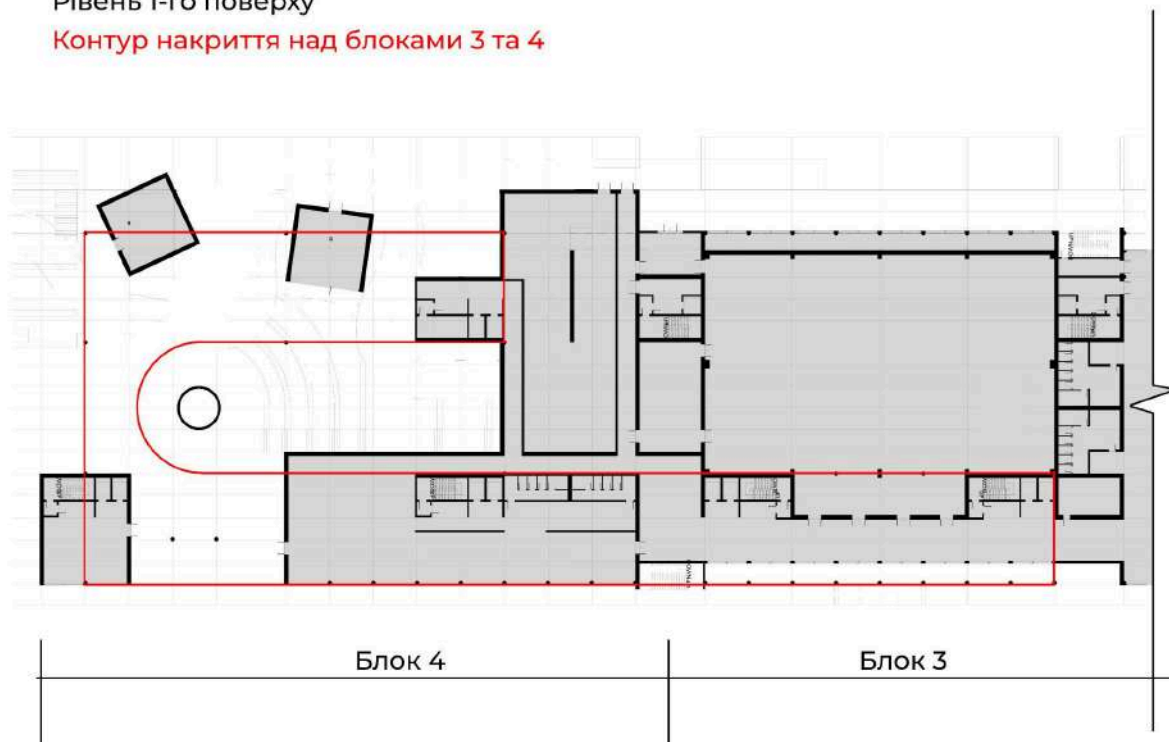

Рис. 6. План несучих конструкцій блоку 3 та блоку 4.

Блок 3 та Блок 4 мають взаємопрацюючі конструктивні системи. Основною особливістю є експлуатована покрівля, яка функціонально є міською площею на даху з озелененням. Ця площа розташована по всьому блоку 3, має переходи до блоку 2 і продовжується до блоку 4, де отримує ландшафтне вирішення з пандусом та сходами до рівня землі та набережної.

Стійко-балкова система блоку 3 сформована з метою створення великого простору для експозицій з можливістю монтажу тимчасових конструкцій. Цільовий простір починається на нульовому рівні і продовжується на першому поверсі, тобто на рівні землі. Каркасна система дозволяє сконцентрувати колони та балки в місцях із великими навантаженнями та прольотами, наприклад під озелененням на даху.

Експлуатована покрівля блоку 3 є рівною площиною, яка має влаштовану зелену покрівлю, зі сторони вулиці Міхновських встановлений перпендикулярний до центру пандус що дозволяє безпосередньо піднятися на

покрівлю. З блоку 3 у сторону блоку 2 продовжується маршрут експлуатованих покрівель, але з наростанням висотності, в той же час блок 4 має обратню тенденцію у спаданні висоти та нівелюванні просторового підйому з утворенням сходової та пандусної системи до рівня набережної.

Блок 4 має каркасно рамну для зовнішніх конструкцій та стінову систему для зовнішніх конструкцій, що використовується для формування композиції з прямолінійних об'єктів, які в об'ємі є розділеними. Цей блок має найпростіше конструктивне рішення в проєкті, що в основному складається з прямокутних об'єктів з зовнішніми несучими стінами та перекриттями.

2. Конструктивні рішення допоміжних споруд

2.1 Міст

Міст є додатковою пропозицією для проєкту національного культурного центру, і його створення пов'язане з двома причинами: існуючою містобудівною перспективою розвитку міста та необхідністю утворення зв'язку з функціонально наповненим островом Нямунас і старим містом (центром). Конструктивне рішення мосту враховує існуючі мости через річки Німан та Неріс у Каунасі, а також потребу збереження можливості водного сполучення з урахуванням того, що річка у певні періоди підвищувати рівень води. Розрахунок довжини та пропорцій мосту виконано на основі існуючих містобудівних прикладів та конкретного місця будівництва. Важливо зауважити, що цей міст є не єдиним новим, - далі за течією, на відстані 500 метрів, будується ще один, і разом вони формують замкнутий пішохідний маршрут.

Конструктивна система мосту вантова, Міст складається з двох залізобетонних пілонів: береговий зі сторони острова Нямунас (лівий берег) та проміжну зі сторони ділянки проєктування (правий берег) та вант.

2.2 Накриття блоків 3 та 4

Каркасна конструкція накриття блоків 3 та 4 складається зі рамної конструкції, в яку частково інтегроване скління, тоді як інші ділянки залишаються відкритими або ж мають суцільне заповнення без наскрізних отворів.

Композиційно конструкція вирішена асиметричною та встановлена під нахилом, виконуючи функцію захисту пішохідних зон і влаштованих зелених територій від атмосферних впливів. Параметри накриття є 116 на 40 метрів, що розташовані поздовжньо блокам. Ширина кожного з крил накриття є 13.5 метрів, з прольотами у 25, 23, 15 та 10 метрів. Кут нахилу накриття 6,3 градуси направлений у внутрішню сторону центру.

Особливістю є прямокутне рішення цієї конструкції з утворення радіального вирізу навколо існуючої вежі.

3. Конструктивні рішення фундаментів

Особливістю місця проектування є безпосередня близькість до річки Німан, колишнє промислове призначення ділянки залишило портову стінку на південному-сході довжиною у 230 метрів, стінка є непрямою, має одне викривлення приблизно у 12 градусів на відстані в 185 метрів у східному напрямку.

Так як будівля знаходиться біля річки Німан, що може розливатись та насичує ґрунти вологою, пропонується встановлення буронабивних палей та влаштування монолітного залізобетонного ростверку, який же в свою чергу буде сприймати навантаження від колон та несучих конструкцій.

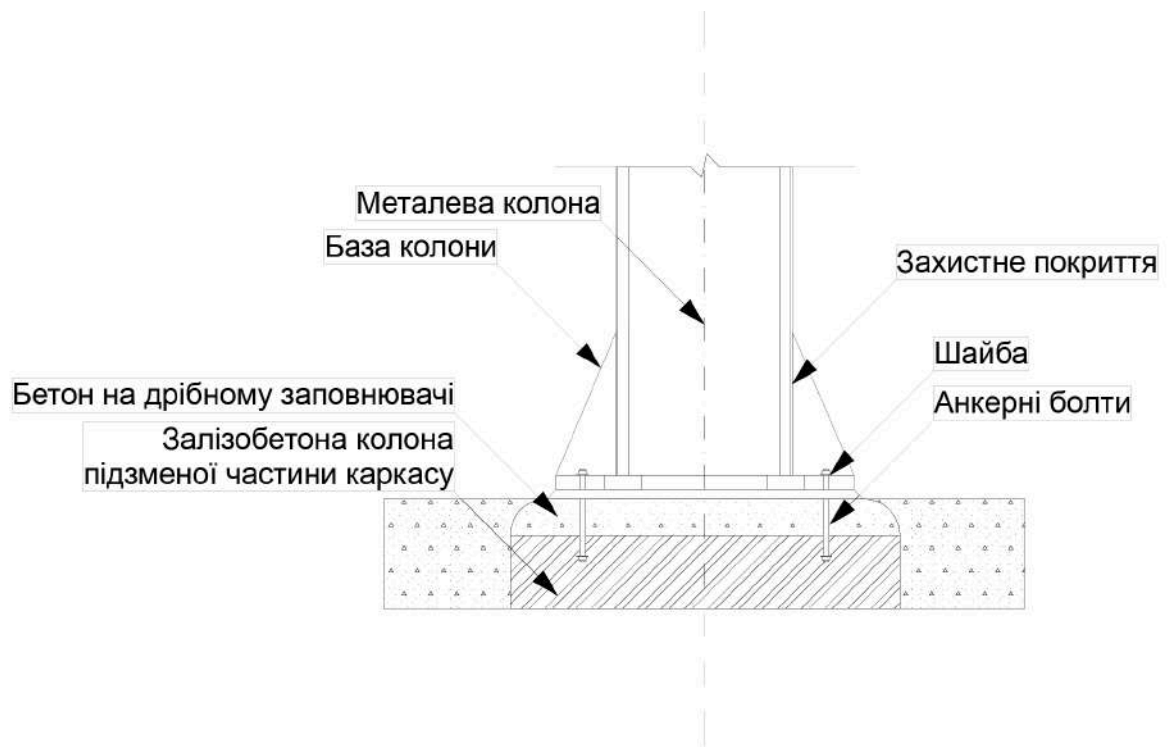

Рис. 7. Вузол кріплення колони до фундаменту. Масштаб 1:20.